

**Natura 2000
teritoriju nacionālā
aizsardzības un
apsaimniekošanas
programma**

2018–2030

**Natura 2000 teritoriju nacionālā aizsardzības un
apsaimniekošanas programma
2018–2030**

Dabas aizsardzības pārvalde

2017

Redaktores:

Sandra Ikauniece, Inga Pikšena, Agnese Priede

Plāna izstrādes grupa:

Brigita Laime, Sandra Ikauniece, Agnese Priede,
Solvita Rūsiņa, Andris Viesturs Urtāns, Ērika Kļaviņa,
Juris Jātnieks

Kartogrāfi:

Pēteris Rozenbaks, Liene Zilvere

SATURS

Kopsavilkums	10
Ievads	11
I. DAĻA	12
1. Natura 2000 tīkls un tā nozīme Latvijā.....	13
2. Eiropas Savienības nozīmes biotopu aizsardzības stāvoklis Latvijā.....	15
3. Natura 2000 programma un tās vieta biotopu aizsardzības plānošanā.....	17
4. Natura 2000 programmas saistība ar klimata pārmaiņu mazināšanu	20
5. Natura 2000 programmas saistība ar Ūdens struktūrdirektīvas noteikto ūdeņu apsaimniekošanas sistēmu ieviešanu Latvijā	20
6. Līdzšinējā biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas pieredze Latvijā	20
6.1. Jūras piekrastes kāpas un virsāji.....	21
6.2. Upes un ezeri.....	21
6.3. Zālāji.....	22
6.4. Purvi, avoti un avoksnāji	22
6.5. Atsegumi un alas	23
6.6. Meži.....	23
7. Natura 2000 programmas izstrāde	23
7.1. Izstrādes process un izmantotie dati.....	23
7.2. Izmaksu novērtēšana.....	24
7.3. Prioritāšu noteikšana.....	25
7.4. Natura 2000 teritoriju apraksta struktūra šajā dokumentā	29
7.5. Pieeja potenciāli aizsargājamo biotopu atjaunošanā	30
8. Finanšu instrumenti biotopu atjaunošanai un apsaimniekošanai Natura 2000 teritorijās	31
9. Prioritāro biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas	32
9.1. Jūras piekraste un virsāji	32
9.2. Upes un ezeri.....	33
9.3. Zālāji.....	36
9.4. Purvi, avoti un avoksnāji	41
9.5. Meži.....	44
10. Priekšlikumi Natura 2000 tīkla pilnveidošanai un efektīvākai apsaimniekošanai	47
10.1. Natura 2000 tīkla pilnveidošanas nepieciešamība	47
10.2. Valstij piederošu zemju īpatsvara palielināšana Natura 2000 teritorijās	48
10.3. Nepieciešamās pārmaiņas finansējuma pieejamībā biotopu apsaimniekošanai (uzturešanai)	48
10.4. Inovatīvu risinājumu nepieciešamība	49
10.5. Motivējošu mehānismu nepieciešamība	49
11. Nepieciešamie lietišķie pētījumi un monitorings sugu un biotopu aizsardzības plānošanai	49
11.1. Dabas aizsardzībai kopumā nozīmīgas pētījumu un monitoringa tēmas	49
11.2. Dabas aizsardzībai nozīmīgas pētījumu un monitoringa tēmas pa biotopu grupām.....	50
11.2.1. Jūras piekraste un virsāji.....	50
11.2.2. Upes un ezeri.....	50
11.2.3. Zālāji.....	50
11.2.4. Purvi, avoti un avoksnāji	51
11.2.5. Atsegumi un alas	51
11.2.6. Meži.....	51
12. Sadarbība un komunikācija.....	51
13. Natura 2000 programmas aktualizācija.....	52
II. DAĻA	53
DABAS REZERVĀTI.....	54
Grīņu dabas rezervāts (LV0100300).....	55
Krustkalnu dabas rezervāts (LV0100400)	58
Moricālas dabas rezervāts (LV0100200)	62
Teiču dabas rezervāts (LV0100500).....	64
NACIONĀLIE PARKI	68
Gaujas Nacionālais parks (LV0200100)	69
Ķemeru Nacionālais parks (LV0200200).....	81
Rāznas Nacionālais parks (LV0303400).....	88
Slīteres Nacionālais parks (LV0200300).....	93
DABAS LIEGUMI	100
Dabas liegums „Aizdumbles purvs” (LV0505400).....	101
Dabas liegums „Aizkraukles purvs un meži” (LV0522600).....	102

Dabas aizsardzības pārvalde

Latvijas vides aizsardzības fonda administrācija

Dokuments ir izstrādāts un izdots ar Eiropas Komisijas LIFE+ programmas finansiālu atbalstu projekta “Natura 2000 teritoriju nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma” (LIFE11NAT/LV/000371 NAT-PROGRAMME) ietvaros. Projekta īstenotājs ir Dabas aizsardzības pārvalde ar Latvijas vides aizsardzības fonda atbalstu.

Dabas liegums „Aklais purvs" (LV0519000)105

Dabas liegums „Alsungas meži" (LV0532200)107

Dabas liegums „Ances purvi un meži" (LV0523400)109

Dabas liegums „Apšuciema zāļu purvs" (LV0531400)113

Dabas liegums „Asūnes ezeri" (LV0532400)115

Dabas liegums „Ašinieku purvs" (LV0512300)117

Dabas liegums „Ašu purvs" (LV0532300)119

Dabas liegums „Augstroze" (LV0000110)120

Dabas liegums „Ābeļi" (LV0520000)123

Dabas liegums „Babītes ezers" (LV0513100)126

Dabas liegums „Baltais purvs" (LV0502100)129

Dabas liegums „Baltezera purvs" (LV0531100)130

Dabas liegums „Baltmuižas purvs" (LV0504300)132

Dabas liegums „Barkavas ozolu audze" (LV0511100)133

Dabas liegums „Bednes purvs" (LV0515800)135

Dabas liegums „Bejas mežs" (LV0501300)136

Dabas liegums „Blažģa ezers" (LV0525100)137

Dabas liegums „Brienamais purvs" (LV0507400)139

Dabas liegums „Burgas pļavas" (LV0532600)140

Dabas liegums „Burtnieku ezera pļavas" (LV0532700)143

Dabas liegums „Būšnieku ezera krasts" (LV0532800)146

Dabas liegums „Cenas tirelis" (LV0519800)147

Dabas liegums „Čieceres ezera sala" (LV0513600)149

Dabas liegums „Čertoka ezers (Valnezers)" (LV0507000)150

Dabas liegums „Daiķu īvju audze" (LV0513800)152

Dabas liegums „Daugava pie Kaibalas" (LV0527200)153

Dabas liegums „Dīļļu pļavas" (LV0521300)155

Dabas liegums „Dimantu mežs" (LV0532900)157

Dabas liegums „Draugolis" (LV0529400)159

Dabas liegums „Druviņu tirelis" (LV0533000)160

Dabas liegums „Dubnas paliene" (LV0533100)162

Dabas liegums „Dulbju acs purvs" (LV0513700)164

Dabas liegums „Dunika" (LV0508300)165

Dabas liegums „Durbes ezera pļavas" (LV0533200)167

Dabas liegums „Dūņezera purvs" (LV0500500)170

Dabas liegums „Dūņezers" (LV0508500)171

Dabas liegums „Dūres mežs" (LV0533300)173

Dabas liegums „Dvietes dumbrajī" (LV0522900)174

Dabas liegums „Dzelves-Kroņa purvs" (LV0523300)175

Dabas liegums „Dzērves purvs" (LV0509500)177

Dabas liegums „Dzilnas dumbrajī" (LV0533400)179

Dabas liegums „Dzilēzers un Riebezers" (LV0508700)181

Dabas liegums „Eglone" (LV0530100)183

Dabas liegums „Eiduku purvs" (LV0526500)186

Dabas liegums „Elītes purvs" (LV0500300)188

Dabas liegums „Gaiļu kalns" (LV0512700)190

Dabas liegums „Gaiņu purvs" (LV0525400)192

Dabas liegums „Gargrodes purvs" (LV0506400)194

Dabas liegums „Garkalnes meži" (LV0527400)196

Dabas liegums „Gasparsona purvs" (LV0500200)198

Dabas liegums „Gaujienas priedes" (LV0501000)199

Dabas liegums „Gaviezes āmulī" (LV0507300)200

Dabas liegums „Grebļukalns" (LV0510700)202

Dabas liegums „Gruzdovas meži" (LV0526100)204

Dabas liegums „Gudenieki" (LV0520200)206

Dabas liegums „Gulbinkas purvs" (LV0510800)208

Dabas liegums „Gulbju un Platpirovas purvs" (LV0510400)210

Dabas liegums „Ģipka" (LV0528300)212

Dabas liegums „Ģipkas lankas" (LV0528400)214

Dabas liegums „Indzera ezera salas" (LV0500900)215

Dabas liegums „Istras ezers" (LV0510200)216

Dabas liegums „Īsīce" (LV0502900)218

Dabas liegums „Jaša" (LV0536400)219

Dabas liegums „Jašas-Bicānu ezers" (LV0530900)221

Dabas liegums „Jaunanna" (LV0525900)223

Dabas liegums „Jaunciems" (LV0524600)226

Dabas liegums „Ječu purvs" (LV0530400)229

Dabas liegums „Jumurdas ezers" (LV0511300)231

Dabas liegums „Kadājs" (LV0527700)233

Dabas liegums „Kadiķu nora" (LV0513900)235

Dabas liegums „Kaigu purvs" (LV0528500)237

Dabas liegums „Kalēju tirelis" (LV0503000)239

Dabas liegums „Kalna purvs" (LV0533700)241

Dabas liegums „Kalnciema pļavas" (LV0528600)243

Dabas liegums „Kaļķu gārša" (LV0533600)245

Dabas liegums „Kaļķupes ieleja" (LV0514100)246

Dabas liegums „Kapu ezers" (LV0530700)249

Dabas liegums „Katlēšu meži" (LV0522100)251

Dabas liegums „Kaušņu purvs" (LV0505900)253

Dabas liegums „Kārķu purvs" (LV0515300)255

Dabas liegums „Kinkausku meži" (LV0533800)257

Dabas liegums „Klagatu purvs" (LV0533500)258

Dabas liegums „Klaucānu un Priekulānu ezeri" (LV0505700)260

Dabas liegums „Klāņu purvs" (LV0517000)262

Dabas liegums „Klešniku purvs" (LV0510300)265

Dabas liegums „Klintaine" (LV0529300)267

Dabas liegums „Krapas gārša" (LV0533900)269

Dabas liegums „Kreiču purvs" (LV0519100)271

Dabas liegums „Krojas meži" (LV0534000)273

Dabas liegums „Kupravas liepu audze" (LV0501500)275

Dabas liegums „Kirbas purvs" (LV0521800)276

Dabas liegums „Lapiņu ezers" (LV0531500)278

Dabas liegums „Laugas purvs" (LV0518700)279

Dabas liegums „Launkalne" (LV0528200)281

Dabas liegums „Lāču purvs" (LV0505200)284

Dabas liegums „Lepuru purvs" (LV0501100)285

Dabas liegums „Lielais Mārku purvs" (LV0518600)287

Dabas liegums „Lielais Pelečāres purvs" (LV0512200)289

Dabas liegums „Lielais purvs" (LV0504800)291

Dabas liegums „Lielais un Pemmes purvs" (LV0518500)293

Dabas liegums „Lielā Baltezera salas" (LV0513000)295

Dabas liegums „Lielie Kangari" (LV0513400)297

Dabas liegums „Lielpurvs" (LV0509700)299

Dabas liegums „Lielsalas purvs" (LV0511600)301

Dabas liegums „Lielupes grīvas pļavas" (LV0530800)303

Dabas liegums „Lielupes palienes pļavas" (LV0523100)306

Dabas liegums „Liepājas ezers" (LV0507800)309

Dabas liegums „Liepnas niedrāji" (LV0534100)313

Dabas liegums „Linezers" (LV0525200)314

Dabas liegums „Līv bērzes liekņa" (LV0523000)316

Dabas liegums „Lubāna mitrājs" (LV0536600)318

Dabas liegums „Lubasts" (LV0534300)323

Dabas liegums „Maizezers" (LV0510000)325

Dabas liegums „Maņģenes meži" (LV0525000)327

Dabas liegums „Matkules meži" (LV0534400)331

Dabas liegums „Mazie Kangari" (LV0520500)332

Dabas liegums „Mazzalvītes purvs" (LV0500800)334

Dabas liegums „Medze" (LV0507600)336

Dabas liegums „Melnais purvs" (LV0506600)338

Dabas liegums „Melnā ezera purvs" (LV0528700)339

Dabas liegums „Meln salas purvs" (LV0527000)341

Dabas liegums „Melnupes meži" (LV0534500)343

Dabas liegums „Melturu sils" (LV0527800)344

Dabas liegums „Mežmuižas avoti" (LV0512800)347

Dabas liegums „Mežole" (LV0524100)349

Dabas liegums „Mērnīeiku dumbrajī" (LV0522000)352

Dabas liegums „Mētru mežs" (LV0534600)354

Dabas liegums „Motrīnes ezers" (LV0530600)355

Dabas liegums „Mugurves pļavas" (LV0528800)357

Dabas liegums „Nagļu un Ansiņu purvs" (LV0517300)360

Dabas liegums „Nesaules kalns" (LV0511000)362

Dabas liegums „Niedrāju-Pilkas purvs" (LV0509800)363

Dabas liegums „Nīcas īvju audze" (LV0507700).....	365
Dabas liegums „Nīgrandes meži" (LV0531000)	367
Dabas liegums „Nomavas purvs" (LV0505600)	368
Dabas liegums „Ņjatu ezers" (LV0521100)	370
Dabas liegums „Ņleru purvs" (LV0516000).....	372
Dabas liegums „Ņrlovas (Ērgļu) purvs" (LV0502200)	373
Dabas liegums „Ņviši" (LV0521500)	375
Dabas liegums „Palšu purvs" (LV0526200)	378
Dabas liegums „Paltupes meži" (LV0534900)	380
Dabas liegums „Paņemūnes meži" (LV0528900).....	382
Dabas liegums „Pašulienes mežs" (LV0535000)	384
Dabas liegums „Pāces pļavas" (LV0531300).....	386
Dabas liegums „Pāvilostas pelēkā kāpa" (LV0536500)	388
Dabas liegums „Pelcišu purvs" (LV0531800).....	390
Dabas liegums „Pelēču ezera purvs" (LV0526700)	391
Dabas liegums „Piešdanga" (LV0517500).....	392
Dabas liegums „Pildas ezers" (LV0510600)	394
Dabas liegums „Pilskalnes Siguldiņa" (LV0524900)	396
Dabas liegums „Platenes purvs" (LV0531700).....	398
Dabas liegums „Plienčiema kāpa" (LV0514800).....	400
Dabas liegums „Pluču tīrelis" (LV0517100).....	402
Dabas liegums „Plunču ezera meži" (LV0535100).....	405
Dabas liegums „Pokratas ezers" (LV0502300).....	406
Dabas liegums „Popes zāļu purvs" (LV0531900)	408
Dabas liegums „Posolnica" (LV0535200)	410
Dabas liegums „Purgailu purvs" (LV0508400).....	412
Dabas liegums „Rakupes ieleja" (LV0514200).....	414
Dabas liegums „Randu pļavas" (LV0509100)	418
Dabas liegums „Raudas meži" (LV0529700).....	423
Dabas liegums „Raunas Staburags" (LV0503300)	425
Dabas liegums „Rauza" (LV0528000).....	427
Dabas liegums „Riesta-Džūkstenes purvs" (LV0515100).....	431
Dabas liegums „Rožu purvs" (LV0506500).....	432
Dabas liegums „Rucavas īvju audze" (LV0508000).....	434
Dabas liegums „Rukšu purvs" (LV0531200).....	436
Dabas liegums „Ruņupes ieleja" (LV0524500)	438
Dabas liegums „Rušonu ezera salas" (LV0512100)	441
Dabas liegums „Rūjas paliene" (LV0535400).....	442
Dabas liegums „Sakas grīņi" (LV0535500)	445
Dabas liegums „Saltais purvs" (LV0506000)	447
Dabas liegums „Sasaļu mežs" (LV0504400).....	448
Dabas liegums „Sārnates purvs" (LV0517200).....	450
Dabas liegums „Sātiņu diķi" (LV0525500).....	452
Dabas liegums „Sedas purvs" (LV0526800)	455
Dabas liegums „Seržu tīrelis" (LV0500600)	458
Dabas liegums „Silabebru ezers" (LV0527500)	460
Dabas liegums „Sitas un Pededzes paliene" (LV0532000).....	462
Dabas liegums „Skrundas zivju diķi" (LV0535600)	465
Dabas liegums „Skujaines un Svētaines ieleja" (LV0530000).....	467
Dabas liegums „Slapjo salu purvs" (LV0506200)	470
Dabas liegums „Sloku purvs" (LV0501200)	472
Dabas liegums „Sofikalna meži" (LV0535700).....	474
Dabas liegums „Spinduļu meži" (LV0529500)	475
Dabas liegums „Spulģu purvs" (LV0505800)	477
Dabas liegums „Starinas mežs" (LV0530300).....	479
Dabas liegums „Stiklu purvi" (LV0518900).....	480
Dabas liegums „Stompaku purvi" (LV0502600)	483
Dabas liegums „Supes purvs" (LV0505500).....	485
Dabas liegums „Sventājas upes ieleja" (LV0526400)	487
Dabas liegums „Svētes ieleja" (LV0529900).....	490
Dabas liegums „Šepka" (LV0528100)	492
Dabas liegums „Šķību purvs" (LV0500100).....	495
Dabas liegums „Švēriņu purvs" (LV0506300)	496
Dabas liegums „Taurišu ezers" (LV0531600)	498
Dabas liegums „Tāšu ezers" (LV0527300).....	499
Dabas liegums „Tebras ozolu meži" (LV0535800).....	501

Dabas liegums „Tetersalas purvs" (LV0501600).....	503
Dabas liegums „Timsmāles ezers" (LV0530200).....	504
Dabas liegums „Tirās sūnas purvs" (LV0504000)	506
Dabas liegums „Tīreļu purvs" (LV0506100).....	507
Dabas liegums „Tīšezers" (LV0517400).....	509
Dabas liegums „Tosmare" (LV0520900).....	510
Dabas liegums „Tumes meži" (LV0535900).....	513
Dabas liegums „Ukru gārša" (LV0523200)	514
Dabas liegums „Ungurpils meži" (LV0522300)	517
Dabas liegums „Užava" (LV0520300)	518
Dabas liegums „Užavas augštece" (LV0536000).....	522
Dabas liegums „Vadaiņu purvs" (LV0515900)	525
Dabas liegums „Vāveres ezers" (LV0500700)	527
Dabas liegums „Vecdaugava" (LV0518300).....	529
Dabas liegums „Ventas ieleja" (LV0507100).....	532
Dabas liegums „Ventas un Šķerveļa ieleja" (LV0507200).....	536
Dabas liegums „Vesetas palienes purvs" (LV0524800)	539
Dabas liegums „Vērenes purvi" (LV0525300)	542
Dabas liegums „Vidusburtnieks" (LV0000120)	544
Dabas liegums „Vidzemes akmeņainā jūrmala" (LV0508600).....	548
Dabas liegums „Virguļīcas meži" (LV0529200).....	552
Dabas liegums „Viskūžu sala" (LV0529100).....	555
Dabas liegums „Vitupes ieleja" (LV0530500)	557
Dabas liegums „Viķu purvs" (LV0504700)	560
Dabas liegums „Viķvēnu purvs" (LV0516200).....	562
Dabas liegums „Vjadas meži" (LV0527600).....	564
Dabas liegums „Zaķu riests" (LV0536200).....	566
Dabas liegums „Zaļezera purvs" (LV0502800)	567
Dabas liegums „Zāgaļu kalni" (LV0536100)	569
Dabas liegums „Zebrus un Svētes ezers" (LV0525800).....	571
Dabas liegums „Zemgaļu purvs" (LV0514500).....	574
Dabas liegums „Zepu mežs" (LV0534200)	576
Dabas liegums „Ziemeļu purvi" (LV0000130).....	577
Dabas liegums „Ziemeupe" (LV0508100)	580
Dabas liegums „Zilaiskalns" (LV0536300).....	584
Dabas liegums „Zodānu purvs" (LV0502400)	585
Dabas liegums „Zušu-Staiņu sēravoti" (LV0536700).....	586
Dabas liegums „Zvārde" (LV0525600).....	588
Dabas liegums „Zvirgzdenes ezera salas" (LV0510900).....	591

DABAS PARKI	592
Dabas parks „Abavas senleja" (LV0302100)	593
Dabas parks „Adamovas ezers" (LV0301600)	598
Dabas parks „Aiviekstes paliene" (LV0305100)	600
Dabas parks „Bauska" (LV0304100).....	602
Dabas parks „Beberbeķi" (LV0301800)	605
Dabas parks „Bernāti" (LV0303600)	607
Dabas parks „Cārmaņa ezers" (LV0303100)	609
Dabas parks „Ciriša ezers" (LV0301500)	611
Dabas parks „Daugavas ieleja" (LV0300100).....	613
Dabas parks „Dolessala" (LV0301900).....	616
Dabas parks „Dridža ezers" (LV0300900)	618
Dabas parks „Driksnas sils" (LV0303700).....	622
Dabas parks „Dvietes paliene" (LV0302900).....	624
Dabas parks „Embūte" (LV0301200).....	627
Dabas parks „Engures ezers" (LV0302800).....	630
Dabas parks „Istras pauguraine" (LV0301300)	635
Dabas parks „Kuja" (LV0304200).....	637
Dabas parks „Kurjanovas ezers" (LV0304400)	641
Dabas parks „Laukezers" (LV0304000).....	643
Dabas parks „Numernes valnis" (LV0303000).....	646
Dabas parks „Ņgres ieleja" (LV0304500).....	649
Dabas parks „Ņgres Zilie kalni" (LV0305200).....	653
Dabas parks „Pape" (LV0303500).....	655
Dabas parks „Piejūra" (LV0301700)	661
Dabas parks „Pinku ezers" (LV0303800)	665

Dabas parks „Ragakāpa” (LV0303300)667
Dabas parks „Riežupe” (LV0301100)669
Dabas parks „Salacas ieleja” (LV0302200)672
Dabas parks „Sauka” (LV0300800)677
Dabas parks „Silene” (LV0300400)680
Dabas parks „Svētes paliene” (LV0303200)684
Dabas parks „Talsu pauguraine” (LV0302000)687
Dabas parks „Tērvete” (LV0300700)691
Dabas parks „Užavas lejtece” (LV0304300)694
Dabas parks „Vecumu meži” (LV0304800)697
Dabas parks „Vilce” (LV0304900)701
Dabas parks „Zvārdes meži” (LV0305000)704

AIZSARGĀJAMO AINAVU APVIDI708
Aizsargājamo ainavu apvidus „Augšdaugava” (LV0600400)709
Aizsargājamo ainavu apvidus „Augšzeme” (LV0600300)713
Aizsargājamo ainavu apvidus „Ādaži” (LV0600800)717
Aizsargājamo ainavu apvidus „Kaučers” (LV0600900)721
Aizsargājamo ainavu apvidus „Nīcgales meži” (LV0601000)725
Aizsargājamo ainavu apvidus „Vecļaicene” (LV0600200)727
Aizsargājamo ainavu apvidus „Vecpiebalga” (LV0600100)732
Aizsargājamo ainavu apvidus „Vestiena” (LV0600500)737
Aizsargājamo ainavu apvidus „Ziemeļgauja” (LV0600700)742

ĢEOLOĢISKIE UN ĢEOMORFOLOĢISKIE DABAS PIEMINEKĻI.....748
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Ezernieku karsta kriteres” (LV0413300)749
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Kalamecu-Markūzu gravas” (LV0401000)751
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Korkuļu sausgultne un pazemes upe” (LV0400400)752
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Kulšēnu avots” (LV0402300)753
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Ogres dolomītu krauja” (LV0412900)754
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Pavāru atsegumi” (LV0415700)755
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Skaistkalnes karsta kriteres” (LV0402200)756
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Stiglavas atsegumi” (LV0401900)758
Ģeoloģiskais un ģeomorfoloģiskais dabas piemineklis „Zaņas lejtece” (LV0415600)760

MIKROLIEGUMI.....764
Mikroliegums „Bānūžu Zelta avots” (LV0831300)765
Mikroliegums „Bērzoles riests” (LV0830600)766
Mikroliegums „Bērzu purvs” (LV0830700)767
Mikroliegums „Bulvāra riests” (LV0830800)768
Mikroliegums „Dravenieku avoti” (LV0831400)769
Mikroliegums „Dubļukrogs” (LV0830400)770
Mikroliegums „Dzelmes” (LV0804600)771
Mikroliegums „Dzirnieku pļava” (LV0831600)773
Mikroliegums „Elles purvs” (LV0831500)774
Mikroliegums „Gaujienas purvainie meži” (LV0826300)775
Mikroliegums „Graviņas” (LV0830900)776
Mikroliegums „Igaunijas riests” (LV0843500)777
Mikroliegums „Kajņa riests” (LV0831100)778
Mikroliegums „Maitiķu avoti” (LV0831700)779
Mikroliegums „Melderupītes meži” (LV0826800)780
Mikroliegums „Mežamatveju kadiķu pļavas” (LV0831800)782
Mikroliegums „Mežamatveju pļavas” (LV0831900)784
Mikroliegums „Ozoldārzs” (LV0830100)786
Mikroliegums „Priedes” (LV0830500)787
Mikroliegums „Silzemnieki” (LV0830300)788
Mikroliegums „Šepkas riests” (LV0831000)789
Mikroliegums „Vecsēlpils” (LV0830200)790
Mikroliegums „Vidagas meži” (LV0826100)792
Mikroliegums „Visikums” (LV0824700)794

Pateicības795
Literatūra796
1. pielikums. Biotopu direktīvas 17.panta noteiktais ziņojums par periodu no 2007. līdz 2012. gadam.
Sauszemes biotopu aizsardzības stāvokļa vērtējums797
2. pielikums. Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamo biotopu un kodu saraksts800

Dokumentā izmantotie saīsinājumi un apzīmējumi

Saīsinājumi

AS – akciju sabiedrība
Biotopu direktīva – Padomes Direktīva 92/43/EEK (21.05.1992.) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību
Pārvalde – Dabas aizsardzības pārvalde
DA plāns – dabas aizsardzības plāns
EK – Eiropas Komisija
ES – Eiropas Savienība
LAP – Lauku attīstības programma
LVAf – Latvijas Vides aizsardzības fonds
NAT-PROGRAMME biotopu saglabāšanas vadlīnijas – 2017. gadā izdotas biotopu saglabāšanas vadlīnijas sešos sējumos: Čakare (red.) 2017; Ikauniece (red.) 2017; Laime (red.) 2017; Priede (red.) 2017; Rūsiņa (red.) 2017; Urtāns (red.) 2017.
Natura 2000 programma – Natura 2000 teritoriju nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma 2018. līdz 2030. gadam
Putnu direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2009/147/EK (30.11.2009.) par savvaļas putnu aizsardzību

A – austrumi
D – dienvidi
R – rietumi
Z – ziemeļi

Apzīmējumi

6000 – atjaunojams zālāju biotops (potenciāls aizsargājams zālāju biotops) – plašāk 7.5. nodaļā
9000 – potenciāls aizsargājams mežu biotops – plašāk 7.5. nodaļā

Kopsavilkums

Natura 2000 nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma no 2018. līdz 2030. gadam (Natura 2000 programma) sagatavota LIFE+ projekta “Natura 2000 teritoriju nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma” (LIFE11 NAT/LV/000371) ietvaros laika posmā no 2013. līdz 2017. gadam. Tās mērķis ir sekmēt vienotu un plānotu Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamo biotopu saglabāšanu visās Natura 2000 sauszemes teritorijās Latvijā. Natura 2000 programma ir Dabas aizsardzības pārvaldes darbības stratēģijas sastāvdaļa.

Latvijā sastopams 61 no Padomes Direktīvas 92/43/EEK (21.05.1992.) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību I pielikumā minētajiem biotopu veidiem, no kuriem 19 ir ES mērogā prioritāri aizsargājami. Piecdesmit deviņi biotopu veidi sastopami uz sauszemes, pārējie divi – jūrā. Atbilstoši direktīvas 17. panta prasībām sagatavotajā ziņojumā par periodu no 2007. līdz 2012. gadam Latvijā tikai 11% Eiropas Savienības nozīmes biotopu veidu un 28% sugu bija labvēlīgā aizsardzības stāvoklī. Tas nozīmē, ka nepieciešama aktīva rīcība stāvokļa uzlabošanā, tostarp veicot biotopu un sugu dzīvotņu atjaunošanu un regulāru apsaimniekošanu.

Natura 2000 programma ir dokuments, kurā pirmo reizi kopš Natura 2000 tikla izveidošanas Latvijā izmantota konsekventa pieeja, pielietojot aktuālākos datus par biotopiem un to stāvokli. Natura 2000 tikls

skatīts kopainā, vērtēta katras Natura 2000 teritorijas nozīme nacionālā līmenī. Programmā nepieciešamās rīcības noteiktas divos griezumos: (1) prioritātes valsts līmenī, nosakot pēc apsaimniekošanas vajadzības svarīgākos biotopu veidus un tiem nozīmīgākās Natura 2000 teritorijas, un (2) nepieciešamo rīcību saraksts biotopu atjaunošanai un apsaimniekošanai katrā Natura 2000 teritorijā, kas noteiktas, izvērtējot pašreizējo biotopu stāvokli un biotopu atjaunošanas nepieciešamību. Natura 2000 programmā izvērtēti arī potenciālie finansējuma avoti un aptuvenās izmaksas.

Atšķirībā no Natura 2000 programmas dabas aizsardzības plāns ir lokāls plānošanas dokuments, kurā plānotas rīcības konkrētā Natura 2000 teritorijā, taču šo rīcību nozīme netiek aplūkota valsts kopainā. Turpretī Natura 2000 programmā noteiktas biotopu apsaimniekošanas prioritātes valsts mērogā, kā arī nepieciešamās rīcības katrā teritorijā. Natura 2000 programma ir sava veida vadlīnijas dabas aizsardzības plānu izstrādē, norādot problemātiskos jautājumus, kurus būtu jāizvērtē un jāiekļauj dabas aizsardzības plānos.

Natura 2000 programmas ieviešana dod ieguldījumu ne tikai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, bet arī klimata pārmaiņu mazināšanā, norādot mitrāju – nozīmīgu dabisko oglekļa uzkrājēju – atjaunošanas prioritātes. Tāpat Natura 2000 programmas īstenošana var labvēlīgi ietekmēt Ūdens struktūrdirektīvas mērķu sasniegšanu no ūdeņiem atkarīgajām ekosistēmām.

Ievads

Natura 2000 nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma no 2018. līdz 2030. gadam (turpmāk – Natura 2000 programma) sagatavota LIFE+ projekta “Natura 2000 teritoriju nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma” (LIFE11 NAT/LV/000371, saīsināti – NAT-PROGRAMME) ietvaros laika posmā no 2013. līdz 2017. gadam. Tās mērķis ir sekmēt vienotu un plānotu Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamo biotopu¹ saglabāšanu visās Natura 2000 sauszemes teritorijās Latvijā (neietverot Natura 2000 teritorijas, kas izveidotas jūrā).

Padomes Direktīva 92/43/EEK (21.05.1992.) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību 17. panta noteiktajā ziņojumā par Eiropas Savienības nozīmes aizsargājamo sugu un biotopu aizsardzības stāvokli Latvijā periodā no 2007. līdz 2012. gadam secināts, ka tikai 11% biotopu veidu un 28% sugu ir labvēlīgā aizsardzības stāvoklī. Pārējo stāvoklis vērtēts kā nelabvēlīgs-nepietiekams vai nelabvēlīgs-slikts. Tas nozīmē, ka situācijas uzlabošanai nepieciešama steidzama un aktīva rīcība, kas ietver arī prioritāšu noteikšanu un sistemātisku īstenošanu.

Natura 2000 programma ir dokuments, kurā pirmo reizi kopš Natura 2000 tikla izveides Latvijā izmantota konsekventa pieeja, rīcību plānošanā pielietojot aktuālākos datus par biotopu stāvokli. Šajā dokumentā vērtēta katras Natura 2000 teritorijas nozīme nacionālā līmenī. No citiem plānošanas dokumentiem Natura 2000 programma atšķiras ar valsts mēroga prioritāro rīcību un izmaksu vērtējumu, kā arī rīcību plānu katrā Natura 2000 teritorijā, norādot nepieciešamās darbības, lai uzlabotu aizsargājamo biotopu stāvokli. Atšķirībā no dabas aizsardzības plāniem Natura 2000 programma piedāvā nevis lokālu, bet valsts mēroga skatījumu un rīcību plānu, izvērtējot visas Latvijas Natura 2000 teritorijas kopainā. Daudzām Natura 2000 teritorijām nav dabas aizsardzības plānu – šajos gadījumos Natura 2000 programma pašlaik ir vienīgais plānošanas dokuments, kas piedāvā situācijas izvērtējumu un nepieciešamo rīcību sarakstu.

Latvijā dominējuši dabas vērtību atjaunošanas un apsaimniekošanas projekti, kas koncentrējas uz vienas vai nedaudzu problēmu risināšanu konkrētās teritorijās, nevērtējot cik tās ir nozīmīgas dabas vērtību saglabāšanā valsts vai Eiropas Savienības mērogā un vai tā ir valsts mēroga prioritāte. Nereti darbības lauks izraudzīts, vadoties no projekta ieviešanu kompetences vai pētnieciskajām interesēm, nevis valsts mēroga prioritātēm. To sekmējis vienota skatījuma un plānošanas trūkums, ko vismaz daļēji var atrisināt šī programma.

Kopš 2014. gada apsaimniekošanas un izpētes prioritātes īpaši aizsargājamās dabas teritorijās tiek publicētas Dabas aizsardzības pārvaldes interneta vietnē www.daba.gov.lv, kas tiek aktualizētas vismaz reizi gadā. Taču Natura 2000 programma piedāvā plašāku

analīzi un plānošanas pieeju, kāda līdz šim Latvijā nav izmantota. Tā izvirza biotopu apsaimniekošanas prioritātes valsts mērogā, paredzot šo rīcību izmaksas un tādējādi palīdzot prioritizēt finansējuma izlietojumu, lai no šiem ieguldījumiem gūtu iespējami lielu ieguvumu dabas vērtību saglabāšanā. Šādā veidā finansējums var tikt novirzīts “degošākajām” vajadzībām biotopu saglabāšanā. Natura 2000 programmas mērķis ir biotopu saglabāšana, tomēr no dokumentā ieteikto biotopu atjaunošanas darbu īstenošanas ieguvējas būs arī lielākā daļa aizsargājamo un aizsargājamiem biotopiem raksturīgo sugu.

Natura 2000 programmas galvenais uzdevums ir sekmēt bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu un ekosistēmu stāvokļa uzlabošanu. Biotopu atjaunošana vienlaikus ir būtisks ieguldījums ekosistēmu pakalpojumu nodrošināšanā, klimata pārmaiņu mazināšanā, kā arī palīdz saglabāt daudzveidīgu ainavu. Šie “vaļi” ir svarīgi arī ilgtspējīgas ekonomikas attīstībā un veselīgas sabiedrības pastāvēšanā.

Natura 2000 programma ietver ievaddaļu – I daļu, kurā izklāsta šī dokumenta vieta biotopu aizsardzības plānošanas kopainā un prioritāšu noteikšanas principi, kā arī noteiktas biotopu atjaunošanas vai apsaimniekošanas prioritātes valsts mērogā. Vērtētas paredzamās izmaksas, norādot potenciālos finansējuma avotus. Sniegti priekšlikumi Natura 2000 tikla pilnveidošanai un efektīvākai apsaimniekošanai. II daļa ietver visu Latvijas sauszemes Natura 2000 teritoriju galveno dabas vērtību aprakstus, nozīmīgāko apdraudējumu uzskaitījumu, apsaimniekošanas prioritātes, kā arī nepieciešamo rīcību sarakstu katrai Natura 2000 teritorijai – gan rīcības, kas sekmē dabas vērtību saglabāšanu kopumā, gan konkrētu biotopu veidu atjaunošanu un apsaimniekošanu.

Natura 2000 programma tika sagatavota laikā, kad ir secināts, ka informācija par īpaši aizsargājamo sugu un biotopu izplatību, to aizsardzības mērķiem, kā arī atsevišķos gadījumos par sugu un biotopu ekoloģiskām prasībām ir nepietiekama vai nepilnīga (VARAM 2014). Tāpēc 2016. gadā uzsākts un līdz 2020. gadam paredzēts īstenot projektu “Priekšnosacījumu izveide labākai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā”, kura ietvaros tiek veikta aizsargājamo biotopu kartēšana visā Latvijā. Tas ir nozīmīgs solis, lai pēc rezultātu apkopošanas pamatoti pārvērtētu un aktualizētu biotopu apsaimniekošanas prioritātes. Natura 2000 programma ir atvērta dokuments, kurā prioritātes un nepieciešamās rīcības periodiski jāaktualizē atbilstoši jaunākajiem datiem un zināšanām, tostarp ņemot vērā jaunākos biotopu kartēšanas rezultātus.

¹ Biotopi, kas iekļauti Padomes Direktīvas 92/43/EEK (21.05.1992.) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību I pielikumā.

I. DAĻA

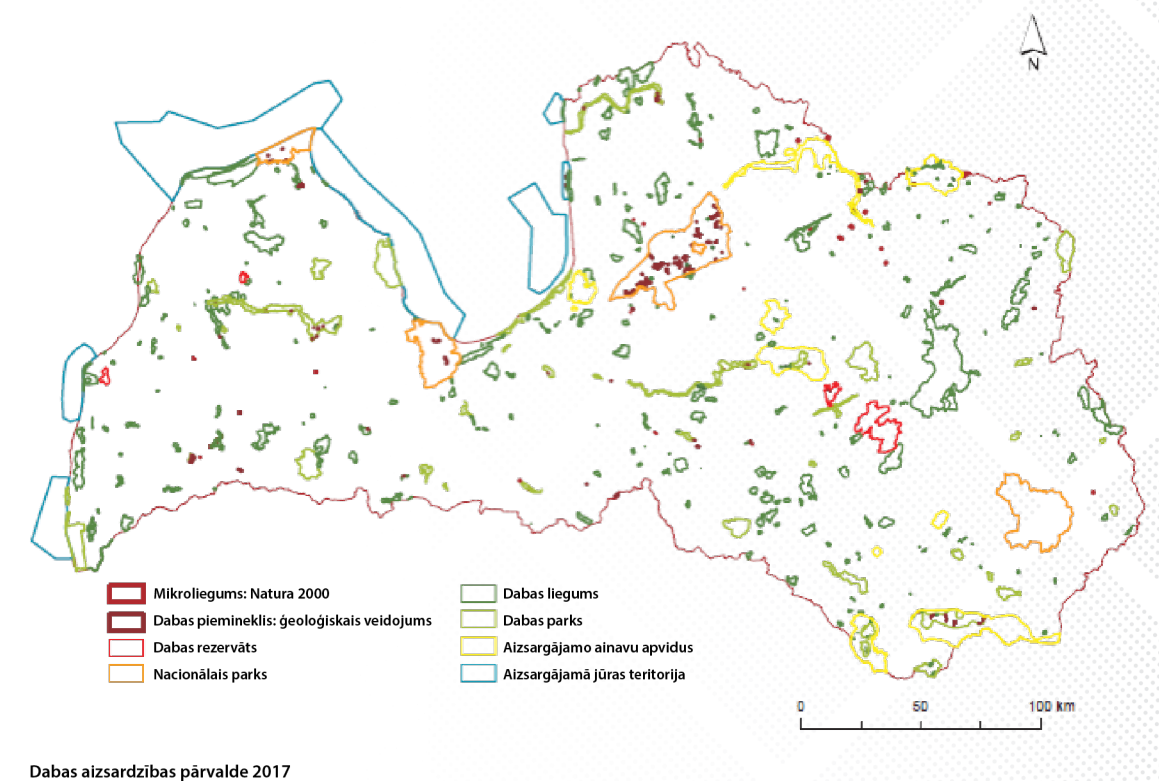
1. Natura 2000 tīkls un tā nozīme Latvijā

Padomes Direktīva 92/43/EEK (21.05.1992.) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (turpmāk – Biotopu direktīva) nosaka, ka viens no veidiem, kā saglabāt šīs direktīvas I pielikumā ietvertos biotopus un II pielikumā ietvertās sugas, ir aizsargājamo teritoriju veidošana. Kopā ar teritorijām, kas dibinātas saskaņā ar Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvu 2009/147/EK (30.11.2009.) par savvaļas putnu aizsardzību (turpmāk – Putnu direktīva), tās veido Eiropas nozīmes aizsargājamo teritoriju tīklu Natura 2000 – pasaulē lielāko aizsargājamo dabas teritoriju tīklu. Aizsargājamo dabas teritoriju izveide notiek, balstoties uz Biotopu direktīvas 3. un 4. pantu un direktīvas III pielikumā dotajiem zinātniskajiem kritērijiem.

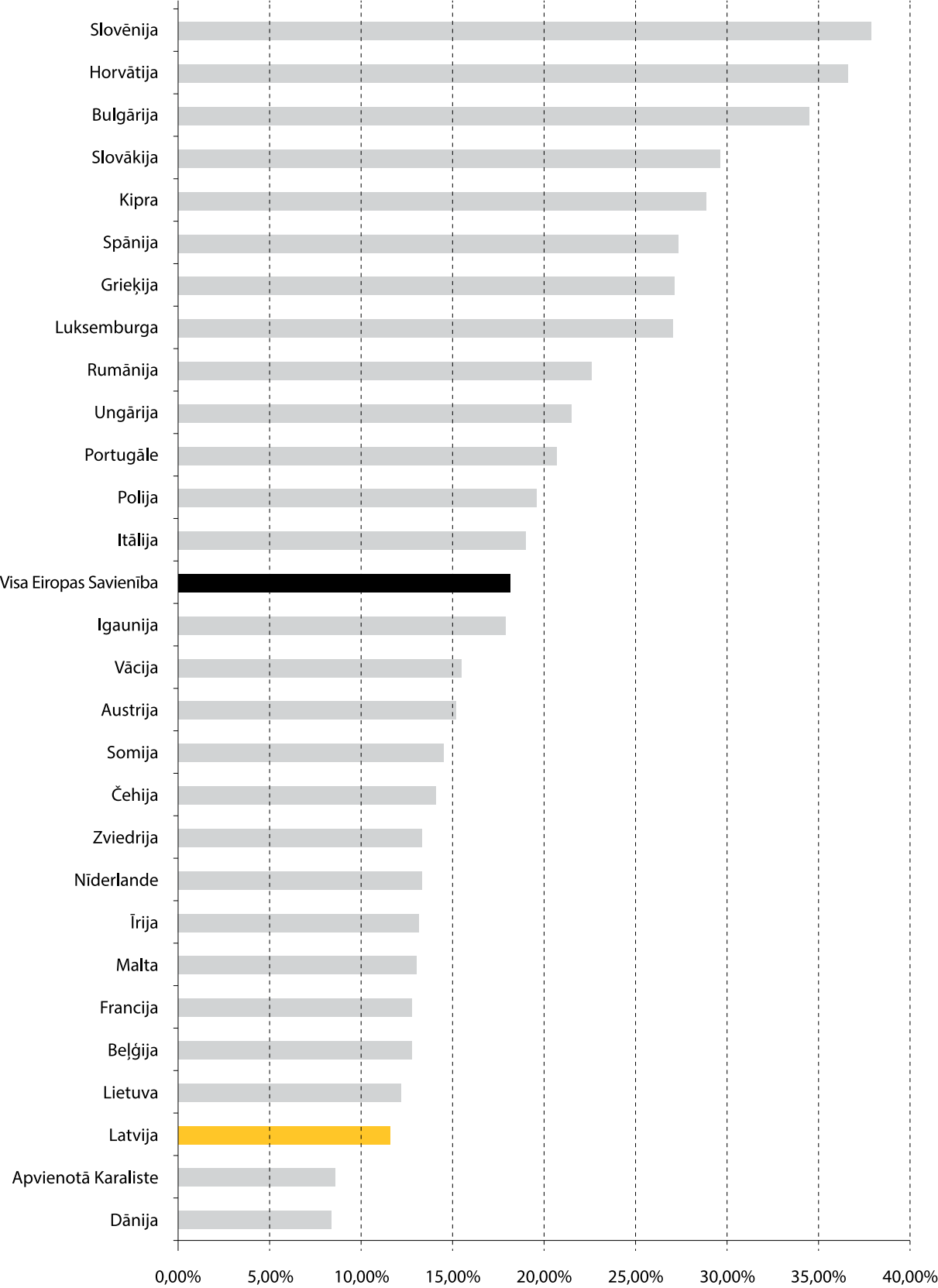
Latvijā Natura 2000 teritoriju tīkls veidots 2000. līdz 2004. gadā galvenokārt uz jau pirms iestāšanās Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) pastāvošo aizsargājamo dabas teritoriju bāzes. Natura 2000 tīklā iekļautas 210 jau pirms iestāšanās ES nodibinātās teritorijas, kā arī izveidotas 122 jaunas. 2013. gadā izveidota vēl viena Natura 2000 teritorija. Latvijā 2017. gadā kopā bija 333 Natura 2000 teritorijas, no tām četri dabas rezervāti, četri nacionālie parki, 239 dabas liegumi, 37 dabas parki, deviņi aizsargājamo ainavu apvidi, septiņas aizsargājamās jūras teritorijas un 24 mikroliegumi. Ne visas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas Latvijā iekļautas Natura 2000 tīklā – tajā ietvertas tikai tās

teritorijas, kurās sugu un biotopu sastāvs un/vai īpatsvars ir nozīmīgs ES nozīmes aizsargājamo biotopu un sugu saglabāšanai.

Kopumā sauszemes Natura 2000 teritorijas aizņem ap 11,5% valsts teritorijas (1. attēls). Latvijā ir proporcionāli trešā mazākā Natura 2000 teritoriju platība valstī no 28 ES dalībvalstīm (salīdzinājumam – desmit ES dalībvalstīs Natura 2000 teritorijas aizņem > 20% valsts teritorijas) (2. attēls).

1. attēls. Natura 2000 teritorijas Latvijā.

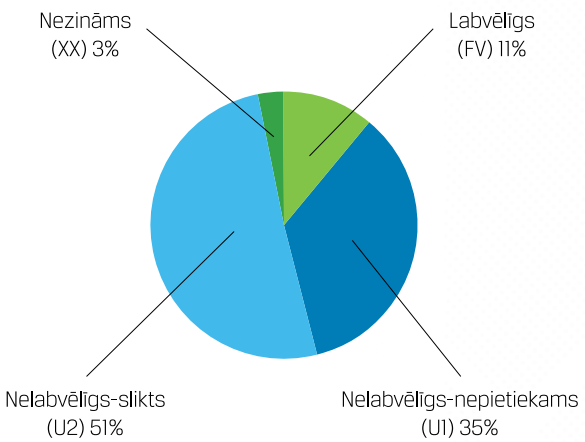

2. attēls. Natura 2000 teritoriju procentuālais segums Eiropas Savienības valstīs. Datu avots: Eurobarometer (2016).

2. Eiropas Savienības nozīmes biotopu aizsardzības stāvoklis Latvijā

Latvijā sastopams 61 no Biotopu direktīvas I pielikumā minētajiem biotopu veidiem², no kuriem 19 ir ES mērogā prioritāri aizsargājami³. Piecdesmit deviņi biotopu veidi sastopami uz sauszemes, divi – jūrā.

Saskaņā ar Biotopu direktīvas 17. pantu ES nozīmes aizsargājamo sugu un biotopu aizsardzības stāvoklis tiek vērtēts reizi sešos gados. Ziņojums visās dalībvalstīs sagatavots pēc vienotas metodikas (Evans, Arvela 2011; EEA, ETCBD 2016), tāpēc rezultāti starp valstīm ir salīdzināmi. Latvija sniegusi ziņojumu 2007. gadā (par

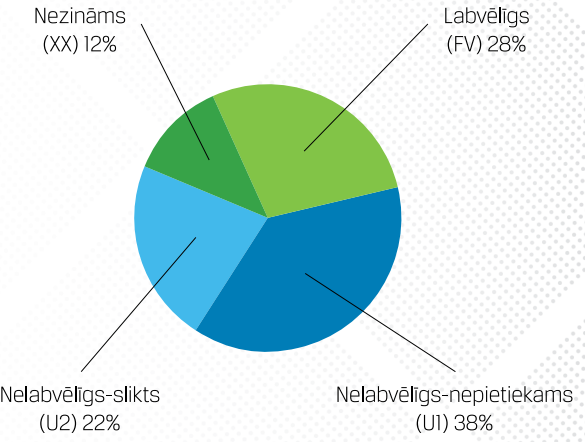
Stāvoklis		Skaits
Labvēlīgs (FV)		6
Nelabvēlīgs-nepietiekams (U1)		20
	U1-	5
	U1+	1
	U1=	9
	U1x	5
Nelabvēlīgs-slikts (U2)		29
	U2-	22
	U2=	1
	U2x	6
Nezināms (XX)		2

3. attēls. Biotopu direktīvas I pielikuma biotopu aizsardzības stāvokļa vērtējums periodā no 2007. līdz 2012. gadam (datu avots: Anon. 2013).

² Pēdējos gados Latvijā konstatēti un to noteikšanai izstrādāta metodika (Ikauniece u. c. 2015; Lārmanis 2015; Rove 2015) trīs meža biotopu veidi: 9050 *Lakstaugiem bagāti egļu meži*, 9070 *Meža ganības* un 91T0 *Kērpjiem bagāti priežu meži*.

periodu līdz 2006. gadam) un 2013. gadā (par periodu no 2007. līdz 2012. gadam). Atbilstoši otrajam ziņojumam (Anon. 2013), Latvijā tikai 11% ES nozīmes biotopu veidu (3. attēls) un 28% sugu (4. attēls) bija labvēlīgā aizsardzības stāvoklī.

Natura 2000 programmā netiek detalizētāk aplūkots sugu aizsardzības stāvoklis, tomēr tās ir tieši saistītas ar biotopiem (dzīvotnēm), tāpēc jāņem vērā abi bioloģiskās daudzveidības komponenti – gan biotopi, gan sugas, un tie ir vienlīdz svarīgi. Daudzas no aizsargājamām sugām, kas iekļautas Biotopu direktīvas pielikumos, ir atkarīgas no ES nozīmes biotopu pastāvēšanas un kvalitātes, un daudzos gadījumos tie ir šo sugu vienīgās dzīvotnes.

Stāvoklis		Skaits
Labvēlīgs (FV)		32
Nelabvēlīgs-nepietiekams (U1)		43
	U1-	11
	U1+	2
	U1=	14
	U1x	16
Nelabvēlīgs-slikts (U2)		25
	U2-	8
	U2+	1
	U2=	5
	U2x	1
Nezināms (XX)		14

4. attēls. Biotopu direktīvas II un V pielikuma sugu aizsardzības stāvokļa vērtējums periodā no 2007. līdz 2012. gadam (datu avots: Anon. 2013).

³ Ministru kabineta 21.02.2006. noteikumi Nr.153 "Latvijā sastopamo Eiropas Savienības prioritāro sugu un biotopu saraksts".

Sliktā aizsardzības stāvoklī un kritiski apdraudēti ir gandrīz visi dabisko zālāju biotopu veidi, tostarp piejūras zālāji un kadiķu audzes, visi mežu biotopi, augstie purvi un kaļķaini zāļu purvi, virsāji, priekškāpas, mežainas piejūras kāpas, mezotrofi ezeri un eitrofi ezeri ar iegrimušo ūdensaugu un peldaugu augāju (1. pielikums). Ar lielāko daļu aizsargājamo biotopu ir saistīts specifisku, šauri pielāgojušos sugu kopums. Sarūkot piemērotu biotopu platībām un kvalitātei, raksturīgās sugas kļūst arvien vairāk apdraudētas. Biotopu un sugu populāciju stāvokļa pasliktināšanās nozīmē ne tikai lokālas pārmaiņas, bet ļoti reti sastopamu sugu gadījumos tas var būt par iemeslu arī visa izplatības areāla sarūkšanai Eiropas un līdz ar to arī pasaules mērogā.

Atbilstoši Biotopu direktīvas 17. panta noteiktajam Latvijas ziņojumam par 2007.–2012. gada periodu (Anon. 2013), konstatēts šāds biotopu stāvoklis.

Jūras piekrastes, smiltāju un virsāju biotopi. Grupā ietilpst 18 sauszemes biotopu veidi (kodi 1***, 2***, 4***). Triju biotopu veidu aizsardzības stāvoklis novērtēts kā labvēlīgs (FV), savukārt piecu biotopu veidu aizsardzības stāvoklis – kā nelabvēlīgs-slikts (U2), pārējie ir nelabvēlīgā-nepietiekamā aizsardzības stāvoklī (1. pielikums). Gandrīz visi šie biotopi ir Latvijā reti vai ļoti reti sastopami, un to stāvoklis pasliktinās. Traucējumu un tradicionālās apsaimniekošanas trūkums izraisījis pelēko kāpu, kā arī mitru starpkāpu ieplaku aizaugšanu, sugu daudzveidības samazināšanos, raksturīgo dabisko procesu pārmaiņas. Pieaugot urbanizācijas un rekreācijas ietekmei, arvien palielinās degradēto biotopu īpatsvars, kā arī invazīvo augu sugu aizņemtā platība. Pelēko kāpu, starpkāpu ieplaku un lagūnu biotopu aizsardzības stāvoklis un ar to saistītā sugu daudzveidība lielā mērā atkarīga no regulāriem, mēreniem traucējumiem, tāpēc no jūras piekrastes biotopiem pašlaik tie ir visvairāk apdraudēti. Ja trūkst regulāru mērenu traucējumu, notiek šo biotopu degradācija un iespējama sugu lokāla izmiršana, kas veicina raksturīgo sugu izplatības areālu sarūkšanu ES mērogā.

Virsāju aizsardzības stāvokļa vērtējums ir nelabvēlīgs-slikts (U2) (1. pielikums). Slapjos virsajos galvenie ietekmējošie faktori ir nosusināšana un apmežošana. Apsaimniekošanas (ganišanas) un traucējumu (degšanas) trūkums veicinājis virsāju stāvokļa pasliktināšanos. Nereti sauso virsāju platības apmežotas vai dabiski aizaugušas. Virsāju un ar tiem saistīto sugu labvēlīga aizsardzības stāvokļa sasniegšanai nepieciešami traucējumi (uguns, noganišana, zemsedzes traucējumi u. c.).

Saldūdeņu biotopi. Saldūdeņu biotopu grupā ietilpst septiņi biotopu veidi (kodi 3***). Neviena saldūdeņu biotopa aizsardzības stāvoklis nav vērtēts kā labvēlīgs (FV), divu biotopu vērtējums ir nelabvēlīgs-slikts (U2), savukārt divu biotopu vērtējums ir nezināms (XX) (1. pielikums). Nelabvēlīgu-sliktu vērtējumu saņēmuši biotopi 3130 *Ezeri ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām* un 3150 *Eitrofi ezeri ar iegrimušo*

ūdensaugu un peldaugu augāju. Eitrofikācijas un lielas antropogēnas slodzes dēļ ezeros ar oligotrofām līdz mezotrofām augu sabiedrībām ir samazinājies tipisko sugu populāciju lielums un/vai populāciju vitalitāte. Savukārt biotopam 3150 atbilst lielākā daļa Latvijas lielo ezeru, kas vienlaikus ir arī pievilcīgas rekreācijas vietas. Iepriekšējās desmitgadēs ezeros ievadītie nepietiekami attīrītie komunālie un sadzīves notekūdeņi, difūzās biogēnu noteces palielināšanās mežsaimnieciskās un lauksaimnieciskās darbības dēļ, kā arī ezeru piekrastes apsaimniekošanas apsākums ir samazinājis tipisko sugu sastopamību. Biotopa 3140 *Ezeri ar mieturalģu augāju* stāvoklis vērtēts kā nelabvēlīgs-nepietiekams (U1). Eitrofikācijas ietekmē notiek strauja ezeru aizaugšana, īpaši ar virsūdens augiem. Izzūdot atklātajām ezeru zonām, samazinās ūdeņu bezmugurkaulnieku daudzveidība, kā arī būtiski pasliktinās piekrastē nārstojošo zivju un ūdensputnu ligzdošanas un barošanās iespējas.

Biotopa 3260 *Upju straujteces un dabiski upju posmi* stāvoklis vērtēts kā nelabvēlīgs-nepietiekams (U1). Lauksaimniecības un mežsaimniecības intensifikācijas, kā arī ūdensteču un to piekrastes daļu apsaimniekošanas apsākuma dēļ ūdenstecēs notiek pastiprināta eitrofikācija un hidromorfoloģiskas pārmaiņas. Bebru aizsprostu radītie uzplūdinājumi un koku sagāzumi veicina sedimentācijas procesus un iznīcina biežās perlamutrenes *Unio crassus* un ziemeļu pērlgliemenes *Margaritifera margaritifera* dzīvotnes, kā arī lašveidīgo zivju nārsta vietas.

Zālāju biotopi. Zālāju biotopu grupā ietilpst 11 biotopu veidi (kodi 5130, 6***). Visu zālāju biotopu stāvoklis novērtēts kā nelabvēlīgs-slikts (U2), izņemot biotopu 6430 *Eitrofās augsto lakstaugu audzes*, kura stāvoklis ir labs (FV) (1. pielikums). Dabiskie zālāji Latvijā ir kritiski apdraudēti, un to pastāvēšana ir atkarīga no biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas. Daļa zālāju biotopu (līdz 10%) iznīcināta, mainot zemes lietošanas veidu, bet aptuveni puse ir degradēti dažādu iemeslu, galvenokārt neapsaimniekošanas, dēļ. Gan zemes lietojuma pārveidošanas, gan neapsaimniekošanas un tai sekojošās aizaugšanas dēļ ir būtiski samazinājusies šo biotopu savienotība, un tie kļuvuši stipri fragmentēti, īpaši intensīvas lauksaimniecības reģionos. Dabiskajiem zālājiem raksturīgo sugu sastopamība sarukusi, pastāv augsts to lokālas izmiršanas risks. Vietām, aizsērējot meliorācijas sistēmām, zālāji ir pamitrinājušies un pārpurvojas. Pēdējo desmit gadu laikā plaši izplatītā zāles smalcināšana ar atstāšanu uz lauka daudzviet ir pasliktinājusi biotopu kvalitāti. Pie aizsardzības stāvokli negatīvi ietekmējošiem faktoriem jāatzīmē tas, ka tikai aptuveni 50% dabisko zālāju platības ir iekļautas lauku blokos un par to apsaimniekošanu var saņemt atbalsta maksājumus. Tikai aptuveni 15% zālāju biotopu, kas apsaimniekoti, saņemot atbalstu par bioloģiski daudzveidīgo zālāju uzturēšanu, ir labā aizsardzības stāvoklī.

Purvu un avotu biotopi. Purvu un avotu biotopu grupā ietilpst septiņi biotopu veidi (kodi 7***). Augsto purvu biotopu (7110* *Aktīvi augstie purvi*, 7120 *Degradēti augstie purvi*, *kuros noris vai iespējama dabiskā atjaunošanās*) un biotopa 7230 *Kaļķaini zāļu purvi* aizsardzības stāvoklis novērtēts kā nelabvēlīgs-slikts (U2), bet pārējo purvu un avotu biotopu stāvoklis ir nelabvēlīgs-nepietiekams (U1) (1. pielikums). Apmēram 50% no purviem Latvijas Natura 2000 teritorijās ir nosusināšanas ietekmēti, no tiem aptuveni 10% stipri degradēti. Nelabvēlīgā aizsardzības stāvoklī ir lielākā daļa kaļķaino zāļu purvu, kas ir reti sastopami un kritiski apdraudēti. Galvenās nelabvēlīgās ietekmes ES nozīmes aizsargājamās purvu biotops ir nosusināšana, kūdras ieguve un tradicionālās apsaimniekošanas trūkums zāļu purvos. Šo ietekmju sekas ir pastiprināta kūdras mineralizācija, tipiskā sugu sastāva izzušana, aizaugšana ar kokiem un neraksturīgām, ekspansīvām augu sugām. Visus purvu biotopus, visticamāk, nelabvēlīgi ietekmē arī klimata pārmaiņas un eitrofikācija, veicinot to aizaugšanu un atklāto platību sarūkšanu.

Atsegumu un alu biotopi. Šajā biotopu grupā ietilpst trīs biotopu veidi (kodi 8***). Visu alu un atsegumu biotopu stāvoklis ir labvēlīgs (FV) (1. pielikums). Toties ar alu un atsegumu biotopiem saistīto sīkspārņu sugu stāvoklis vērtēts kā nelabvēlīgs-nepietiekams (U1), izņemot diķa naktssīkspārni *Myotis dasycneme*, Naterera naktssīkspārni *M. nattereri*, Branta naktssīkspārni *M. brandti* un bārdaino naktssīkspārni *M. mystacinus*, kuru aizsardzības stāvoklis vērtēts kā labvēlīgs (FV) vai nezināms (XX). Dabiskās alas ir būtiskas Latvijā ziemojošo sīkspārņu ziemošanai. Galvenais apdraudējums ar iežu atsegumiem un alām saistītajām sīkspārņu sugām ir alu apmeklējumi ziemošanas laikā no oktobra līdz aprīlim.

Meža biotopi. Meža biotopu grupā ietilpst divpadsmit biotopu veidi (kodi 9***). Visu meža biotopu stāvoklis novērtēts kā nelabvēlīgs-slikts (U2) ar tendenci pasliktināties (1. pielikums). Pārmitros mežus nelabvēlīgi ietekmējusi nosusināšana. Ilgstoša dabisko traucējumu (uguns) neesamība, t. i., dabisko traucējumu efektīva ierobežošana, radījusi dabisku struktūrelementu (nokaltušu stāvošu koku, stumbeņu, kritalu, bioloģiski vecu koku, dažāda vecuma audžu u. c.) trūkumu un veicinājusi zemsedzes eitrofikāciju, raksturīgo sugu izzušanu. Intensīvas mežsaimniecības dēļ samazinās aizsargājamo meža biotopu platības ārpus aizsargājamām dabas teritorijām, un likumu normās atļautajā kārtībā tiek negatīvi ietekmētas arī mežaudzes īpaši aizsargājamās dabas teritorijās. Intensīvas saimniekošanas rezultāts ir dabiskam mežam raksturīgo struktūrelementu trūkums un mežu fragmentācija, kas nelabvēlīgi ietekmē daudzas retas un aizsargājamās sugas. Platlapju mežu platību sarūkšanu izraisījusi meža atjaunošana ar nepiemērotām sugām apvidos, kur raksturīga platlapju koku sugu izplatība. Meža biotopu kvalitāti samazina invazīvās augu sugas, īpaši boreālajos skujkoku mežos un aluviālajos mežos. Nelabvēlīgas sekas rada arī mežu eitrofikācija, īpaši apdzīvotās vietās.

3. Natura 2000 programma un tās vieta biotopu aizsardzības plānošanā

Biotopu direktīva un Putnu direktīva (“dabas direktīvas”) nosaka, ka ES dalībvalstīm jānodrošina ES nozīmes aizsargājamo sugu un biotopu pienācīga aizsardzība. Tātad arī Latvijai kā ES dalībvalstij ir jānodrošina valstī sastopamās bioloģiskās daudzveidības saglabāšana atbilstoši abu direktīvu prasībām.

2011. gadā ir pieņemta ES **Bioloģiskās daudzveidības stratēģija** (European Commission 2011a), kas ietver sešus mērķus un 20 rīcības, lai apturētu bioloģiskās daudzveidības samazināšanos un ekosistēmu pakalpojumu degradāciju. Stratēģija ietver redzējumu ilgākam laikam – līdz 2050. gadam, kas paredz, ka ES bioloģiskā daudzveidība un tās nodrošinātie ekosistēmu pakalpojumi ir jāsaglabā, jānovērtē un, cik iespējams, jāatjauno. Tādējādi tie spēs ne vien veicināt cilvēku labklājību un ekonomisko uzplaukumu, bet arī novērst katastrofālas pārmaiņas, kas saistītas ar bioloģiskās daudzveidības samazināšanos. Savukārt īsākā termiņā, līdz 2020. gadam, stratēģija paredz apturēt bioloģiskās daudzveidības izzušanu un ekosistēmu pakalpojumu degradāciju ES un atjaunot tos, ciktāl iespējams, vienlaikus palielinot ES ieguldījumu, lai novērstu bioloģiskās daudzveidības strauju samazināšanos visā pasaulē.

Stratēģijas pirmais uzdevums paredz apturēt ES dabas aizsardzības tiesību aktos ietvertu sugu un dzīvotņu stāvokļa pasliktināšanos un panākt to stāvokļa ievērojamu un izmēramu uzlabošanos, lai, salīdzinot ar pašreizējo situāciju, par 100% vairāk biotopu un par 50% vairāk sugu novērtējumu liecinātu par labāku aizsardzības statusu, par drošu vai labāku stāvokli. Stratēģijas otrais uzdevums paredz konkrētu rīcību – līdz 2020. gadam dalībvalstīm savās teritorijās jāatjauno vismaz 15% degradēto ekosistēmu (European Commission 2011a). Atjaunošanas rezultāts ir ne vien atjaunotā ekosistēmu platība, bet aizsardzības stāvoklis kopumā – dzīvās un nedzīvās vides apstākļu uzlabošanās. Ņemot vērā ekosistēmu degradācijas pakāpi mūsdienu Eiropā, nav iespējams novērst visas nelabvēlīgās ietekmes un pilnīgi „salabot” to radītās sekas – tas būtu pārāk dārgi un tehniski sarežģīti, dažkārt pat neiespējami. Par atjaunošanu uzskatāms stāvoklis, kad ir panākta vērā ņemama uzlabošanās, vismaz galveno funkciju, procesu, struktūru un sugu populāciju un tām piemēroto apstākļu atjaunošanās. Par atskaites punktu tiek uzskatīts 2006. gads, kurā tika sagatavoti pirmie dalībvalstu ziņojumi atbilstoši Biotopu direktīvas 17. pantā ietvertajām prasībām (Lammerant et al. 2013).

Biotopu direktīvas 6. pantā noteiktas vispārīgas Natura 2000 teritoriju aizsardzības prasības. 6. pants paredz, ka jānosaka biotopu un sugu saglabāšanai atbilstošs aizsardzības režīms un jārikojas tā, lai tās pienācīgi aizsargātu. Tas ietver arī aktīvu rīcību, novēršot degradāciju un nelabvēlīgu ietekmi uz biotopiem un sugām un nepieļaujot to stāvokļa pasliktināšanos, ja konkrētās sugas vai biotopa saglabāšanai nepietiek ar „nejaukšanās” un piesardzības principa nodrošināšanu – tātad biotopu atjaunošanu un apsaimniekošanu.

Ideālā gadījumā degradēti biotopi būtu jāatjauno un jāuztur labā aizsardzības stāvoklī pilnīgi visās Natura 2000 vietās un platībās. Taču nevar ignorēt resursu ierobežotību un dažādus apstākļus, kas reālo atjaunošanu var padarīt neiespējamu vai grūti īstenojamu. Nepieciešama darāmo darbu prioritizēšana.

Lai sasniegtu visā ES kopīgo biodaudzveidības saglabāšanas mērķi, Latvija, tāpat kā citas ES dalībvalstis, 2013. gadā ir sagatavojusi **Prioritāro rīcību ietvarprogrammu Natura 2000 teritorijām no 2014. līdz 2020. gadam** (Anon. 2012), kuras nepieciešamību nosaka Biotopu direktīva. Prioritāro rīcību ietvarprogramma ir stratēģisks dokuments, kurā Latvija deklarējusi savas prioritātes bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai, pamatojoties uz Biotopu direktīvas 17. panta un Putnu direktīvas 12. panta noteiktajiem ziņojumiem, un nepieciešamo finansējuma apjomu, kā arī identificējusi potenciālos finansējuma avotus. Ietvarprogrammā prioritātes izvirzītas, ņemot vērā sugu un biotopu apdraudētības pakāpi.

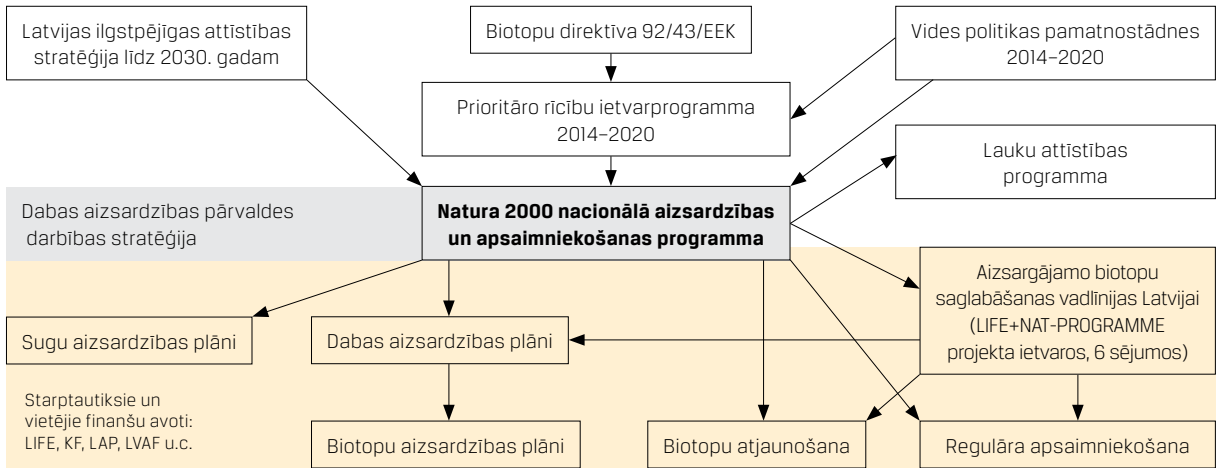
No 2014. līdz 2016. gadam Eiropas Komisija (turpmāk – EK) veica Biotopu direktīvas un Putnu direktīvas ieviešanas atbilstības pārbaudi. Pārbaudes rezultātā konstatēts, ka dabas aizsardzības direktīvas ir daļa no plašākas ES bioloģiskās daudzveidības politikas un kā tādas atbilst paredzētajam nolūkam, bet to mērķu sasniegšana un pilnīga potenciāla izmantošana ir atkarīga no direktīvu īstenošanas būtiskiem uzlabojumiem. 2015. gadā EK sagatavotajā vidustermiņa ziņojumā novērtēts, ka progress stratēģijas mērķu un uzdevumu sasniegšanā ir vājš (EC 2015), tāpēc nepieciešama aktīva rīcība visos līmeņos – gan EK, gan dalībvalstīs. Secināts, ka ir jāuzlabo gan direktīvu lietderība, gan efektivitāte, kā arī sadarbība ar dažādām ieinteresēto personu kopienām dalībvalstīs un visā ES teritorijā, lai vietējā mērogā nodrošinātu labus rezultātus. Pārbaudes rezultātā 2017. gada pirmajā pusē EK publicēja **Rīcības plānu dabai, cilvēkam un ekonomikai** (Eiropas Komisija 2017). Tas ietver četras prioritārās jomas un 15 konkrētas darbības, kas vērstas uz efektīvāku Biotopu direktīva un Putnu direktīvas ieviešanu, tostarp investīciju stiprināšanu

Natura 2000 tīklā un sinerģijas uzlabošanu ar ES finanšu instrumentiem (skat. 8. nodaļu). Latvijas mērogā Natura 2000 programma uzskatāma par instrumentu, kas palīdzēs novērst identificētās problēmas.

Nepieciešamība pēc dabas resursu, tostarp ekosistēmu, šaurākā izpratnē – biotopu, uzskaites un analīzes, kā arī aizsardzības, atjaunošanas un ilgtspējīgas apsaimniekošanas norādīta **Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030. gadam (Latvija 2030)** prioritārajos ilgtermiņa rīcības virzienos. Stratēģijā norādīta nepieciešamība uzskaitīt un kartēt dabas kapitālu, kā arī analizēt un noteikt aktīvas apsaimniekošanas rīcības.

Latvijas mērogā aktuālie dabas aizsardzības jautājumi iekļauti **Vides politikas pamatnostādnes 2014.–2020. gadam (VARAM 2014)**. Tajās nosaukti dabas aizsardzības jomā sasniedzamie mērķi, definētas aktuālās problēmas un rīcību virzieni. Starp sasniedzamajiem mērķiem ir ekosistēmu un vietējo sugu daudzveidības saglabāšana un atjaunošana, Natura 2000 tīkla pilnveidošana, kā arī apsaimniekošanas plānošana un ieviešana. Pamatnostādnes kā būtiskākās problēmas norādītas: sugu un biotopu aizsardzībai nepieciešamie apsaimniekošanas pasākumi tiek skatīti atrauti no teritorijas saimnieciskās attīstības; dabas aizsardzības plānos paredzētie pasākumi bieži netiek ieviesti vai arī to ieviešana nenotiek koordinēti; nepietiekams finansējums sugu un biotopu labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanai; nav pieejami inovatīvi dabas aizsardzības pasākumu finansēšanas mehānismi. Dokuments piedāvā konkrētus risinājumus un rezultatīvos rādītājus.

Natura 2000 programma precīzē Prioritārajā rīcību ietvarprogrammā paredzētās rīcības, nosakot teritorijas, kur tās īstenot, kā arī norādot katrā teritorijā atjaunojamās un apsaimniekojamās biotopu platības un konkrētas rīcības sugu dzīvotņu atjaunošanai vai uzlabošanai. Natura 2000 programma aptver tikai sauszemes Natura 2000 teritorijas un sauszemes biotopus, jūras Natura 2000 teritorijas un jūras biotopi tajā nav aplūkoti. 5. attēlā parādīta Natura 2000 programmas vieta kopējā dabas aizsardzības un apsaimniekošanas ainā.

5. attēls. Natura 2000 aizsardzības un apsaimniekošanas programmas vieta biotopu aizsardzības plānošanā.

Natura 2000 programmā izmantoti aktuālie dati par biotopiem un to stāvokli. Natura 2000 tīkls skatīts kopainā, vērtēta katras Natura 2000 teritorijas nozīme nacionālā līmenī. Natura 2000 programmā iekļautie pasākumi Natura 2000 teritorijās jāvērtē un, ja pēc izpētes tie ir uzskatāmi par aktuāliem, jāiekļauj arī dabas aizsardzības plānos, paredzot detalizētu rīcību plānu (vietas, platības, metodes).

Natura 2000 programma ir Dabas aizsardzības pārvaldes (turpmāk – Pārvaldes) darbības stratēģijas neatņemama sastāvdaļa.

NAT-PROGRAMME projekta ietvaros sagatavotas un 2017. gadā publicētas **aizsargājamo biotopu saglabāšanas vadlīnijas** sešos sējumos (NAT-PROGRAMME biotopu saglabāšanas vadlīnijas), kurās sniegti ieteikumi, kā īstenot Prioritāro rīcību ietvarprogrammā un Natura 2000 programmā paredzēto biotopu saglabāšanu, atjaunošanu un apsaimniekošanu, veicot (vai dažos gadījumos – tieši pretēji – neveicot) konkrētas darbības. Vadlīnijās detalizēti izklāstītas un konkrētiem gadījumiem pielāgotas metodes, kā arī apskatīti dažādi apsaimniekošanas piemēri.

Ideālā gadījumā, lai plānotā veidā nodrošinātu visu Natura 2000 teritoriju aizsardzību un apsaimniekošanu, tām visām būtu nepieciešami **dabas aizsardzības plāni**⁴ (turpmāk –DA plāni), kas ietver daudzpusīgu situācijas izvērtējumu un ieteikumus teritorijas aizsardzībai un apsaimniekošanai. Līdz 2017. gada otrajai pusei ir izstrādāti un apstiprināti DA plāni 188 īpaši aizsargājamām dabas teritorijām (neņemot vērā to darbības termiņa aktualitāti). 2017. gada otrajā pusē bija spēkā 114 Natura 2000 teritoriju dabas aizsardzības plāni. Tomēr lielai daļai Natura 2000 teritoriju DA plānu nav.

Atšķirībā no Natura 2000 programmas, DA plāns ir lokāls plānošanas dokuments, kurā nav prasības apskatīt konkrēto Natura 2000 teritoriju valsts kopainā, vismaz ne attiecībā uz rīcību prioritātēm. Turpreti Natura 2000 programmas mērķis ir skatīt katru Natura 2000 teritoriju valsts situācijas kopainā un noteikt sugu un biotopu apsaimniekošanas prioritātes valsts mērogā. Nepieciešamo darbību detalizācijas pakāpe Natura 2000 programmā ir zemāka nekā DA plānos, tāpēc tā neaizstāj DA plānus. Bet var būt izņēmuma gadījumi – tie piemērojami teritorijām, kurās jānodrošina neiejaukšanās režīms vai nepieciešama relatīvi vienkārša apsaimniekošana, un to var īstenot bez DA plāna, iesaistot kompetentus ekspertus.

Natura 2000 teritorijās, it īpaši lielās un/vai pēc zemes izmantošanas veida, piederības, funkcionalitātes, sociālekonomiskajiem apstākļiem komplicētās dabas teritorijās – nacionālajos parkos, aizsargājamās ainavu apvidos, lielos dabas liegumos (ja ir daudz zemes īpašnieku, daudz savstarpēji konfliktējošu interešu un citu apstākļu, kas sarežģī sugu un biotopu aizsardzību

un atjaunošanu), Natura 2000 programma ir jāizmanto kā vadlīnijas DA plānu izstrādei, iekļaujot DA plānā visus konkrētajā teritorijā izceltos problemātiskos jautājumus. Atšķirībā no Natura 2000 programmas, papildus detalizētai teritorijas izpētei, DA plāns vienlaikus kalpo kā sabiedrības iesaistīšanas veids, jo tā izstrādes laikā cilvēki tiek aicināti izteikt viedokļus un rast kompromisus pirms plānoto darbu īstenošanas.

Natura 2000 programma un DA plāni lielākajā daļā gadījumu nav pretrunā un cits citu papildina. Atšķirības ir teritorijās, kur DA plāni ir veci un priekšstati par nepieciešamību atjaunot biotopus vai iespējām to izdarīt ir būtiski mainījušies kopš plānu izstrādes.

Nākamais solis Natura 2000 programmas ieviešanā ir konkrētu **biotopu vai biotopu grupu aizsardzības plānu un sugu aizsardzības plānu izstrāde**, kas daudz detalizētāk plānotu nepieciešamās rīcības konkrētu biotopu veidu un sugu saglabāšanai valsts mērogā, tostarp precizējot mērķa platības un vietas. 2017. gadā bija spēkā 16 sugu aizsardzības plāni un viens biotopu aizsardzības plāns.

Natura 2000 programmas ietvaros vērtēti tikai biotopi un izvēlētas prioritātes biotopu apsaimniekošanai, atsevišķos gadījumos norādot arī sugu saglabāšanai nepieciešamās rīcības (ja sugu saglabāšanu nenodrošina biotopu apsaimniekošana). Pamatotai sugu “vajadzību” izvērtēšanai un aizsardzības plānošanai valsts mērogā nepieciešami kvalitatīvi dati par visu valsts teritoriju.

Natura 2000 programmas izstrādes laikā nebija datu par sugu un biotopu izplatību un kvalitāti visā valstī, bet pieejamā informācija bija dažādā, nevienmērīgā kvalitātē. ES nozīmes aizsargājamo biotopu kartēšana visā valstī, tostarp ārpus Natura 2000 teritorijām, ES fondu finansēta projekta “Priekšnosacījumu izveide labākai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā” (2016–2020) ietvaros ir nozīmīgs solis, lai pēc rezultātu apkopošanas valsts mērogā pamatoti pārvērtētu un aktualizētu dabas aizsardzības prioritātes un prioritārās biotopu apsaimniekošanas vietas.

Valsts mērogā būtu nepieciešama arī **aizsardzības mērķu definēšana** visiem ES nozīmes biotopu veidiem, kas ietver katra biotopu veida mērķa platības noteikšanu un optimālas aizsardzības, ņemot vērā reģionālo aspektu un raksturīgo, tostarp reto, sugu izplatību, plānošanu. Kamēr nav pilnīgu datu par reālajām biotopu platībām un uz inventarizāciju balstīts aizsardzības stāvokļa novērtējums, kā arī ainavekoloģisks izvērtējums, mērķa platību noteikšana var būt tikai aptuvena.

Natura 2000 programmas uzdevums nebija izvērtēt un uzskaitīt citas Natura 2000 teritorijās svarīgas darbības, piemēram, kultūras pieminekļu aizsardzības vai ainavu aizsardzības vajadzības, lai gan tās ir saistītas ar kopējo dabas mantojuma saglabāšanu. Šī mantojuma aizsardzībā un atjaunošanā jāņem vērā attiecīgo nozaru pamatnostādnes – Ainavu politikas pamatnostādnes 2013.–2019. gadam (VARAM 2013) un Kultūras pieminekļu aizsardzības stratēģija (VKPAI 2015), kas ietver arī rīcības plānus un potenciālo finansējuma avotu analīzi.

⁴ Dabas aizsardzības plānus izstrādā saskaņā ar Ministru kabineta 09.10.2007. noteikumiem Nr.686 "Noteikumi par īpaši aizsargājamās dabas teritorijas dabas aizsardzības plāna saturu un izstrādes kārtību".

4. Natura 2000 programmas saistība ar klimata pārmaiņu mazināšanu

Pārveidojot mitrājus uz kūdras augsnēm – nosusinot purvus, pārmitros mežus, palienes un citus mitrāju veidus, sākas pastiprināta organisko nogulumu sadalīšanās, tādējādi atbrīvojot lielu daudzumu tā saukto siltumnīcas efekta gāzu, galvenokārt oglekļa dioksīdu. Turpinoties kūdrāju degradācijai, ilgā laikā notiek ievērojama oglekļa savienojumu emisija, kas veido būtisku daļu no kopējā siltumnīcas efekta gāzu emisiju apjoma.

Latvija ir pievienojusies Apvienoto Nāciju Organizācijas 1992. gada 9. maija Vispārējai konvencijai par klimata pārmaiņām, kā arī ratificējusi šīs konvencijas pielikumu Kioto protokolu un Parīzes nolīgumu, tādējādi apņēmoties uzlabot pielāgošanos klimata pārmaiņu negatīvajām ietekmēm, sekmēt noturīgumu pret klimata pārmaiņām un veicināt investīciju novirzišanu oglekļa mazietilpīgai un pret klimata pārmaiņām noturīgai attīstībai.

Lai arī ne Vides politikas nostādnēs 2014.–2020. gadam, ne citos Latvijas stratēģiskajos dokumentos nav uzsvērta nepieciešamība novērst palielinātas oglekļa savienojumu emisijas no degradētajiem kūdrājiem, nevar ignorēt faktu, kas tie globālā mērogā veido vērā ņemamu daļu no kopējās globālās emisijas.

Natura 2000 programmas ieviešana netiešā veidā var veicināt klimata mērķu sasniegšanu. Vienmēr jāvērtē kopējie ieguvumi, ko rada ekosistēmu atjaunošana. Degradētu mitrāju atjaunošana un atgriešana funkcionējošā stāvoklī var būt ilgstošs process, taču tas ir būtisks ieguldījums klimata pārmaiņu mazināšanā. Tas attiecas arī uz zālājiem minerālaugsnēs, jo dabisku zālāju veidošana bijušās aramzemēs nozīmīgi samazina augsnes oglekļa dioksīda emisijas. Parasti tā tiek atjaunoti arī ES nozīmes aizsargājami biotopi un radītas mitrāju sugām, tostarp daudzām putnu sugām, piemērotas dzīvotnes.

Vērtējot ieguvumus kompleksi, atbilstoši jāizvēlas potenciālie finansējuma avoti – mitrāju gadījumā tie var būt arī finanšu instrumenti, kas paredzēti klimata pārmaiņu mazināšanai.

5. Natura 2000 programmas saistība ar Ūdens struktūrdirektīvas noteikto ūdeņu apsaimniekošanas sistēmu ieviešanu Latvijā

Ūdens struktūrdirektīvas⁵ mērķis ir izveidot tādu iekšzemes virszemes ūdeņu, pārejas ūdeņu, piekrastes ūdeņu un pazemes ūdeņu apsaimniekošanas sistēmu, kas nodrošina vismaz laba stāvokļa sasniegšanu

visos Eiropas Kopienas ūdeņos. Cita starpā, Ūdens struktūrdirektīva uzdod novērst ūdeņu ekosistēmu stāvokļa turpmāku pasliktināšanos, aizsargāt un nostiprināt tās, kā arī aizsargāt sauszemes ekosistēmas un mitrzemes, kas tieši atkarīgas no ūdens ekosistēmām. Tādējādi “dabas direktīvu” un Ūdens struktūrdirektīvas mērķi ir kopīgi – nodrošināt dabiskiem un cilvēka nepārmveidotiem apstākļiem atbilstošu ūdeņu ekosistēmu funkcionēšanu un no ūdeņiem atkarīgu sugu pastāvēšanu, līdzsvarojot dabas aizsardzības un ilgtspējīgas dabas resursu izmantošanas intereses (European Commission 2011b). Visu triju direktīvu ieviešana viena otru papildina mērķu sasniegšanā, un daudzi to ieviešanai izvēlētie pasākumi atbilst gan “dabas direktīvu”, gan Ūdens struktūrdirektīvas mērķiem.

Atbilstoši Ūdens struktūrdirektīvas prasībām katrai ES dalībvalstij ir jāizveido aizsargājamo teritoriju reģistrs, kurā ietvertas teritorijas, kurām atbilstošas ūdens kvalitātes nodrošināšanas nolūkā ir izvirzītas īpašas prasības vai noteikti saimnieciskās darbības ierobežojumi. Šādas teritorijas ir peldvietas, dzeramā ūdens ieguves vietas, zivju resursu aizsardzībai nozīmīgie ūdeņi, pret lauksaimniecisko un notekūdeņu radīto piesārņojumu īpaši jutīgās teritorijas, kā arī īpaši aizsargājamās dabas teritorijas. Minētajā reģistrā ir iekļautas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas (Natura 2000 teritorijas), kas dibinātas ūdeņu biotopu vai nu ar ūdeņiem saistītu sugu aizsardzībai, vai kurās atrodas nozīmīgi ūdeņu biotopi.

Tas nozīmē, ka pēc būtības visu triju direktīvu īstenošanai jābūt harmonizētai un ka visus to izvirzītos mērķus nav iespējams sasniegt atrauti citu no cita. Tāpēc upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plānos un dabas aizsardzības plānos noteiktajiem apsaimniekošanas pasākumiem, kā arī citos plānošanas dokumentos noteiktajām rīcībām ir jābūt saskaņotām. Tādējādi Natura 2000 programmas īstenošana tiešā veidā var labvēlīgi ietekmēt arī Ūdens struktūrdirektīvas mērķu sasniegšanu no ūdeņiem atkarīgajām ekosistēmām, ja tiek sasniegta vismaz laba ūdeņu ekoloģiskā kvalitāte.

6. Līdzšinējā biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas pieredze Latvijā

Kopš 20. gs. 90. gadu beigām Latvijā, izmantojot gan vietējos, gan ES finanšu instrumentus, īstenoti dažādi projekti, kuru ietvaros veikta biotopu (līdz ar to arī tiem raksturīgo sugu) un sugu dzīvotņu atjaunošana un apsaimniekošana. Realizējot projektus, uzkrāta plaša pieredze, ko var izmantot arī turpmāk. Darbu īstenošanas laikā radās priekšstats par praktiskajiem aspektiem, sagaidāmajiem ieguvumiem un grūtībām.

Apsaimniekošanas piemēri un atsaucēs uz projektiem, kuru ietvaros darbi īstenoti, aplūkoti biotopu apsaimniekošanas vadlinijās (NAT-PROGRAMME biotopu saglabāšanas vadlinijas).

6.1. Jūras piekrastes kāpas un virsāji

Jūras piekrastē biotopu apsaimniekošana veikta galvenokārt atklātajās kāpās, nostiprinot smiltājus ar klūdziņu pinumiem un kārkļu aizsargstādījumiem, vietām ar zaru klājumiem. Veidojot mākslīgas barjeras, veicināta smilts aizturēšana, augu pakāpeniska ieviešanās un kāpu veidošanās. Šī apsaimniekošanas metode atzīstama kā pielietojama un dod labus rezultātus, jo ar samērā mazām izmaksām ir iespējams sasniegt efektīvu rezultātu. Tas ir aktuāli ne tikai dabiski paskalos krastos, bet arī cilvēku darbības stipri ietekmētās vietās. Negatīvi vērtējama kārkļu stādīšana, kas bieži notikusi bez jebkāda pamatojuma, piemēram, atsevišķās vietās Ķemeru Nacionālajā parkā. Rezultātā daudzviet vērojama kārkļu krūmu ekspansija un negatīva ietekme uz priekškāpām un pelēkajām kāpām. Kārkļu stādīšana būtu pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos, kad smilšu pārpūšana apdraud cilvēka dzīvesvietas un citādi smilts apturēt nav iespējams.

Vairākās Natura 2000 teritorijās (Papē, Ziemupē, Piejūrā) veikta invazīvo augu apkarošana. Vērtīgākā pieredze iegūta krokainās rozes *Rosa rugosa* un vārpainās korintes *Amelanchier spicata* ierobežošanai pelēkajās kāpās. Šo invazīvo sugu krūmi nozāģēti vai izrauti ar saknēm, pēc tam atvases pļautas vai teritorija noganita. Atjaunošanas darbi ir bijuši daudz efektīvāki, ja pļaušana notikusidivasvai vairākasreizesveģetācijassezonā,turklāt nopļautā biomasa savākta un aizvesta vai sadedzināta. Diemžēl piekrastes kāpās ir vietas, kur arvien tiek stādītas agresīvās citzemju augu sugas, piemēram, pabērzu smiltsērksšķis *Hippophae rhamnoides*, sudraba eleagns *Elaeagnus commutata* vai pat krokainā roze. Tas notiek arī Natura 2000 teritorijās (lielos apmēros Papes dabas parkā), pilsētās (Ventspils, Rīga, Jūrmala, Saulkrasti u. c.) un jūras piekrastes ciemos. Šādas problēmas risināšanai nepieciešams stingrāks regulējums normatīvajos aktos, kas aizliedz invazīvo sugu introdukciju, kā arī sabiedrības informēšana un izglītošana.

Dažos jūras piekrastes posmos (Pāvilostā, Užavā, Ovišos, Engurē u. c.) ir atjaunotas dabiskās sukcesijas ceļā aizaugušas pelēkās kāpas un starpkāpu ieplakas, kur izcirsti koki un krūmi. Nozāģētas priedes un kārkli, kas aizvākti no apsaimniekojamās teritorijas vai sadedzināti uz vietas ugunskurā. Dabas liegumā “Užava” vietām novākts blīvais nobiru slānis un noņemta augsnes virskārta. Lai gan pelēko kāpu atjaunošana ir notikusi vairākās vietās, tomēr tā nav pietiekami efektīva pārāk mazās vienlaidus platības dēļ. Šādās vietās mērķis būtu radīt atbilstošus gaismas, vēja un mitruma apstākļus, lai varētu attīstīties augāja pioniersabiedrības, kurās sastopamas daudzas specifiskas sugas. Pelēko kāpu atjaunošana ir viena no galvenajām prioritātēm piekrastes sugu un biotopu aizsardzībā Latvijā.

Izvērtējot līdzšinējo piejūras zālāju atjaunošanu un apsaimniekošanu, secināms, ka ilgtspējīgāk un efektīvāk ir bijis zālāju noganīt nekā pļaut. Piemēram, Daugavgrīvā

(dabas parkā „Piejūra”) kopš ganību aploka un ganāmpulka izveidošanas 2004. gadā, joprojām turpinot to uzturēšanu, izveidojusies daudzveidīga augāja struktūra un sugu sastāvs. Diemžēl ganāmpulka un ar to saistītās infrastruktūras uzturēšanu piekrastē apdraud vētras. Tāpēc jūras krastā, piemēram, Randu pļavās un Mērsragā, zālāji galvenokārt tiek pļauti. Piejūras zālāju, apkārtējo niedru-meldru audžu un lagūnu krastu apsaimniekošana notiek pārāk mazās platībās un nav pietiekami efektīva.

Samērā daudzās vietās jūras piekrastes kāpās, kur raksturīga liela apmeklētāju slodze, izveidota infrastruktūra (laipas, platformas u. c.), kas palīdz koncentrēt un novirzīt izmīdīšanas slodzi uz mazāk jutīgām teritorijām.

Kopš 2009. gada aizsargājamo ainavu apvidū “Ādaži” uzkrāta plaša pieredze virsāju atjaunošanā un apsaimniekošanā, izmantojot dažādas metodes, piemēram, izcērtot priedes, gredzenojot lapu kokus, kontrolēti dedzinot un pļaujot un savācot, kā arī nelielos laukumos noņemot augsnes virskārtni. Dabas liegumā “Sakas grīņi” veikta eksperimentāla slapjo virsāju ar grīņu sārteni *Erica tetralix* apsaimniekošana, selektīvi izcērtot kokus un krūmus un pļaujot.

Kopumā daudzas jūras piekrastes kāpu un virsāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas metodes Latvijā ir labi aprobētas un izmantojamas turpmākajā darbā. Tomēr atsevišķiem biotopu veidiem (piemēram, pludmaļu biotopiem, mežainām piejūras kāpām) nepieciešamas iestrādes.

6.2. Upes un ezeri

Latvijā uzkrāta plaša pieredze saldūdeņu, īpaši upju biotopu, apsaimniekošanā, attīrot upes no pārmērīga ūdensaugu aizauguma (piemēram, Salacā, Lielupē, Mūsā, Mēmelē, Ventā), kura rašanos sekmē galvenokārt eitrofikācija. Izvācot koku sagāzumus un nojaucot bebru aizsprostus mazajās un vidējās upēs, ievietojot akmeņus (piemēram, Pitragupe, Ķikans, Vedze, Svētupe, Kauliņa u. c.), uzlabota ūdens caurplūde, ūdens pašattīrīšanās spēja un ūdens organismiem piemērotās dzīvotnes. Bebru aizsprostu un upju sanesumu izvākšana uzlabo teritorijas hidroloģisko režīmu, samazina applūšanas riskus, tādējādi novēršot potenciālos zaudējumus lauksaimniecībai un mežsaimniecībai.

Dažādu upju tīrīšanas darbu ietvaros, izvācot ūdensaugus un atsedzot grunti, atjaunotas nēgu un lašveidīgo nārsta vietas (piemēram, vairākus gadus šādi darbi veikti Salacā), 2015.–2016. gadā Raķupē izveidotas un uzlabotas nēgu nārsta vietas. Daudz darbu īstenoti iniciatīvas “Liec upē akmeni” ietvaros, iesaistot entuziastus upju attīrīšanā.

Dažādos ezeros vairāk vai mazāk regulāri pļauti un fragmentēti niedrāji, veikta niedrāju dedzināšana, lai novērstu dominantu niedrāju veidošanos un daudzveidotu putnu ligzdošanas apstākļus (piemēram, Engures, Papes, Kaņiera ezeros). Veidotas un uzlabotas mākslīgas salas

⁵ Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2000/60/EK (23.10.2000.), ar ko izveido sistēmu Kopienas rīcībai ūdens resursu politikas jomā.

ūdensputnu ligzdošanai, izcērtot krūmus un izlīdzinot salu virsmu (Engures ezers, Kaņieris). 2015. gadā Engures ezerā izveidota salu un seklu kanālu mozaika putnu daudzveidības veicināšanai.

Ūdensputnu populāciju saglabāšanai un apstākļu uzlabošanai ir veikta invazīvu sugu Amerikas ūdeles *Mustela vison*, jenotsuņa *Nyctereutes procyonoides* un citu plēsēju izplatības ierobežošana (ilgā laika posmā Engures ezerā). Amerikas ūdeles izķeršana pozitīvi ietekmē zivju produktivitāti.

6.3. Zālāji

Lielāko daļu no kopējās zālāju platības valstī, tostarp dabisko zālāju platības un putniem nozīmīgus zālājus, apsaimnieko privāto zemju īpašnieki, izmantojot galvenokārt Lauku attīstības programmas (turpmāk – LAP) agrovides pasākumā “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos” un/vai vienoto platību maksājumu. No kopējās apzinātās ES nozīmes zālāju biotopu un putnu dzīvotņu platības (aptuveni 67 000 ha) apsaimnieko mazāk par 50% (32 619 ha) (LAD 2016).

Dažādu projektu ietvaros ir atjaunotas zālāju platības, izcērtot krūmus, un radot piemērotus apstākļus regulāras pļaušanas vai ganišanas atsākšanai. Kā veiksmīgi piemēri minami LIFE programmas finansētie projekti aizsargājamo ainavu apvidū „Ziemeļgauja”, Teiču dabas rezervātā, Ķemeru Nacionālajā parkā un citur, kur projektu ietvaros atjaunotie zālāji bijuši par iemeslu zemes īpašnieka vēlmei uzsākt zālāju apsaimniekošanu un to turpināt arī pēc projekta pabeigšanas, izmantojot LAP maksājumus. Zālāju biotopi atjaunoti arī mazāku projektu ietvaros, piemēram, Krustkalnu dabas rezervātā, Slīteres Nacionālajā parkā, Ķemeru Nacionālajā parkā un citur, kā arī zālāji atjaunoti ar privātu iniciatīvu. Zālāju atjaunošanā izmantotas un aprobētas gan tradicionālās metodes (krūmu izciršana aizaugošos zālājos, pļaušana, noganišana ar mājlopiem), gan vēl nesen mazāk pielietotas metodes (krūmu sakņu frēzēšana, dažādas pļaušanas tehnikas, izmēģinātas dažādas savākšanas iespējas, notikusi parkveida pļavu atjaunošana u. c.). Arvien plašāk tiek izmantota noganišana, izmantojot dažādas dzīvnieku sugas un šķirnes, tostarp pussavvaļas zālējājus, kas var ganīties āra apstākļos visu gadu (Pape, Ķemeru Nacionālais parks, Engures ezera piekraste u. c.).

Lielā mēroga darbības ietver palieņu atjaunošana (iztaisnotās Slampes upes izlikumošana Ķemeru Nacionālajā parkā 2005. gadā, kas tiek turpināta, atjaunojot Skudrupīti un tās palieni, un Dvīetes palienes atjaunošana 2015. gadā). 2006. gadā līdz ar lielu platību atkrūmošanu aizstumti arī meliorācijas grāvji dabas lieguma “Lubāna mitrājs” zālājos, lai mazinātu noteci un atjaunotu palienes hidroloģisko režīmu.

Līdz šim Latvijā gandrīz nemaz nav aprobētas tādas nozīmīgas dabisko zālāju biotopu atjaunošanas metodes kā augsnes auglības samazināšana (velēnas noņemšana, dziļā aršana, graudaugu audzēšana fosfora daudzuma

samazināšanai), sugu sastāva mērķtiecīga veidošana (sēklas saturošas zāles vai siena izklāšana, dabiska zālāja augu sēklu ieguve un sēšana atjaunojamā teritorijā, zvaguļu ieviešana graudzāļu dominances mazināšanai u. c.), seklo grāvju sistēmu atjaunošana, mobilā ganišana (daļu no tām plānots aprobēt LIFE programmas finansētajā projektā “Zālāju atjaunošana un to dažādas izmantošanas vecināšana” (GrassLIFE, LIFE16 NAT/LV/000262)). Šīs metodes kļūst aizvien nozīmīgākas dabisko zālāju atjaunošanā, jo šo biotopu platības dramatiskais sarukums pēdējos gadu desmitos ir radījis nepieciešamību dabiskos zālājus atjaunot ne vien tur, kur tie aizaug ar mežu, bet arī aramzemēs un kultivētos zālājos.

6.4. Purvi, avoti un avoksnāji

Latvijā augsto purvu biotopu atjaunošanas darbi īstenoti jau kopš 20. gs. 90. gadu beigām, kad uzsākta koka aizsprostu būvēšana Teiču dabas rezervātā. Pašlaik Latvijā ir labi aprobēta dažādu konstrukciju grāvju aizsprostu būvniecība (koka, kūdras, plastikāta rievsienu). Kopš 2006. gada aizsprosti uz grāvjiem, lielākoties kūdras aizsprosti, būvēti daudzos nosusināšanas ietekmētajos augstajos purvos (piemēram, Cenas tīrelī, Ķemeru tīrelī, Stiklu purvos, Klāņu purvā, Rožu purvā, Rampas purvā u. c.). Rezultāti lielākoties ir sekmīgi, jo nosusinātajās platībās ir stabilizējies ūdens līmenis, veicinot arī purva ekosistēmas funkciju (ūdens un oglekļa uzkrāšana) un purva augāja atjaunošanos. Divās teritorijās (medņu mikroliegumā Smiltenes apkārtnē un Gaujas Nacionālajā parkā Gulbjusalas purvā) grāvji aizbērti pilnībā, tā likvidējot meliorācijas ietekmi. Ķemeru tīrelja bijušajā kūdras ieguves vietā vietā aptuveni desmit gadu laikā pēc ūdens līmeņa paaugstināšanas lielās platībās atjaunojies purva augājs, un teritorija kļuvusi piemērota bridējputniem un migrējošiem putniem. Līdzīgā veidā ūdens līmenis paaugstināts arī daļā izstrādāto kūdras frēzlauku Lielsalas purvā Stiklu purvu masīvā.

Hidroloģiskā režīma atjaunošana Latvijā ir pietiekami aprobēta, un to jau var izmantot turpmākos mitrāju atjaunošanas projektos. Hidroloģiskā režīma atjaunošana purvos parasti ir uzlabojusi arī blakus esošo nosusināšanas ietekmēto citu mitrāju biotopu (pārejas purvu, purvaino mežu) un ar tiem saistīto sugu aizsardzības stāvokli.

Vairākos augstajos purvos ir izcirsts koku apaugums, lai mazinātu iztvaikojumu un uzlabotu hidroloģiskos apstākļus, kā arī lai uzlabotu purva putniem piemēroto dzīvotni (vislielākajās platībās Rampas purvā, mazākās platībās – Janiņu-Dainas purvā, Dūmiņu purvā, Skalu purvā).

Mazāka pieredze uzkrāta saistībā ar zāļu un avotu purvu atjaunošanu, tomēr arī tur ir iestrādnes. Pēdējos gados ir veikta krūmu un koku izciršana un lakstaugu pļaušana ar biomasas savākšanu vairākos kaļķainos zāļu purvos un avotu purvos Ķemeru, Slīteres un Gaujas Nacionālajos parkos. Abavas senlejā vairāku gadu garumā notikusi kaļķainu zāļu purvu apsaimniekošana (krūmu

izciršana, pļaušana) avotu purvos un Čūzu purvā – kaļķainam zāļu purvam līdzīgos apstākļos.

Invazīvo augu sugu, galvenokārt Sosnovska latvāņa *Heracleum sosnowskyi* iznīcināšana, ir veikta avotu biotopos Gaujas Nacionālajā parkā un Raunas Staburagā, mazās platībās arī citur.

Pagaidām trūkst pieredzes ar zāļu purvu ekstensīvu noganišanu, kas nākotnē varētu būt viena no ilgtspējīgām atklātu platību uzturēšanas metodēm.

6.5. Atsegumi un alas

Pieredze uzkrāta arī atsegumu un alu apsaimniekošanā, jo tie ir vieni no populārākajiem tūrisma objektiem, ko ietekmē augsta apmeklētāju slodze, nereti radot nelabvēlīgas ietekmes uz dabas vērtībām, tostarp atsegumus un alas apdzīvojošām sugām (piemēram, radot traucējumu sikspārņiem, bojājot retu sūnu un ķērpju augtenes u. c.). Uzkrāta gan pozitīva, gan negatīva pieredze, ko vērtējot, iespējams radīt labākus risinājumus, lai novērstu vai vismaz mazinātu nevēlamās ietekmes. Pie daudziem populāriem apskates objektiem izveidota tūrisma slodzi mazinoša infrastruktūra, izvietota informācija par uzvedību pie atsegumiem un alās. Ir mēģināts izveidot norobežojošas barjeras vai novirzīt apmeklētājus uz mazāk jutīgiem apskates objektiem (piemēram, Kalējala) un noslēgt alas ar restēm (piemēram, Ligatnes pagrabalas), lai novērstu sikspārņus nelabvēlīgi ietekmējošos traucējumus. Tomēr ne vienmēr izveidotā infrastruktūra slodzi mazina – dažkārt tā tieši ir veicinājusi apmeklētāju skaita pieaugumu un atsegumu bojāšanu.

6.6. Meži

Mežu biotopu atjaunošanā un daudzveidošanā kopš 20. gs. 90. gadu beigām Latvijā izmantotas dažādas metodes. Mežoles un Taurkalnes apkārtnē, kā arī aizsargājamo ainavu apvidū “Ādaži” veikta kontrolēta dedzināšana sausieņu skujkoku mežos to strukturālai daudzveidošanai un dabisko traucējumu atdarināšanai, kā arī mazinot sūnu un nobiru slāņa biezumu. Biežais nobiru slānis sekmē vairāku retu augu sugu izzušanu. Kontrolētā dedzināšana rada pozitīvu ietekmi uz mežaudzes strukturālo daudzveidību, piemēram, veicinot dažādvecuma audzes attīstību – novērojama jauno kociņu grupveida dabiskā atjaunošanās no sūnām atbrīvotajos laukumos. Apdegušas mirušās koksnes klātbūtne ir izšķirošs faktors daudzu retu sugu saglabāšanai (bezmugurkaulniekiem, vaskulārajiem augiem, ķērpjiem). Dedzinātajās vietās samazinās aizaugums ar paaugas eglēm, kas ir būtiski medņu *Tetrao urogallus* dzīvotņu kvalitātes nodrošināšanai. Kontrolētas dedzināšanas metode jau vairāk nekā 20 gadus tiek plaši izmantota citās valstīs dažādiem dabas aizsardzības mērķiem, tostarp atjaunojot vai izveidojot retām augu sugām piemērotus apstākļus. Tehniskais

izpildījums Latvijā jau kopš 2009. gada aprobēts un regulāri izmantots virsāju atjaunošanā Ādažu militārajā poligonā, kur 2017. gadā veikta kontrolēta dedzināšana arī boreālo skujkoku mežu struktūras daudzveidošanai. Kā alternatīva kontrolētajai dedzināšanai ir mēģināts izmantot sūnu slāņa novākšanu (Rāznas Nacionālajā parkā), tomēr šī metode, lai arī izmantojama lokāli mazās platībās, ir neefektīva un nav ilgtspējīga, salīdzinot ar kontrolēto dedzināšanu.

Bezmugurkaulnieku dzīvotņu kvalitātes uzlabošanai mežos ir izgaismoti lielu dimensiju koki, izcērtot biezu paaugu ap kokiem (piemēram, Ukru gāršā). Vairākās vietās ir veikta mežaudžu dažādošana un mirušās koksnes veidošana biotopu struktūras uzlabošanai (piemēram, Gaujas Nacionālajā parkā, aizsargājamo ainavu apvidū “Ādaži”). Platlapju mežos izcirsta egļu paauga un otrs stāvs, uzlabojot biotopam raksturīgo sugu sastāvu un novēršot nevēlamo augsnes paskābināšanos (piemēram, Paņemūnes mežos, Tebras ozolos), kā arī veikta koku gredzenošana mirušās koksnes apjoma palielināšanai (piemēram, mikroliegumā Rēzeknes novadā).

Divās teritorijās (Smiltenes apkārtnē un Gaujas Nacionālajā parkā) pilnībā aizbērti grāvji, atjaunojot dabisko hidroloģisko režīmu purvainos mežos, kas ir nozīmīgi medņa populācijas saglabāšanai. Vairāku purvu hidroloģiskā režīma atjaunošana, būvējot aizsprostus uz grāvjiem, nesusi labumu arī purvaino mežu stāvokļa uzlabošanā (piemēram, Vasenieku purvā, Aizkraukles purvā). Medņu riestu atjaunošanai vairākviet veikta egļu paaugas izciršana (Ziemeļgaujā, Klāņu purvā, Stiklu purvos, Veclaicenē).

7. Natura 2000 programmas izstrāde

7.1. Izstrādes process un izmantotie dati

Programmu izstrādāja ekspertu grupa, kurā ar katru biotopu grupu (jūras piekraste un virsāji; saldūdeņi; zālāji; purvi; atsegumi un alas; meži) strādāja vadošais eksperts, bet darbu kopumā pārraudzīja un vadīja Programmas izstrādes vadītāja. Darba gaitā tika izvērtēti arī citu kompetentu ekspertu un nozarē strādājošu speciālistu viedokļi, piesaistīti eksperti (Auniņš 2014; Spuņģis 2014 u. c.).

Uzsākot darbu pie Natura 2000 programmas, tika apkopoti dati par visu ES nozīmes aizsargājamo biotopu veidu sastopamību un stāvokli Latvijas Natura 2000 teritorijās. Pamatinformācijai izmantotas Natura 2000 standartveidlapas jeb t. s. Natura 2000 datu bāze (publiski pieejamas natura2000.eea.europa.eu). Taču daudzu teritoriju informācija bija nepilnīga, jo trūka atsevišķu biotopu stāvokli raksturojošu rādītāju un informācijas par aktuālo stāvokli un ietekmēm. Daudzās teritorijās sastopamo biotopu saraksts bija nepilnīgs vai koreģējams (neatbilda situācijai dabā). Darba gaitā, kritiski izvērtējot, papildus tika izmantoti dažādi datu avoti:

- datu slāņi un kartes valsts informācijas sistēmā – dabas datu pārvaldības sistēmā “Ozols”;
- īpaši aizsargājamo dabas teritoriju DA plāni;
- mikroliegumu izveides anketas (gan mikroliegumu, kam ir Natura 2000 teritorijas statuss, gan to mikroliegumu, kas izveidoti Natura 2000 teritoriju robežās);
- Valsts vides monitoringa programmas Bioloģiskās daudzveidības monitoringa programmas apakšprogrammas “Natura 2000 vietas” dati (2008–2014) – ES nozīmes aizsargājamo biotopu kartējums un biotopu monitoringa transekšu anketas (dati pieejami valsts informācijas sistēmā – dabas datu pārvaldības sistēmā “Ozols” un Dabas aizsardzības pārvaldē);
- zālājiem – Lauku atbalsta dienesta statistikas dati uz 2014. gadu par ES nozīmes aizsargājamo zālāju biotopiem, kuri pieteikti atbalstam LAP agrovides pasākumā “Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos”;
- dažādu projektu atskaites;
- ekspertu atzinumi un dažādas atskaites un pētījumi;
- nozarē strādājošo speciālistu (Pārvaldes un citu institūciju speciālistu, vides inspektoru, kā arī sertificēto sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu) sniegtā informācija un argumentēti viedokļi.

Tomēr, apkopojot datus, ekspertu grupa secināja, ka nepieciešami precizējumi par aktuālo situāciju, tāpēc notika Natura 2000 teritoriju daļēja apsekošana dabā (projekta laikā apsekotas vismaz 85 Natura 2000 teritorijas), galvenokārt koncentrējoties uz neskaidrajām situācijām un stāvokļa vērtējumu no nepieciešamās apsaimniekošanas perspektīvas. ES nozīmes biotopu kartēšana veikta četrās Natura 2000 teritorijās, kurām nebija biotopu kartējuma (Gargrodes purvs, Brienamais purvs, Mežole, Bejas mežs), kā arī daļa zālāju platību Natura 2000 teritorijā “Augšdaugava” – darbi īstenoti ligumdarbu ietvaros.

Nepieciešamība veikt apsaimniekošanu katrā Natura 2000 teritorijā, kā arī prioritātes apspriestas gan reģionālos semināros, pieaicinot speciālistus (Pārvaldes reģionālo administrāciju darbiniekus, AS “Latvijas Valsts meži” ekspertus, Natura 2000 teritoriju apsaimniekotājus, sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertus u. c.). Rezultātā Natura 2000 programmas II daļā aktualizēta zinātniskā informācija (biotopi, to platības, stāvoklis u. c.) daudzās Natura 2000 teritorijās.

Darba gaitā izvērtēta informācija no upju baseinu apgabalu apsaimniekošanas plāniem, kuru sastāvdaļa ir arī Plūdu riska pārvaldības plāni. Izvērtēti dažādos plānošanas dokumentos noteiktie apsaimniekošanas pasākumi un rīcības ūdensobjektiem un aizsargājamām teritorijām noteikto vides kvalitātes mērķu sasniegšanai, novērstas iespējamās pretrunas starp upju baseinu apsaimniekošanas plāniem un Natura 2000 programmu.

Prioritātes valsts līmenī (*skatīt 9. nodaļu*) noteica

NAT-PROGRAMME eksperti pēc vienotiem kritērijiem (*skatīt 7.2. nodaļu*). Darba procesā prioritātes katrā biotopu grupā publicētas vismaz vienā projekta rīkotajā seminārā, pēc semināriem publicētas NAT-PROGRAMME projekta interneta vietnē un izsūtītas aktīvākajiem ekspertiem, kas izrādīja interesi par prioritāšu izstrādes procesu. Saņemti priekšlikumi gan no ekspertiem, kas darbojas nevalstiskajās organizācijās, gan kā neatkarīgi eksperti, gan no AS “Latvijas Valsts meži” ekspertiem, kā arī Pārvaldes reģionālajām administrācijām. Tie izvērtēti un, ja bijuši pamatoti, ņemti vērā, papildinot vai korigējot prioritāšu sarakstus. Pēc visu priekšlikumu saņemšanas un apspriešanas projekta ekspertu starpā sagatavota dokumenta gala versija.

7.2. Izmaksu novērtēšana

Izmaksu novērtēšanā izmantotas biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas pasākumu izmaksas laika periodā no 2010. līdz 2017. gadam. Novērtētas pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (piemēram, krūmu izciršana pļavā) un regulāras apsaimniekošanas (uzturēšanas) izmaksas (piemēram, ikgadēja pļaušana). Šajā programmā sniegtie izmaksu novērtējumi ir aptuveni un precizējami pēc detalizētas nepieciešamo rīcību izpētes konkrētajā teritorijā un piemērotāko risinājumu izvēles. Izmaksu atšķirības līdzīgiem darbiem var būt lielas – atkarībā no ģeogrāfiskā novietojuma, darbu sarežģītības pakāpes, izpildītāju un speciālas tehnikas pieejamības un citiem faktoriem (Jātnieks, Priede 2017).

Dabisko zālāju biotopu un putnu dzīvotņu atjaunošanas izmaksas ņemtas no zālāju apsaimniekošanas vadlīnijās aprēķinātajām izmaksām (Jātnieks, Priede 2017). Biotopu veidiem un variantiem, kuros nav nepieciešama hidroloģiskā režīma atjaunošana (6120*, 6210, 6230*_1, 6230*_2, 6270_1, 6270*_2, 6510_1*, 6530*), izmaksas ir 3171 EUR/ha – pieņemot, ka atjaunošanas darbu veikšana norit trīs gadus un pēc atjaunošanas darbu beigšanas jāveic tikai uzturēšana. Šiem biotopiem pieņemts viens izmaksu lielums, jo vairumā gadījumu atjaunojamie zālāji atrodas sarežģītos atjaunošanas apstākļos. Zālāju biotopu veidiem, kuriem nepieciešama hidroloģiskā režīma atjaunošana (6230*_3, 6270*_3, 6410, 6450, 6510_2), izmaksas aprēķinos nav iekļautas, jo nav zināmas konkrētas platības, kur hidroloģiskā režīma atjaunošana ir nepieciešama.

Ikgadējas apsaimniekošanas (uzturēšanas) izmaksas ņemtas no izmaksām, kas aprēķinātas LAP 2014.–2020. gadam ietvaros katram ES zālāju biotopu veidam un variantam⁷. Gadījumos, kad pa biotopu variantiem

⁶ Biotopu variantus (****_1, ****_2 utt.) skatīt biotopu noteikšanas metodikā (Auniņš (red.) 2013.).

⁷ Latvijas Lauku attīstības programma 2014.–2020. gadam. 7. pielikums. Pasākuma "Agrovide un klimats" atbalsta maksājumu aprēķini, www.zm.gov.lv/public/files/CMS_Static_Page_Doc/00/00/01/08/11/7_pielikums_.pdf.

izmaksas atšķiras, aprēķinos izmantota lielākā summa. Biotopu veidam 6540 *Palieņu zālāji* uzturēšanas izmaksas LAP 2014.–2020. gadam ir aprēķinātas 83 EUR/ha gadā, bet tās neatbilst reālajām izmaksām, jo aprēķinos nav ņemta vērā šo biotopu apsaimniekošanas grūtības pakāpe saistībā ar pārlieko mitrumu. Liela daļa no palieņu zālājiem ir kūdraini un purvaini, tāpēc to apsaimniekošanas izmaksas pielidzinātas situācijai, kad zālājs neatbilst lauksaimniecības zemes definīcijai (zālāji ārpus lauku blokiem) – 330 EUR/ha gadā.

Šīs programmas ietvaros biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksās nav ietvertas priekšdarbu izmaksas (detalizēta darbu plānošana, būvprojektu sagatavošana) un administratīvās izmaksas. Tās aprēķinātas atsevišķi 20% apmērā no kopējā izmaksām.

Jārēķinās ar to, ka izmaksas ar laiku, visticamāk, pieaugs, turklāt grūti prognozējamā apmērā, tāpēc faktisko izmaksu aprēķināšana visam Natura 2000 programmas periodam netika veikta.

Regulārās apsaimniekošanas (uzturēšanas) izmaksās aprēķinātās summas attiecināmas tikai uz tām platībām, kurās šajā programmā paredzēta biotopu pirmreizēja atjaunošana (prioritārās platības). Kopējās visu biotopu uzturēšanas izmaksas konkrētās Natura 2000 teritorijās varētu būt ievērojami lielākas, jo tās ietver jau atjaunoto platību uzturēšanu.

7.3. Prioritāšu noteikšana

Prioritāšu noteikšanā izmantoti programmas izstrādes laikā aktuālākie pieejamie dati. Tā kā jaunākie ES nozīmes aizsargājamo biotopu kartēšanas dati⁸ vēl nebija pieejami, tad kvantitatīvu datu izmantošana bija ierobežota. Lai samazinātu prioritizēšanas neprecizitātes, kas neizbēgami rastos, izmantojot novecojušus vai nepilnīgus kvantitatīvus datus, prioritāšu atlasē izmantota kvalitatīva pieeja. Izstrādāti kvalitatīvi kritēriji un piesaistīts kompetenta eksperta viedoklis, iesaistot citus speciālistus (piemēram, šo teritoriju apsaimniekotājus, citus nozares ekspertus, Dabas aizsardzības pārvaldes inspektoros un ekspertus u. c., kas konkrētās teritorijas labi pārzina). Gala lēmumu par prioritātēm katrā biotopu grupā (jūras piekraste, smiltāji un virsāji; upes un ezeri; zālāji; purvi un avoti; atsegumi un alas; meži) pieņēmuši Programmas izstrādes darba grupas eksperti, balstot vērtējumu gan uz datiem, gan datu trūkuma gadījumā – izvērtējot visu pieejamo informāciju, tostarp apsekojumus dabā.

Prioritārās rīcības noteiktas pa biotopu grupām tajās Natura 2000 teritorijās, kur aktīva rīcība ir visvairāk nepieciešama. Tas nenozīmē, ka dabiskie biotopi, kuriem vajadzīga aizsardzība (neiejaukšanās un traucējumu novēršana), ir mazāk svarīgi. Šo biotopu un sugu aizsardzībai

⁸ Dati, kas tiek ievākti biotopu inventarizācijā Pārvaldes īstenotā projekta "Priekšnosacījumu izveide labākai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā", KF Nr. 5.4.2.1/16/1/00 (2016–2020), ietvaros.

ir svarīgi nodrošināt atbilstošu aizsardzības režīmu (tostarp mainot aizsargājamās teritorijas kategoriju vai funkcionālo zonējumu, korigējot īpaši aizsargājamās teritorijas robežas – vairāk *skatīt 11.1. nodaļu*), regulāru aizsardzības režīma ievērošanas kontroli un nekavējošu reaģēšanu, ja notiek pārkāpumi. Taču šāda veida pasīvā biotopu saglabāšanas pieeja Natura 2000 programmā nav iekļauta prioritātēs.

Natura 2000 teritorijas, kurās biotopu apsaimniekošana nav novērtēta kā prioritāra, nav nesvarīgas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā. Taču, vērtējot nepieciešamās rīcības pēc steidzamības un ņemot vērā ierobežoto finansējumu, tās tiek “atbīdītas rindā” uz vēlāku laiku. Tas nenozīmē, ka programmā norādītās nepieciešamās rīcības tajās nevar īstenot, piemēram, vietēju iniciatīvu ietvaros, talku veidā, ar privātu finansējumu vai tml.

Prioritāšu atlases procesā, izmantojot tālāk aprakstītā 1. soļa pamatkritērijus un papildu kritērijus, vispirms noteikti prioritāri apsaimniekojamie biotopi, pēc tam, izmantojot 2. soļa kritērijus, atlasītas katra biotopu veida atjaunošanai un apsaimniekošanas prioritārās Natura 2000 teritorijas (*skatīt 9. nodaļu*).

1. solis. Prioritāri apsaimniekojamo biotopu valsti noteikšana.

Pamatkritēriji (jāatbilst vismaz diviem punktiem):

- A. Biotopi, kas iekļauti Biotopu direktīvas I pielikumā vai potenciāli atbilst kādam no I pielikuma biotopiem (ir stipri degradēti, bet ar atjaunošanas potenciālu)⁹. Šī biotopa izplatības areāls Latvijā un lielākajā daļā tā izplatības areāla ES samazinās un/vai biotopa stāvoklis Latvijā ir slikts (un/vai pasliktinās).
- B. Biotopu direktīvas 17. panta noteiktajā ziņojumā par 2007.–2012. gadu (Anon. 2013) biotopa stāvoklis novērtēts kā nelabvēlīgs-slikts (U2) vai nelabvēlīgs-nepietiekams (U1), stāvoklim vērojama tendence pasliktināties un biotops (vai savstarpēji līdzīgu biotopu grupa) Latvijā sastopams reti vai ļoti reti.
- C. Biotopa aizņemtās platības pēdējo gadu desmitu laikā Latvijā ir sarukušas un turpina sarukt, palielinoties to fragmentācijai.

Papildu kritēriji (atbilstība vismaz vienam punktam palielina biotopa nozīmību prioritātes izpratnē):

- D. Biotopam raksturīgajām sugām, tostarp aizsargājamajām, sugām, draud lokāla izmiršana biotopa kvalitātes pasliktināšanās un izolācijas dēļ, tādējādi tuvākajos gadu desmitos sagaidāma to izplatības areāla samazināšanās.

⁹ Vairāk skatīt 7.5. nodaļā.

E. Biotops ir vienīgā vai gandrīz vienīgā vismaz vienas Biotopu direktīvas II pielikumā vai Putnu Direktīvā iekļautas vai Latvijā īpaši aizsargājamas, ļoti reti sastopamas sugas (vai vairāku sugu) ar dažām zināmām atradnēm Latvijā dzīvotne, migrācijas, vairošanās, barošanās vai citādi sugas dzīves cikla nozīmīga vieta vai īpaši aizsargājamas sugas (vai vairāku īpaši aizsargājamu sugu) ar strauji sarūkošu izplatību dzīvotne.

2. solis. Prioritāri apsaimniekojamo biotopu saglabāšanai svarīgāko Natura 2000 teritoriju atlase.

- Kritēriji (jāatbilst vismaz četriem)
- F. Konkrētajā Natura 2000 teritorijā ir nozīmīgas biotopa platības un/vai platības ar augstu reprezentativitāti (tipiskumu) (vismaz B)¹⁰, kas būtiskas labvēlīga aizsardzības stāvokļa nodrošināšanai valstī kopumā.
- G. Biotopa atjaunošana šajā teritorijā ir svarīga konkrētā biotopa veida saglabāšanai valsts vai ES boreālā biogeogrāfiskā reģiona¹¹ mērogā – biotopa zaudēšana šajā teritorijā var samazināt arī tā izplatības areālu.
- H. Biotops konkrētajā Natura 2000 teritorijā ir degradēts, bet vēl aizvien atjaunojamā stāvoklī – veicot atjaunošanu, ir panākama stāvokļa būtiska uzlabošanās un/vai biotopa platības palielināšanās.
- I. Konkrētajā teritorijā ir iespējams nodrošināt ilgstspējīgu biotopa saglabāšanai labvēlīgu turpmākas aizsardzības un apsaimniekošanas režīmu.
- J. Paredzamās izmaksas biotopa atjaunošanai konkrētajā Natura 2000 teritorijā ir samērojamas ar ieguvumu.
- K. Biotopa atjaunošana konkrētajā Natura 2000 teritorijā nerada nelabvēlīgu ietekmi uz citiem aizsargājamiem biotopiem vai nozīmīgām sugām un/vai nerada vides vai sociālekonomiskas problēmas.

Izņēmumi

2. soļa vērtējumā izņēmums ir Latvijā ļoti reti biotopi un daļēji dabiski biotopi (visi dabisko zālāju biotopu veidi, kadiķu audzes, visi virsāju veidi, visi pelēko kāpu biotopu veidi, kaļķaini zāļu purvi, avotu purvi). Tie tiek vērtēti kā prioritāri jebkurā teritorijā, jo ir valstī kritiski apdraudēti, strauji sarūkoši un/vai bez drīzas apsaimniekošanas tie var izzust daudzās to atradnēs. Zālāju gadījumā to pamato

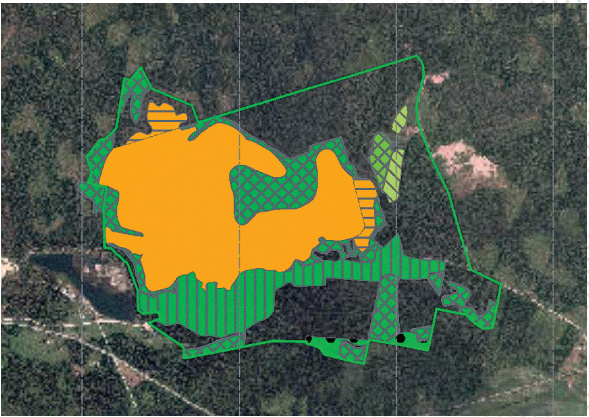
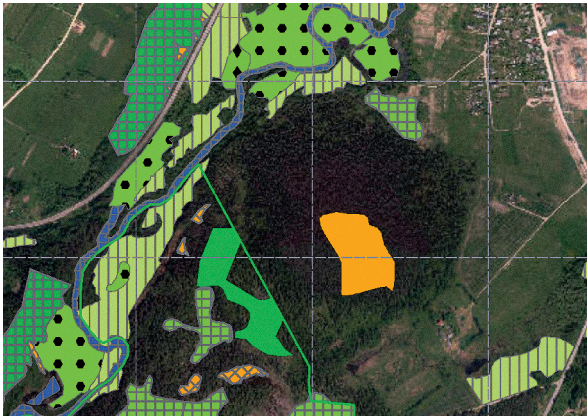
fakts, ka ES mērogā Eiropas Parlamenta un Padomes regula Nr. 1307/2013 (45. pants) nosaka, ka dalībvalstīm ir jānosaka ekoloģiski jutīgie zālāji, kas ir stingri jāaizsargā teritorijās, uz kurām attiecas Biotopu direktīva vai Putnu direktīva (tos var noteikt arī ārpus šīm teritorijām). Latvijā kā ekoloģiski jutīgie zālāji ir noteikti zālāji, kas atzīti par ES nozīmes aizsargājamo zālāju biotopu un ES nozīmes putnu dzīvotni¹². Latvija ir noteikusi mērķi saglabāt ekoloģiski jutīgos zālājus 47 000 ha platībā (LAD 2016). 2016. gadā LAP pasākumā “Agrovide un klimats” bija pieteikti 32 619 hektāri (LAP 2014–2020). Zinātnisks izvērtējums liecina, ka tas ir nepietiekami ilglaicīgai šo biotopu saglabāšanai valstī, un arī 47 000 ha ir mazāk par mērķplatību, kas ir vismaz 130 000 ha liela (Rūsiņa 2017).

Taču pēc visu apstākļu izvērtēšanas ne visos gadījumos minētie biotopi tiek atstāti prioritāšu gala sarakstā. Dažās Natura 2000 teritorijās tie nav prioritāri un to aizsardzība (atjaunošana un apsaimniekošana) drīzāk ir neperspektīva (ja atbilst visiem tālākajiem nosacījumiem):

- L. Natura 2000 teritorijā šie biotopu laukumi katrs aizņem mazāk par 1 ha un tie ir izolēti (atrodas tālāk par 500 m no citiem līdzīgiem biotopiem);
- M. nav iespējama šo biotopu platības palielināšana (teritorijā agrāk nav bijusi būtiski lielāka šo biotopu platība, nekā pašlaik; tās tuvumā neatrodas lieli dabisko zālāju (vai virsāju, pelēko kāpu, kaļķainu zāļu purvu) masīvi – tād tie ir izolēti);
- N. nav datu, kas liecinātu, ka tie būtu nozīmīgi bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai konkrētajā Natura 2000 teritorijā.

1. un 2. tabulā parādīti piemēri prioritāšu noteikšanai ar 1. un 2. soļa kritērijiem, izmantojot divu biotopu veidu piemērus.

1. tabula. Augsto purvu (7110* un 7120) atjaunošanas prioritātes noteikšana: Abavas senleja un Mazie Kangari.

Augstais purvs Natura 2000 teritorijā “**Abavas senleja**”. Natura 2000 teritorijas platība 14 933 ha, biotopa 7110* kopējā platība 3,2 ha.

Augstais purvs Natura 2000 teritorijā “**Mazie Kangari**”. Natura 2000 teritorijas platība 348 ha, biotopu 7110* un 7120 kopējā platība 113,7 ha.

Atbilstība 1. soļa kritērijiem	
A, B, C – atbilst D – atbilst (tā ir viena no divām parastās purvmirtes <i>Myrica gale</i> atradnēm valstī ārpus Piejūras zemienes), E – neatbilst	A, B, C – atbilst D, E – neatbilst

Abos gadījumos biotopi uzskatāmi par prioritāriem.

Atbilstība 2. soļa kritērijiem	
K – atbilst F, G, H, I, J – neatbilst	F, H, I, J, K – atbilst G – neatbilst

Izņēmumi nav attiecināmi uz augstā purva biotopiem (nav ļoti reti vai daļēji dabiski biotopi), tāpēc netiek vērtēts.

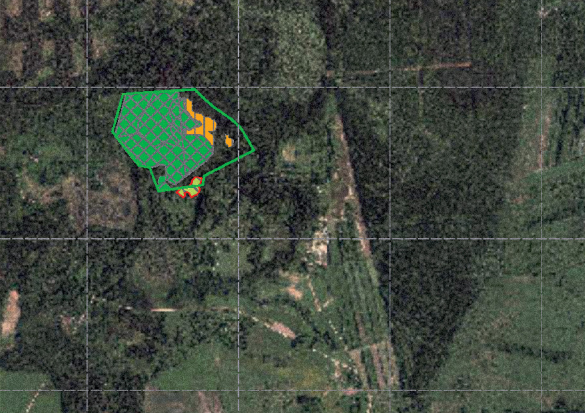
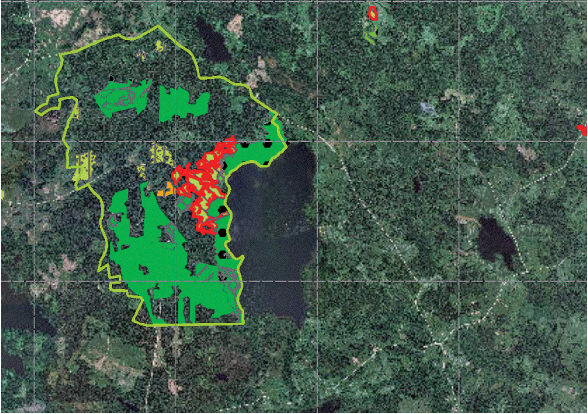
Rezultāts. Augsto purvu atjaunošana **Mazajos Kangaros** ir prioritāra, jo vērtējumā atbilst visiem obligātajiem kritērijiem. Augstais purvs veido samērā lielu vienlaidus platību un saglabāties relatīvi dabiskā stāvoklī, taču daļu tā platības nelabvēlīgi ietekmē grāvji. Degradētās purva daļas atjaunošana ir iespējama ar labiem rezultātiem. **Abavas senlejā** biotopa atjaunošana nav uzskatāma par prioritāru (2. soļa vērtējumā atbilst tikai vienam no četriem obligātajiem kritērijiem). Platība ir maza, stipri aizaugusi, teritorijā nav grāvju, tāpēc vienīgais veids, kā saglabāt nelielo purvu atklātu, ir regulāra koku apauguma izciršana. Zemsedzē ir maz biotopu raksturojošo sugu, purvs ir sauss, tajā ir maz sfagnu, tāpēc sagaidāmais rezultāts, visticamāk, neattaisnotu ieguldītos resursus.

¹⁰ Tipiskums (*Representativity*) ir rādītājs Natura 2000 teritoriju datu standartveidlapā, kas raksturo, cik tipisks ir konkrētais biotopu veids konkrētajā teritorijā. Šis rādītājs var tikt izvērtēts, tikai ņemot vērā atbilstību biotopu noteikšanas metodikai un tajā noteiktajām pazīmēm (abiotiskie apstākļi, sugu sastāvs u.c.). Šeit, lai atbilstu kritērijam, tipiskuma vērtējumam jābūt A vai B (C un D šajā gadījumā ir neatbilstošs).

¹¹ ES iedalīta biogeogrāfiskos reģionos; visa Latvijas teritorija atrodas boreālajā biogeogrāfiskajā reģionā.

¹² Ministru kabineta 10.03.2015. noteikumi Nr. 126 “Tiešo maksājumu piešķiršanas kārtība lauksaimniekiem”.

2. tabula. Sugām bagātu ganību un ganītu pļavu (6270*) atjaunošanas prioritātes noteikšana: Kalēju tīrelis un Istras pauguraine.

	
Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas Natura 2000 teritorijā " Kalēju tīrelis ". Natura 2000 teritorijas platība 41 ha, biotopa 6270* kopējā platība ~1 ha (no tiem 0,7 ha ārpus Natura 2000). Tas ir vienīgais šī biotopa laukums plašā apkārtnē (dominē meži, purvi, atmatas).	Sugām bagātas ganības un ganītas pļavas Natura 2000 teritorijā " Istras pauguraine ". Natura 2000 teritorijas platība 861 ha, biotopa 6270* kopējā platība ~37 ha. Biotops veido lielu vienlaidus platību, apkārtnē samērā daudz citu dabisko zālāju (gan 6270*, gan citi ES nozīmes zālāji biotopi).
Atbilstība 1. soļa kritērijiem	
A, B, C – atbilst D, E – neatbilst	A, B, C – atbilst D, E – neatbilst
Abos gadījumos biotopi uzskatāmi par prioritāriem.	
Atbilstība 2. soļa kritērijiem	
K – atbilst F, G, H, I, J – neatbilst	H, I, J, K – atbilst F, G – neatbilst
Uz šo gadījumu attiecināms izņēmums – dabiskie zālāji, kas visā valstī ir kritiski apdraudēti un strauji sarūk, tāpēc tiek izmantoti izņēmuma kritēriji.	
L, M, N (izņēmuma kritēriji) – atbilst	L, M, N (izņēmuma kritēriji) – neatbilst
Rezultāts. Sugām bagātu ganību un ganītu pļavu atjaunošana Istras paugurainē ir prioritāra, jo vērtējumā atbilst visiem obligātajiem kritērijiem, zālāji ir ar augstu atjaunošanās potenciālu (vēl arvien sastopamas raksturojošās sugas, apkārtnē daudz citu līdzīgu biotopu). Paredzamais ieguvums, nocērtot krūmus, ir ap 40 ha atjaunota biotopa, kurā var atsākt regulāru apsaimniekošanu. Kalēju tīrelī biotopa atjaunošana nav uzskatāma par prioritāru. 2. soļa vērtējumā teritorija atbilst tikai diviem no četriem obligātajiem kritērijiem. Te biotops ir izolēts, Natura 2000 teritorijā aizņem niecīgu platību, ir stipri aizaudzis un pārpurvojas, bet paredzamais ieguvums ir tikai 1 ha atjaunota biotopa (ieskaitot platību ārpus Natura 2000).	

Biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas darbu īstenošana iespējama tikai tad, ja ir izstrādāti detalizēti atjaunošanas plāni konkrētajai teritorijai. Šiem plāniem jābalstās nesenā (ne vairāk kā piecus gadus vecā) biotopu kartējumā un lauka apsekojumos, kuros teritorijas skatītas no atjaunošanas un apsaimniekošanas perspektīvas (nevis tikai veicot biotopu inventarizāciju). Šādi plāni vai konkrēti ieteikumi Natura 2000 programmas izstrādātājiem bija pieejami tikai ļoti nedaudzos gadījumos, tāpēc dokumentā ietvertās prioritārās teritorijas un apsaimniekojamās platības parāda apsaimniekošanas nepieciešamību, taču ne detalizētā veidā.

Natura 2000 programmas izstrādātāji iesaka visos gadījumos **pirms darbības konkrētas plānošanas un finansējuma piesaistes katru mērķteritoriju apskatīt dabā, izvērtējot ne tikai atjaunojamo biotopu un aprēķinot tā platību un ietekmes, bet arī izvērtēt visus apstākļus, kas var apgrūtināt biotopa atjaunošanu vai apsaimniekošanu.** Dažos gadījumos konkrēti apstākļi var padarīt biotopu atjaunošanu vai apsaimniekošanu ar pašlaik pieejamiem risinājumiem vai finansējumu neiespējamu, lai cik aktuāla un nepieciešama tā konkrētajā teritorijā vai pat valsts mērogā būtu. Tādā gadījumā jāapsver alternatīvi risinājumi, piemēram, biotopa uzturēšana minimālā aizsardzības stāvoklī līdz laikam, kad iespējama tā stāvokļa uzlabošana.

Apsaimniekošanas plānošanai nepieciešamā informācija nav statiska, tā mainās relatīvi īsā laikā (dažu gadu laikā), tāpēc vienmēr ir aktualizējama un vērtējama no apsaimniekošanas, nevis tikai biotopu klasifikācijas vai ietekmju vērtēšanas viedokļa.

Natura 2000 programmā atlasīti prioritāri apsaimniekojamie biotopi Natura 2000 teritoriju griezumā (*skatīt 9. nodaļu*), t. i., prioritāri apsaimniekojamiem biotopiem norādītas šo biotopu saglabāšanai nozīmīgākās teritorijas.

7.4. Natura 2000 teritoriju apraksta struktūra šajā dokumentā

Natura 2000 programmai ir ierobežots apjoms, tāpēc Natura 2000 teritoriju apraksti un nepieciešamo apsaimniekošanas pasākumu saraksti ir konspektīvi un ietver tikai svarīgāko informāciju. Apsaimniekošanas pasākumi nav detalizēti, un katrā gadījumā, uzsākot apsaimniekošanas plānošanu, jāizvēlas vietai un apstākļiem piemērotākās metodes. Sarežģītākas biotopu atjaunošanas gadījumos (piemēram, hidroloģiskā režīma atjaunošana, atklātu biotopu atjaunošana ar mežu aizaugušās teritorijās) jāveic izpēte, ieskaitot dažādus nepieciešamos mērījumus un/vai jāizstrādā būvprojekti vai pamatojumi, ievērojot visas normatīvajos aktos noteiktās prasības. Sugu aizsardzības nodrošināšanā vienmēr jāpārbauda, kādas rīcības ieteiktas konkrētās sugas aizsardzības plānā, ja tāds ir sagatavots un apstiprināts.

Katras Natura 2000 teritorijas apraksts strukturēts šādi (zālāju biotopu grupas detalizētāku apraksta struktūru skatīt elektroniskajā 3. pielikumā):

- **teritorijas īss raksturojums** – īss teritorijas apraksts, minot nozīmīgākās dabas vērtības (sugas, biotopi, ģeoloģiskie veidojumi);
- **biotopu un sugu saglabāšanas apdraudējumi** – konkrētajā teritorijā būtiskie apdraudējumi – gan tādi, kas raksturīgi pašlaik vai bijuši nozīmīgi pagātnē, vai tādi, kas potenciāli šajā vietā varētu ietekmēt biotopus un sugas nākotnē;
- **aizsargājamo biotopu līdzšinējā apsaimniekošana un tās vērtējums** – galvenie apsaimniekošanas darbi un to vērtējums, ja šāda informācija ir pieejama (nereti apsaimniekošana ir veikta, bet sekmes nav vērtētas);
- **apsaimniekošanas un aizsardzības prioritātes** – prioritātes konkrētās Natura 2000 teritorijas ietvaros;
- **nepieciešamie apsaimniekošanas un aizsardzības pasākumi** – nodaļa lielākajā daļā gadījumu sadalīta divās daļās – *Vispārīgi pasākumi* un *Specifiski pasākumi*.

Vispārīgi pasākumi (ja konkrētajā teritorijā nepieciešami) ietver darbības, kas ir nepieciešamas, taču neattiecas uz konkrētu biotopu veidu, piemēram, biotopu kartējuma precizēšana, robežu vai funkcionālā zonējuma izmaiņas, izpēte pirms apsaimniekošanas uzsākšanas, būvprojekta sagatavošana, ar apsaimniekošanas sekmju monitorings u. c.

Specifiski pasākumi – ietver rīcību aprakstu sugu saglabāšanai (ja konkrētajā teritorijā nepieciešams) un tabulas veidā strukturētu teritorijā sastopamo ES nozīmes biotopu sarakstu. Vairāki sarakstā lietotie biotopu nosaukumi saīsināti (2. pielikums). Tabulā parādīta katra biotopa kopējā platība teritorijā (ha un % no teritorijas), biotopa kvalitātes vērtējums, nepieciešamās darbības – vienreizējas vai ar lielu laika intervālu veicamas vai regulāras. Detalizētāki zālāju atjaunošanas un apsaimniekošanas pasākumi atbilstoši aktuālajai situācijai tiek publicēti Pārvaldes interneta vietnē.

Tabulā, kur apkopots katrā Natura 2000 teritorijā sastopamo biotopu veidu saraksts, norādīta arī katra biotopa kvalitāte programmas ekspertu vērtējumā. Tas ir aptuvens vērtējums, kurā ņemta vērā visa pieejamā informācija par biotopa stāvokli un ietekmēm konkrētajā teritorijā (labs, nepietiekams, slikts). Precīzāku vērtējumu būs iespējams dot tikai, aktualizējot Natura 2000 programmu pēc aizsargājamo biotopu kartēšanas, izanalizējot biotopu inventarizācijas anketas.

Apsaimniekošanas pasākumi norādīti vispārīgi – par piemērotākajām apsaimniekošanas metodēm un izpildes veidiem jālemj katrā gadījumā atsevišķi, izvērtējot vietas apstākļus, pieejamos resursus utt. Detalizētāk par metodēm un to izvēli skatīt biotopu apsaimniekošanas vadlinijās (NAT-PROGRAMME biotopu saglabāšanas vadlinijas).

Natura 2000 programmā nav ietverts plašāks biotopu vērtējums ainavekoloģiskā kontekstā (ietverot blakus teritorijas ārpus Natura 2000 teritorijas), izņemot zālājus (elektroniskais 3. pielikums). Ainavekoloģisks vērtējums būtu jāveic visiem biotopu veidiem, un šāda pieeja ir svarīga biotopu integritātes saglabāšanai un fragmentācijas mazināšanai.

7.5. Pieveja potenciāli aizsargājamo biotopu atjaunošanā

Natura 2000 programma ir pirmais plānošanas dokuments Latvijā, kurā ietverti **potenciāli aizsargājamie zālāju un mežu biotopi**. Līdzšinējā dabas aizsardzības praksē Latvijā atjaunošana attiecināta tikai uz platībām, kas jau šobrīd atbilst vismaz minimālajiem aizsargājamo biotopu noteikšanas kritērijiem (Auniņš (red.) (2013) un jaunākas ES nozīmes biotopu aprakstu redakcijas: Ikauniece u. c. 2015; Lārmanis 2015; Rove 2015 u. c.). Līdz ar to arī praksē gandrīz vienmēr ticis pieņemts, ka dabas atjaunošanas projektos izmaksas ir attiecināmas tikai uz aizsargājamo biotopu platībām, lai uzlabotu to kvalitāti, nevis lai atjaunotu stipri degradētus biotopus un atgrieztu tos funkcionējošu ekosistēmu stāvokli. Taču stipri degradētu ekosistēmu atjaunošana tiek plaši praktizēta daudzviet Eiropā – arī vietās, kas vairs neatbilst aizsargājamo biotopu kritērijiem (piemēram, Gilbert, Anderson 2004; Morris et al. 2006; Kiehl et al. 2010 u. c.). Arī Latvijā ir sekmīgi piemēri, kad stipri degradēta ekosistēma atjaunošanas rezultātā ir kļuvusi par bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgu. Piemēram, ir atjaunoti palieņu zālāji un ķikutam piemērotas dzīvotnes palienēs, kas pilnībā bija aizaugušas ar krūmāju un sekundāru mežu (LIFE-Daba projekts “Palieņu pļavu atjaunošana”, LIFE04 NAT/LV/000198, 2004–2008; LIFE+ projekts “Griezes biotopu atjaunošana Natura 2000 teritorijā Dvietes paliene”, LIFE09 NAT/LV/000237, 2010–2015). Ir izveidoti dabiski zālāji un atjaunotas migrējošiem putniem piemērotas atpūtas un barošanās vietas degradētās nosusinātās atmatās un kultivētos zālājos Dundurpļavās Ķemeru Nacionālajā parkā (LIFE-Daba projekts “Mitrāju aizsardzība Ķemeru Nacionālajā parkā”, LIFE02 NAT/LV/008496, 2002–2006).

Daudzos gadījumos ir iespējams panākt degradētu platību atgriešanu stāvoklī, kad ar laiku tie kļūst pielīdzināmi aizsargājamiem biotopiem un/vai kļūst piemēroti aizsargājamām sugām kā dzīvotnes. Piemēram, izstrādātos kūdras purvos, paaugstinot un stabilizējot ūdens līmeni, var panākt raksturīgas veģetācijas ieviešanos un ar laiku – purvam tipisko struktūru izveidošanos un sugu atgriešanos, pat ja pašlaik tie neatbilst minimālajiem aizsargājamo biotopu kritērijiem. Potenciālo aizsargājamo biotopu kategorijai atbilst jauni, stādīti meži, ja tajos, veicot augšanas apstākļiem un sugu sastāvam piemērotus pasākumus (atvērumu radišanu, mirušās koksnes apjoma palielināšanu u. c.), pēc ilgāka laika mežs var atbilst dabiska meža kritērijiem. Bijušajās

aramzemēs iespējams izveidot sugām bagātus zālājus, kas var kļūt līdzvērtīgi dabiskajiem zālājiem.

Ja turpmāk praksē netiek ieviesta šāda pieeja, Latvija nespēs nodrošināt Biotopu direktīvā noteikto prasību nesamazināt aizsargājamo biotopu platības. Piemēram, 2006. un 2012. gada Latvijas ziņojumā EK par ES nozīmes aizsargājamo biotopu stāvokli saskaņā ar Biotopu direktīvas 17. pantu gandrīz visu aizsargājamo zālāju biotopu aizsardzības stāvoklis novērtēts kā nelabvēlīgs ar tendenci pasliktināties. Laikā no 2007. līdz 2016. gadam ES nozīmes aizsargājamo zālāju biotopu platība LAP ietvaros atbalstītajās platībās ir sarukusi vismaz par 812 hektāriem. Aptuveni 35 000 ha ES nozīmes aizsargājamo zālāju biotopu netiek apsaimniekoti vairāk nekā 10 gadus, visdrīzāk, daļa no tiem ir neatgriezeniski zaudēta (AREI 2016; LVAEI 2016). Augstāk aprakstītā pieeja ļautu vismaz daļēji kompensēt jau neatgriezeniski zaudētās ES nozīmes aizsargājamo biotopu platības.

Natura 2000 programmā **potenciāli aizsargājamie biotopi apzīmēti ar kodiem 6000 (zālāji) un 9000 (meži)**. Šāda pieeja pārņemta no dabisko zālāju biotopu kartēšanas prakses, kur kopš 2014. gada ar kodu 6100 apzīmēparsabiedriskajiem līdzekļiem (LIFE programmas, Latvijas Vides aizsardzības fonda finansējums u. c.) atjaunotus biotopus, kas kartēšanas brīdī vēl neatbilst nevienam no aizsargājamo zālāju biotopu veidiem, bet ir skaidrs, kura biotopu veida virzienā atjaunošanās notiks. Tātad pašlaik jau šāda pieeja daļēji praksē tiek izmantota (aizsargājamo zālāju biotopu atjaunošanā, iekopjot stipri aizaugušas platības). Taču nepieciešama stipri degradēto biotopu atjaunošanas plašāka iedzīvināšana praksē. Kods 6000 piešķirts zālāju platībām un kods 9000 – mežu platībām, kur atjaunošana vēl nav veikta, bet aizsargājama biotopa atjaunošana vai izveidošana no jauna ir iespējama un lietderīga.

Šīs programmas ietvaros izvēlētās **potenciāli aizsargājamo biotopu platības norādītas tikai Natura 2000 teritorijās, kuru primārais mērķis ir dabas aizsardzība un kur jau pašlaik nav atļauta ar biotopu saglabāšanu konfliktējoša zemes izmantošana (piemēram, apbūve, zālāju uzaršana)**. Potenciālās vietas jāizvēlas tikai pēc biotopu kartēšanas, kā kritērijus izmantojot:

- zālāju vēsturisko izmantošanu (zālāji primāri ir atjaunojami vietās, kur tie agrāk bijuši, bet pēdējos gadu desmitos aizauguši ar krūmiem un sekundāru mežu);
- ainavekoloģisko savienotību (aizsargājamo biotopu atjaunošana primāri veicama vietās, kur ir jāpalielina savienotība vai jārada “dzīvības saliņas” sugu izplatīšanās procesa nodrošināšanai ainavā);
- atjaunošanās potenciālu (par potenciālajām vietām nedrīkst izvēlēties intensīvi iekultivētus sētos zālājus un aramzemes, bet tikai ekstensīvi apsaimniekotus vai ilgāku laiku pamestus zālājus un atmatas, kurās jau notiek dabiskošanās procesi).

Citiem biotopu veidiem šāda kodu došanas pieeja Natura 2000 programmā nav izmantota, taču tā ir pielietojama arī daudziem citiem biotopu veidiem, un ieteicama ieviešanai praksē. Pamatojums būtu detalizētāk jāizstrādā un jāievieš dabas aizsardzībā. Tam nepieciešams skaidrošanas darbs un visu iesaistīto pušu izpratne.

8. Finanšu instrumenti biotopu atjaunošanai un apsaimniekošanai Natura 2000 teritorijās

EK Rīcības plāns dabai, cilvēkam un ekonomikai (Eiropas Komisija 2017; *skatīt arī 3. nodaļā*) paredz četras prioritārās jomas, tostarp C prioritāti – stiprināt investīcijas Natura 2000 tiklā un uzlabot sinerģiju ar ES finansēšanas instrumentiem. Rīcības plāns paredz stiprināt investīcijas dabā, palīdzot dalībvalstīm uzlabot finanšu plānošanu Natura 2000 vajadzībām. Rīcības plāns paredz palielināt LIFE programmas budžeta daļu, tādējādi dalībvalstīm radot lielākas iespējas piesaistīt finansējumu dabas daudzveidības saglabāšanai un atjaunošanai. Tas veicina lielāku bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai nepieciešamā finansējuma piesaisti arī Latvijā. Rīcība plāna ieviešanas sekmes izšķīrs, kādā mērā būs iespējams īstenot Natura 2000 programmā norādītās prioritātes.

Arī **Vides politikas pamatnostādnes (2014–2020)** uzsver, ka jāaktivizē finansējuma piesaisti īpaši aizsargājamo dabas teritoriju apsaimniekošanai, kas

palīdzētu nodrošināt dabas vērtību saglabāšanu un vietējās uzņēmējdarbības attīstību (VARAM 2014).

Potenciālie finansējuma avoti, kas ir pieejami Natura 2000 programmas darbības periodā, ir norādīti 3. tabulā. 3. tabulā parādītā ES fondu finansējuma iespējamā izmantošana biotopu atjaunošanai un apsaimniekošanai (uzturēšanai) atbilst ES fondu regulējumam, kas ir spēkā 2014.–2020. gadā. Aktualizējot Natura 2000 programmu, jāpārskata pēc 2020. gada pieejamie finansējuma avoti, kas 2017. gadā vēl nebija zināmi. Līdz jaunajam plānošanas periodam (līdz 2020. gadam) prioritāšu īstenošanai pieejams tikai valsts budžeta finansējums, tostarp līdzfinansējums LIFE programmas projektu īstenošanai.

Plānošanas periodā no 2014. līdz 2020. gadam nozīmīgākais finansējuma avots apjomīgu projektu īstenošanai ir LIFE programma, bet neliela mēroga aktivitātēm – Latvijas Vides aizsardzības fonds. Latvijas Vides aizsardzības fonda līdzfinansējums veido būtisku daļu līdzfinansējuma, kas nepieciešams LIFE programmas projektu īstenošanā. Lielākoties finansējums pieejams tikai biotopu atjaunošanai, nevis regulārai apsaimniekošanai.

Natura 2000 programmā nav analizēti finanšu instrumenti, kas tiešā veidā nefinansē biotopu atjaunošanu un apsaimniekošanu (piemēram, finansējums, kas var tikt izlietots izpētei, sabiedrības iesaistei un izglītošanai, institūciju kapacitātes stiprināšanai), lai gan tas netiešā veidā dod būtisku pienesumu arī dabas vērtību saglabāšanā un aizsardzības stāvokļa uzlabošanā.

3. tabula. Biotopu atjaunošanai un apsaimniekošanai pieejamie potenciālie finansējuma avoti*.

Darbības veids	Jūras piekraste un virsāji	Upes un ezeri	Zālāji	Purvi	Atsegumi un alas	Meži
Biotopu atjaunošana	LIFE, LVAF, KF	LIFE, LVAF, LZF, KF	LIFE, LVAF, KF	LIFE, LVAF, KF	LIFE, LVAF, KF	LIFE, LVAF, KF
Biotopu regulāra apsaimniekošana (uzturēšana)	NP	LZF	BDUZ	BDUZ NP	NP	NP

* Tabulā nav iekļauts privātais, nevalstiskā sektora, pašvaldību un AS "Latvijas Valsts meži" iespējamais finansējums, kas Natura 2000 programmas darbības periodā var būt pieejams, taču nav prognozējams.

KF – Kohēzijas fonds, darbības programmas „Izaugsme un nodarbinātība” 5.4.1. specifiskais atbalsta mērķis „Saglabāt un atjaunot bioloģisko daudzveidību un aizsargāt ekosistēmas” 5.4.1.2. pasākums "Pasākumi biotopu un sugu aizsardzības atjaunošanai", LIFE – ES LIFE programma, BDUZ – Lauku attīstības programma, pasākuma "Agrovide un klimats" aktivitāte "Bioloģiskās daudzveidības uzturēšanas zālājos", LVAF – Latvijas Vides aizsardzības fonds, LZF – Latvijas Zivju fonds, NP – nav pieejams.

9. Prioritāro biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas

Prioritātes strukturētas pa biotopu grupām. Tabulas veidā parādīti prioritāri atjaunojamie un apsaimniekojamie biotopu veidi (vai biotopu grupas) un to atjaunošanai un apsaimniekošanai nozīmīgākās Natura 2000 teritorijas, kā arī darbu istenošanas aptuvenās izmaksas (par izmaksu novērtēšanu *skatīt 7.2. nodaļu*).

Kopējās prioritāro biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas parādītas 4. tabulā. Katrā biotopugrupā norādītas galvenās atjaunošanas

un apsaimniekošanas metodes (detalizētāk skatīt NAT-PROGRAMME biotopu saglabāšanas vadlīnijās). Taču tas neizslēdz citu metožu pielietošanu, ja tās ir piemērotas konkrētajiem apstākļiem. Vienmēr, plānojot biotopu atjaunošanu un apsaimniekošanu, jāņem vērā iespējamā mijiedarbība – plānoto darbu ietekmes uz blakus esošajiem, hidroloģiski vai citādi saistītajiem biotopiem. Biotopu mozaikā ir grūti vai pat neiespējami, kā arī nelietderīgi plānot rīcības tikai vienā biotopu veidā, ignorējot pārējos turpat blakus esošos, pat ja tie nav iekļauti prioritāšu sarakstā, tomēr apsaimniekošana tiem ir nepieciešama. Tāpēc, plānojot darbus, vienmēr jācenšas aptvert visu līdzīgo biotopu mozaiku.

4. tabula. Kopējās prioritāro biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

	Izmaksas (EUR)	Izmaksas (EUR) kopā ar administratīvajām izmaksām
Kopējās izmaksas prioritāro biotopu atjaunošanai	30 993 930	37 192 716
Kopējās izmaksas prioritāro biotopu apsaimniekošanai (uzturēšanai) (vienā gadā vai reizē)	2085 050	2502 060
KOPĀ	33 078 980	39 694 776

9.1. Jūras piekraste un virsāji

Prioritāri atjaunojamie un apsaimniekojamie biotopu veidi (mērķbiotopi), to platības un šo biotopu saglabāšanai nozīmīgākās Natura 2000 teritorijas Latvijā, kā arī aptuvenas darbu izmaksas¹³ parādītas 5. tabulā.

¹³ Izņemot administratīvās izmaksas, kas aprēķinos parādītas 4. tabulā 20% apmērā no kopējās izmaksu summas; tas pats attiecināms uz visām biotopu grupām.

5. tabula. Prioritāro jūras piekrastes un virsāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)						Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/ gadā vai reizē)
	1150*	2130*, 2140*, 2170	2180	2190	4010	2320, 4030		
Bernāti				3			2100	600
Engures ezers	20	3					8500	7600
Grīņu dabas rezervāts					60		45 700	
Ģipka				28			20 400	2000
Oviši				10 ¹⁴			6300	2000
Pape		20					22 200	4000
Pāvilostas pelēkā kāpa		10					4200	800
Piejūra	10	30	50				19 500	5000
Randu pļavas	14						21 000	5000
Slīteres Nacionālais parks		15	40				88 500	3000
Sventājas upes ieleja						4	2300	1000
Užava		50					31 000	4000
Ziemeupe		20	50		50		44 850	6000
KOPĀ							296 150	41 000

Biotopu kodu atšifrējumi – 2. pielikumā.

Galvenās jūras piekrastes, smiltāju un virsāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas metodes:

- koku un krūmu izciršana vai retināšana – visos pelēko kāpu, starpkāpu ieplaku, lagūnu, sauso un slapjo virsāju biotopos;
- augsnes virskārtas novākšana, atklātas augsnes laukumu veidošana – visos pelēko kāpu, starpkāpu ieplaku, sauso un slapjo virsāju biotopos;
- zāles, sikkrūmu pļaušana un savākšana, noganišana – visos pelēko kāpu, starpkāpu ieplaku, sauso un slapjo virsāju biotopos;
- hidroloģiskā režīma optimizēšana, atjaunošana – lagūnu, starpkāpu ieplaku un slapjo virsāju biotopos;
- regulāra niedru, zāles pļaušana un savākšana, noganišana – lagūnu un apkārtējo zālāju biotopos;

- mežaudzes struktūras dabiskošana, veidojot lauces, novācot augsnes virskārtu, samazinot krūmu apaugumu, palielinot mirušās koksnes apjomu – mežainās piejūras kāpās;
- kontrolēta dedzināšana – mežainās piejūras kāpās, pelēko kāpu, sauso un slapjo virsāju biotopos;
- invazīvo un ekspanzīvo augu sugu iznīcināšana – visos piejūras, smiltāju un virsāju biotopos.

9.2. Upes un ezeri

Prioritāri atjaunojamie un apsaimniekojamie biotopu veidi (mērķbiotopi), to platības un šo biotopu saglabāšanai nozīmīgākās Natura 2000 teritorijas Latvijā, kā arī aptuvenas darbu izmaksas parādītas 6. tabulā.

¹⁴ Kompleksā ar pelēkajām kāpām.

6.tabula. Prioritāro upju un ezeru biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)				Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā vai reizē)
	3130	3140	3150	3260		
Abavas senleja (Abava, Imula, Amula, Īvande, Kroja u.c.)				217	21000	3000
Ādaži (Mazuikas ezers)	25				10 000	5000
Augstroze (Dauguļu Mazezers)	62				2000	
Augšdaugava (Varnaviču ezers)			55		7000	1000
Augšzeme (Sventes ezers)			735		7000	1000
Baltezera purvs (Baltezers)	35				1000	500
Cārmaņa ezers			222		2000	500
Dridža ezers (Dridzis)		748	141		5000	1000
Dridža ezers (Ota ezers)	160				2000	1000
Dūņezers			135		70 000	3000
Engures ezers		2951			90 000	7000
Gaujas Nacionālais parks				776	57 000	5000
Gaujas Nacionālais parks (Drišķins)	17				2000	500
Gaujas Nacionālais parks (Ungura ezers)	393				20 000	1000
Jaša				20	900	700
Kapu ezers	8				2000	
Kaučers (Salmejs)			104		2000	
Krustkalnu dabas rezervāts (Dreimaņu ezers)			126		1000	
Klaucānu un Priekulānu ezers			40		1000	500
Kurjanovas ezers		126			2000	2000
Ķemeru Nacionālais parks (Slokas Aklais ezers)		42			1000	
Ķemeru Nacionālais parks (Kaņieris)		1205			32 000	3000
Ķemeru Nacionālais parks (Slokas ezers)		250			10 000	1000
Ķemeru Nacionālais parks (Vēršupīte, Vecslocene, Slocene)				8,5	72 000	3000
Laukezers	52				250	250
Liepājas ezers			3715		5500	5500

6.tabula. Prioritāro upju un ezeru biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)				Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā vai reizē)
	3130	3140	3150	3260		
Lubāna mitrājs (Lubāna ezers)			8166		9000	2000
Maizezers	5				1000	500
Melturu sils				10	28 000	2000
Ojatu ezers	28				1000	1000
Pinku ezers	29				7000	2000
Pape			708		177 000	7000
Piejūra (Dienvidu Garezers)	12				2000	500
Piejūra (Ummis)	25				3000	2000
Pokratas			10		3000	1000
Rāznas Nacionālais parks (Rāznas ezers, Ežezers, Olovecs)			7260		40 000	5000
Rāznas Nacionālais parks				5,0	8500	2000
Rauza				2,0	3000	2000
Ruņupe				25,1	10 000	1000
Salacas ieleja				35	70 500	7000
Seda			500		80 000	7000
Šepka				17,5	12 000	5000
Silabebru ezers	66				5000	1000
Silene (Riču ezers)			587		3000	
Slīteres Nacionālais parks				10	20 000	3000
Tosmare		30			90 000	7000
Veclaicene (Raipuļu ezers)	36				1000	
Vecpiebalga (Alauksts)	775				5000	1000
Ventas ieleja				100,9	68 000	7000
Ventas un Šķērveļa ieleja				5,9	9000	500
Vitrupe ieleja				8,6	5600	1000
Ziemeļgauja				655	25 000	3000
KOPĀ					1112250	115950

Galvenās upju un ezeru biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas metodes:

- ezeru biotopiem – virsūdens augāja aizauguma retināšana, slejveidīga izplaušana un sakņu sistēmas iznīcināšana un biomasas izvākšana;
- zālāju joslu veidošana un uzturēšana gar ezeru un vecupju krastiem;
- ūdenstecēm – funkcionalitātes nodrošināšana: koku sagāzumu izvākšana vai samazināšana, bebru aizspustu nojaukšana vietās, kur upes gultnē sastopami oļi vai akmeņi kā kvalitatīvu straujteču posmu pazīme, straute nēģim *Lampetra planeri* un upes nēģim *L. fluviatilis* un lašveidīgajiem piemērota nārsta vieta, biežās perlamutrenes *Unio crassus* un ziemeļu upespērlenes *Margarita marigartifera* dzīvotņu atjaunošana vai veidošana; pārmērīga ūdensaugu aizauguma samazināšana un ūdens caurvades nodrošināšana.

9.3. Zālāji

Prioritārās biotopu atjaunošanas un uzturēšanas platības prioritārajās Natura 2000 teritorijās norādītas 7. tabulā.

Dabisko zālāju biotopi konkrētas Natura 2000 teritorijas ietvaros nav skatāmi atrauti cits no cita, jo vairums zālāju sugu apdzīvo vairākus zālāju biotopus, tāpēc viena biotopu veida saglabāšana vienmēr ir jāplāno kopā ar visu pārējo zālāju biotopu saglabāšanu teritorijā. Šī iemesla dēļ Natura 2000 teritoriju uzskaitījums pa biotopu veidiem ir tikai indikatīvs. Būtibā, ja pievēršas konkrēta biotopu veida atjaunošanai un saglabāšanai, tad jāplāno visu dabisko zālāju biotopu atjaunošana šim biotopu veidam prioritārajās Natura 2000 teritorijās, nevis tikai konkrētā biotopu veida atjaunošana. Tāpēc 7. tabulā norādīta gan prioritāro biotopu veidu platība hektāros, gan pārējo biotopu (tie uzskatāmi par prioritāro biotopu ilglaicīgas pastāvēšanas garantu – atbalstošiem biotopiem) platība. Atjaunošanas un uzturēšanas izmaksas tabulā šim biotopu grupām norādītas atsevišķi, lai atvieglotu darbu plānošanu nepietiekama finansējuma apstākļos (prioritāri ir atjaunojami 7. tabulā ar citu krāsu izceltie hektāri).

7. tabulā nav norādītas biotopu platības prioritārām Natura 2000 teritorijām, kas nozīmīgas īpaši aizsargājamām sugām, jo atjaunojamā un uzturamā zālāju platība šo sugu dzīvotnēm nav zināma. Tā tiek pieņemta kā tāda pati, kas ir norādīta pie biotopiem, jo stabilas šo sugu populācijas var pastāvēt tikai tad, ja biotopu veidiem, kas ir šo sugu dzīvotnes, ir nodrošināts labvēlīgs aizsardzības stāvoklis. Īpaši aizsargājamām bezmugurkaulnieku sugām prioritārās Natura 2000 teritorijas ir Abavas senleja (skabiozu pļavraibenis *Euphydryas aurinia*, lielais zirgskābeņu zeltainītis *Lycaena dispar*), Ances purvi un meži (lapkoku praulgrauzis *Osmoderma barnabita*, lielais zirgskābeņu zeltainītis), Dīļļu pļavas (skabiozu pļavraibenis, lielais zirgskābeņu zeltainītis, pumpurgliemeži *Vertigo* spp.), Liepājas ezers (brūnvālīšu zilenītis *Maculinea teletius*, lielais zirgskābeņu zeltainītis, skabiozu pļavraibenis, pumpurgliemeži), Slīteres Nacionālais parks (skabiozu pļavraibenis), Užavas augštece, Ziemeļgauja (lielais zirgskābeņu zeltainītis), Ziemeupe, Ādaži (lielais māršilu

zilenītis *Maculinea arion*) (Spunģis 2014).

Īpaši aizsargājamām putnu sugām prioritārās Natura 2000 teritorijas ir specifiskas konkrētām sugām un sugu grupām (Auniņš 2014). **Šinca šņibītim** *Calidris alpina schinzii* prioritāras Natura 2000 teritorijas ir Randu pļavas, Liepājas ezers (Liepājas Ezerkrasta pļava un Vitiņu pļava), Engures ezers (Mērsraga pļava, Bērziema piekrastes daļa), Piejūra (Daugavgrīvas dabas lieguma zona). Pašreizējā biotopu kvalitātē ligzdošana nav iespējama (pārmērīgs aizaugums ar niedrēm, krūmiem, biotopa izzušana). Taču tās ir vienīgās vietas, kur šai sugai ir iespējams atjaunot piemērotas dzīvotnes. Tādēļ, atjaunojot sugas ligzdošanas biotopu atbilstoši biotopu apsaimniekošanas vadlinijām (Rūsiņa (red.) 2017), iespējams sagaidīt sugas atgriešanos.

Ķikutam *Gallinago media* prioritāras Natura 2000 teritorijas ir Lubāna mitrājs, Sitas un Pededzes palīene, Dvietes palīene, Rūjas palīene, Kuja, Burgas pļavas, Vidusburtnieks, Sedas purvs, Mugurves pļavas, Ziemeļgauja, Dubnas palīene. Šajās teritorijās nepieciešama sugai piemērotākā hidroloģiskā režīma atjaunošana vai vismaz uzlabošana. Daļā iepriekš atjaunoto teritoriju notikusi krūmu joslu attīstība gar grāvjiem. Optimālākais risinājums būtu šo meliorācijas sistēmu likvidēšana, tādējādi nodrošinot, ka turpmāk tās netraucē apsaimniekošanai un nekalpo kā vieta, kur attīstīties krūmu joslām. Pēc atjaunošanas jānodrošina šo teritoriju apsaimniekošana, nepieļaujot zāles smalcināšanu.

Pļavu bridējputniem (ķīvīte *Vanellus vanellus*, pļavu tilbīte *Tringa totanus*, mērkaziņa *Gallinago gallinago*, melnā puskuitala *Limosa limosa*, gugatnis *Philomachus pugnax*, diķa tilbīte *Tringa stagnatilis*, jūras žagata *Haemathopus ostralegus*, kuitala *Numenius arquata* u. c.) prioritārās Natura 2000 teritorijas ir Lubāna mitrājs, Liepājas ezers, Engures ezers, Dvietes palīene, Vecdaugava, Lielupes palīenes pļavas, Svētes palīene, Burtnieku ezera pļavas, Piejūra (Daugavgrīvas lieguma teritorija). Pļavu bridējputnu sabiedrību saglabāšanai nepietiek ar koncentrēšanos tikai uz Natura 2000 teritorijām. Vēl salīdzinoši nesenā pagātnē (<100 gadi) tādas pļavu bridējputnu sugas kā gugatnis un pļavu tilbīte (atšķirībā no, piemēram, Šinca šņibīša un ķikuta) ir bijušas samērā parastas sugas, jo netrūka atbilstoši apsaimniekotu zālāju. Arī mūsdienās ir potenciāls atjaunot šo sugu dzīvotnes vietās, kur tās jau izzudušas, nodrošinot tām nepieciešamo zālāju apsaimniekošanu. Ar bioloģiski vērtīgo zālāju inventarizācijas palīdzību jāapzina šo sugu pašlaik apdzīvotie zālāji un, izmantojot LAP piedāvātās iespējas (t. i., proaktīvi iesaistoties šīs programmas pasākumu izstrādē), padarīt zemju īpašniekiem finansiāli pievilcīgu šim sugām vēlamo zālāju apsaimniekošanu gan Natura 2000 teritorijās, gan ārpus tām.

Grieze *Crex crex* vēl arvien ir relatīvi parasta, dispersi izplatīta suga Latvijā. Tomēr Natura 2000 teritoriju tiklā sastopama samērā neliela šo sugu populācija, jo Latvijas griežu populācijas lielākā daļa dzīvo ārpus aizsargājamajām dabas teritorijām. Savukārt Natura 2000 teritorijās ar lielākajām zālāju platībām ir arī lielākas griežu populācijas. Griezes populācijas saglabāšanai Latvijā īpaši nozīmīga ir valsts mēroga lauku attīstības politika, tāpēc, izmantojot LAP piedāvātās iespējas, jāpadara zemju īpašniekiem finansiāli motivējošu griezei piemēroto zālāju apsaimniekošanu gan Natura 2000 teritorijās, gan ārpus tām.

7. tabula. Prioritāro zālāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājami biotopu veidi (prioritāro biotopu platība (ha) norādīta treknrakstā un uz izcelta fona; pārējie ir t. s. prioritāros biotopus atbalstošie biotopi)												Prioritārie biotopi		Prioritāros biotopus atbalstošie biotopi (otrā prioritātē)	
	Biotopa veids	1630*	5310	6120*	6210	6230*	6270*	6410	6450	6510	6530*, 9070	6000	Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)	Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)
Natura 2000 teritorija	Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR/ha visā atjaunošanas periodā)	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171				
	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/ha gadā)	330	330	206	206	206	155	206	330	83	330	206				
	Abavas senleja	-	2,0	25,1	76,5	-	1,5	9,6	29,8	-	60,0	65,0	548 964	43 351	305 336	23 455
	Aiviekstes palīene	-	-	4,1	7,2	3,8	52,2	-	52,4	9,1	-	-	360 543	26 138	47 882	3 111
	Ances purvi un meži (ja Natura 2000 teritorija tiek paplašināta)	-	-	1,1	2,5	-	20,0	-	15,8	10,1	238,0	-	816 215	84 496	95 447	3 938
	Augšdaugava	-	-	63,2	40,8	2,0	100,0	-	170,0	40,5	-	200,0	775 310	40 286	1 179 612	97 712
	Augšzeme	-	-	-	19,0	-	20,0	-	11,1	11,1	-	250,0	123 669	7 014	863 178	56 085
	Ābeļi	-	-	1,5	1,3	-	23,0	1,0	49,9	19,4	-	-	61 517	1 610	243 343	20 823
	Bauska	-	-	-	8,0	-	2,0	-	-	37,0	-	-	117 327	3 071	31 710	1 958
	Blažģa ezers	-	-	-	-	-	36,0	3,6	-	0,4	-	146,7	11 416	742	580 547	35 832
	Burgas pļavas	-	-	-	-	-	-	0,3	23,0	0,1	-	140,4	73 726	7 642	446 318	28 982
	Burtnieku ezera pļavas	-	-	-	-	-	2,8	-	66,1	-	-	-	209 603	21 813	8 879	434
	Daugavas ieleja	-	-	-	25,1	-	-	-	-	-	-	-	79 592	5 171	0	0
	Dīļļu pļavas	-	0,6	-	-	-	-	21,4	-	-	-	89,0	69 762	4 606	282 219	18 334
	Dubnas palīene	-	-	-	-	-	64,3	-	157,0	8,0	-	-	497 847	51 810	229 263	10 631
	Durbes ezera pļavas	-	-	-	-	-	11,0	-	136,0	-	-	-	431 256	44 880	34 881	1 705
	Dvietes palīene	-	-	-	-	-	100,0	-	200,0	16,9	-	-	951 300	81 500	53 685	1 405
	Engures ezers	22,5	9,0	12,8	0,9	-	-	5,0	-	1,7	-	40,0	156 203	14 055	163 655	11 539
	Gailu kalns (ja teritorija tiek paplašināta)	-	0,3	-	0,7	-	-	-	-	-	-	-	99	99	2 347	152

7. tabula. Prioritāro zālāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājami biotopu veidi (prioritāro biotopu platība (ha) norādīta trekņrakstā un uz izcelta fona; pārējie ir t.s. prioritāros biotopus atbalstošie biotopi)												Prioritārie biotopi		Prioritāros biotopus atbalstošie biotopi (otrā prioritātē)	
	1630*	5310	6120*	6210	6230*	6270*	6410	6450	6510	6530*, 9070	6000		Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)	Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)
Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR/ha visā atjaunošanas periodā)	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171				
	330	330	206	206	206	155	206	330	83	330	206					
Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/ha gadā)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Gaujas Nacionālais parks	-	-	41,5	29,4	4,4	99,1	2,5	67,0	88,0	60,0	100,0		1 022 330	57 976	537 485	43 225
Gudenieki	-	6,1	-	-	2,5	7,3	-	-	2,6	-	-		27 271	2 528	31 393	1 347
Istras pauguraine	-	-	-	18,0	-	20,0	-	-	5,0	-	60,0		57 078	3 708	269 535	15 875
Kalnčiema plavas	-	-	-	-	-	1,3	-	56,0	2,0	-	-		177 576	18 480	10 464	368
Kaučers	-	-	1,1	0,6	4,3	35,0	4,2	-	2,4	-	200,0		137 939	7 176	660 519	42 615
Kuja	-	-	-	0,6	-	38,0	6,2	39,0	2,6	3,9	70,0		276 194	21 324	232 117	14 759
Ķemeru Nacionālais parks	-	1,0	-	-	1,2	0,4	0,6	96,0	-	-	-		309 490	32 134	5 074	309
Lielupes grīvas plavas	1,4	-	-	10,5	-	1,4	6,9	22,7	8,4	-	-		26 097	1 865	136 290	10 564
Lielupes palienes plavas	-	-	0,9	-	-	8,4	-	170,0	40,4	-	-		667 178	59 453	29 490	1 487
Liepājas ezers	19,0	-	-	166,4	-	10,5	77,4	159,7	-	-	-		1 339 748	109 194	33 296	1 628
Lubāna mitrājs	-	3,7	18,0	0,3	34,6	68,0	3,4	307,0	10,0	56,7	1700,0		1 399 362	124 737	5 582 355	369 681
Mežamatveju kadiku plavas un Mežamatveju plavas	-	4,2	-	3,0	-	1,0	-	-	-	-	2,7		22 831	2 004	11 733	711
Mugurves plavas	-	-	-	-	-	4,5	-	50,0	4,0	14,7	60,0		205 037	21 338	217 214	13 390
Ogres ieleja	-	-	3,0	13,4	0,1	55,6	2,6	1,7	21,7	8,0	60,0		297 123	13 798	229 580	16 117
Oviši	-	-	14,8	-	5,5	16,3	-	-	-	-	37,0		64 371	4 182	169 014	10 149
Pape	-	-	7,5	4,8	0,5	6,2	31,0	7,0	5,2	-	600,0		123 669	8 034	1 976 167	128 291
Piejūra	22,1	-	-	8,5	1,2	0,0	-	5,1	1,3	-	-		70 079	7 293	51 148	3 794

7. tabula. Prioritāro zālāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājami biotopu veidi (prioritāro biotopu platība (ha) norādīta trekņrakstā un uz izcelta fona; pārējie ir t.s. prioritāros biotopus atbalstošie biotopi)												Prioritārie biotopi		Prioritāros biotopus atbalstošie biotopi (otrā prioritātē)	
	1630*	5310	6120*	6210	6230*	6270*	6410	6450	6510	6530*, 9070	6000		Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)	Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)
Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR/ha visā atjaunošanas periodā)	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171				
	330	330	206	206	206	155	206	330	83	330	206					
Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/ha gadā)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-				
Rākupes ieleja	-	5,0	0,8	3,0	0,7	5,6	4,7	42,4	1,0	-	62,0		149 354	14 960	247 655	16 300
Randu plavas	36,2	-	4,1	9,7	2,1	1,3	0,9	-	0,9	-	74,5		134 482	13 225	276 828	17 806
Rāznas Nacionālais parks	-	-	-	8,6	-	23,7	-	13,6	1,5	-	3000,0		75 153	3 674	9 587 994	624 374
Rūjas palīene	-	-	-	2,0	1,0	7,5	9,0	118,0	10,2	-	-		374 178	38 940	94 179	4 481
Salacas ieleja	-	-	-	2,1	10,0	43,3	-	6,1	18,0	-	100,0		188 357	10 785	380 837	22 527
Sauka	-	-	-	1,0	-	13,3	-	6,7	4,1	-	200,0		42 174	2 062	671 586	43 949
Sedas purvs	-	-	-	-	-	-	-	42,0	-	-	-		133 182	13 860	0	0
Sitas un Pededzes palīene	-	-	1,4	-	1,4	2,4	-	90,0	30,0	5,6	-		398 309	34 041	16 489	949
Slīteres Nacionālais parks	-	-	7,3	-	11,2	39,0	20,0	-	-	-	20,0		122 052	7 929	187 121	10 167
Sventājas upes ieleja	-	-	8,8	-	1,5	3,7	-	122,4	20,5	19,7	70,0		420 792	42 514	361 304	23 209
Svētes palīene	-	-	-	-	-	-	-	260,0	1,8	-	-		824 460	85 800	5 708	149
Talsu pauguraine	-	-	-	0,9	-	13,9	18,3	-	1,7	-	200,0		58 029	3 770	686 522	43 681
Teiču dabas rezervāts	-	-	-	0,1	-	55,0	-	20,0	37,0	-	-		291 732	11 596	63 769	6 623
Tosmare	-	-	-	-	-	-	68,3	32,0	3,2	3,2	46,0		216 579	14 070	267 632	21 358
Užavas augštece	-	1,7	1,5	6,0	1,6	8,8	23,3	77,0	37,0	-	300,0		333 272	31 409	1 115 558	67 471
Vecdaugava	2,8	-	-	-	-	-	3,7	-	-	-	-		8 879	924	11 733	762
Veclaicene	-	-	-	0,5	-	15,5	0,4	12,2	-	-	320,0		49 151	2 403	1 056 387	70 140
Vecpiebalga	-	-	0,2	2,0	-	21,1	4,5	3,6	58,6	-	105,0		185 821	4 864	432 620	27 475

7. tabula. Prioritāro zālāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājami biotopu veidi (prioritāro biotopu platība (ha) norādīta treknrakstā un uz izcelta fona; pārējie ir t.s. prioritāros biotopus atbalstošie biotopi)										Prioritārie biotopi		Prioritāros biotopus atbalstošie biotopi (otrā prioritāte)	
	Biotopa veids	1630*	5310	6120*	6210	6230*	6270*	6410	6450	6510	6530*, 9070	6000	Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)
Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR/ha visā atjaunošanas periodā)		3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	3171	Pirmreizējās atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā)
	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/ha gadā)	330	330	206	206	206	155	206	330	83	330	206		
Ventas ieleja		-	-	2,0	52,0	-	4,5	-	2,1	1,3	-	35,0	142 378	9 120
Ventas un Šķerveļa ieleja		-	-	1,3	17,0	-	2,3	-	42,3	-	-	34,0	249 241	21 320
Vestiena		-	-	0,5	15,6	1,0	73,0	0,1	64,0	25,0	-	200,0	842 218	62 650
Vidusburtnieks		-	-	1,5	-	-	16,7	-	141,8	2,0	-	100,0	381 154	23 664
Vidzemes akmeņainā jūrmala		-	-	-	-	2,1	15,5	1,0	-	6,3	-	50,0	230 849	13 431
Ziemeļgauja		-	3,8	11,0	204,0	4,3	62,0	0,3	244,0	19,0	558,0	500,0	1 586 451	103 062
Prioritāri biotopi: kopējās atjaunošanas izmaksas (EUR)		329 721	104 643	700 442	2 164 842	268 330	2 707 083	953 425	8 471 961	1 408 875	2 981 279	-	35 260 822	2 329 682
Prioritārie biotopi: kopējās regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā vai reizi)		34 313	10 890	45 503	140 636	17 432	132 324	61 938	881 661	36 877	310 256	-		
Atbalstošie biotopi: kopējās atjaunošanas izmaksas (EUR)		-	44 394	44 616	262 622	39 320	1 218 235	109 621	1 778 138	606 771	277 906	30 879 198		
Atbalstošie biotopi: kopējās regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā vai reizi)		-												

Biotopu kodu atšifrējumi – 2. pielikumā.

Galvenās zālāju biotopu atjaunošanas metodes:

- kopējās biotopa platības palielināšana (lielākoties ar krūmiem un sekundāru mežu aizaugušās dabisko zālāju platībās (6120* 6230*, 6410, 6450) un pamestu atmatu un vecu kultivētu zālāju platībās (6120*, 6210, 6270*, 6510);
- aizauguma ar kokiem un krūmiem novākšana, mežā ieaugušu biotopu atmežošana (6530*, 9070 u. c.), kadiķu retināšana (5130), palieņu zālāju ainavās zālāju vienlaidus platības maksimāla palielināšana (novācot fragmentējošas krūmu joslas);
- zemes virsmas nolīdzināšana (kurmju un mežacūku rakumi, skudru pūžņi, rises, ciņi, celmi, kūla);
- ekspansīvu sūnu un lakstaugu ierobežošana;
- eitrofikācijas ietekmes mazināšana;
- ganību ierīkošana un atjaunojoša ganišana (intensīva regulēta krūmu atvašu, ekspansīvu sugu noganišana);
- hidroloģiskā režīma atjaunošana (seklu grāvju sistēmu atjaunošana, grāvju uzturēšana vai mitruma apstākļu atjaunošana (pamitrinot) dziļi nosusinātās teritorijās, grāvjus aizberot) – daudzviet nepieciešama priekšizpēte un ietekmes modelēšana uz zālāju un piegulošajiem biotopiem, apsaimniekošanas iespēju izvērtēšana;
- parkveida pļavu (6530*) vienlaidus platības maksimāla paplašināšana perspektīvajās vietās (Ziemeļgauja, Sitas un Pededzes paliene), mežā ieaugušo parkveida pļavu atmežošana u. c. saskaņā ar biotopa apsaimniekošanas vadlinijām (Rūsiņa (red.) 2017) un biotopa aizsardzības plānu (Bāra u. c. 2014). Tas ietver detalizētu potenciālo biotopa atjaunošanas vietu inventarizāciju, skatot teritorijas no parkveida pļavu atjaunošanas perspektīvas.

Galvenās biotopu apsaimniekošanas (uzturēšanas) metodes:

- regulēta ganišana, nodrošinot monitoringu ganišanas slodzes regulēšanai atkarībā no sezonas, laikapstākļiem, zālāja ražības un dabas vērtību stāvokļa;
- pļaušana ar siena novākšanu;
- ikgadēji kopšanas darbi (zemes virsmas pielīdzināšana, pievelšana, krūmu atvašu applaušana, ganību applaušana, ganību aploku uzturēšana).

9.4. Purvi, avoti un avoksnāji

Prioritāri atjaunojamie un apsaimniekojamie biotopu veidi (mērķbiotopi), to platības un šo biotopu saglabāšanai nozīmīgākās Natura 2000 teritorijas Latvijā, kā arī aptuvenas darbu izmaksas parādītas 8. tabulā.

Galvenās purvu, avotu un avoksnāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas metodes:

- hidroloģiskā režīma atjaunošana, aizsprostojot vai aizberot grāvjus; gandrīz vienmēr hidroloģisko atjaunošanu vienas teritorijas ietvaros ir racionāli veikt kompleksi ar pārmitro mežu (91D0*) hidroloģiskā režīma atjaunošanu (ja biotopu platības atrodas blakus un/vai ir hidroloģiski saistītas) – visos purva biotopos;
- koku un krūmu izciršana vai retināšana – visos purva biotopos;
- regulāra pļaušana, savācot nopļauto zāli, ja ir tam atbilstoši vietas apstākļi, veicama kompleksi ar zālājiem periodiski izžūstošās augsnēs (6410), un ekstensīvu ganību ierīkošana – zāļu purvos un avotu purvos;
- invazīvo augu (Sosnovska latvāņa *Heracleum sosnowskyi*, puķu spriganes *Impatiens glandulifera* u. c.) iznīcināšana un izplatības ierobežošana – galvenokārt avotu biotopos, iespējams arī zāļu purvos;
- bebru aizsprostu nojaukšana un regulāra bebru skaita ierobežošana – zāļu purvos un avotu biotopos.

8.tabula. Prioritāro purvu, avotu un avoksnāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)						Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/ gadā vai reizē)
	7110*, 7120	7140	7160	7210*	7220*	7230		
Abavas senleja					0,5	8	16 750	3 950
Ances purvi un meži (Jaunciema purvs)		6,2					7 440	1 860
Ašinieku purvs	90						27 000	
Bānūžu zelta avots			1,7				3 400	1 360
Dubļukrogs						2		1 600
Engures ezers						30	60 000	9 000
Gaiņu purvs	750						225 000	
Gaujas Nacionālais parks			1,6				3 000	1 280
Ječu purvs						5	6 200	
Lielsalas purvs	184						15 000	
Kalna purvs	155						46 500	
Krustkalnu dabas rezervāts			1	1			4 000	1 600
Ķemeru Nacionālais parks (Ķemeru tīreļa ZA daļa, Raganu purvs)	500						615 000	
Ķemeru Nacionālais parks				1		30	61 200	24 800
Laukezers		0,7					1 400	1 000
Lielais un Pemmas purvs	800						150 000	
Lielais Pelečāres purvs	380						114 000	
Lubāna mitrājs (kompleksi ar mežu hidroloģiskā režīma atjaunošanu)	2000						4 100 000	

8.tabula. Prioritāro purvu, avotu un avoksnāju biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)						Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/ gadā vai reizē)
	7110*, 7120	7140	7160	7210*	7220*	7230		
Mazie Kangari	110						33 000	
Mazzalvītes purvs	251						87 800	
Pape (Nidas purvs)	1158						500 000	
Paļšu purvs	250						250 000	
Pluču tīrelis	105						21 000	
Popes zāļu purvs						16	32 000	12 800
Raķupes ieleja (Dūmiņu purvs)	135						21 000	
Raunas Staburags					1			1 500
Sārnates purvs	370						286 000	
Slīteres Nacionālais parks		50				5	16 200	44 000
Supes purvs	165						49 500	
Talsu pauguraine						1	2 000	800
Teiču dabas rezervāts	130						48 100	
Tīreļu purvs	726						150 000	
Tosmare						50	100 000	40 000
Vesetas palienes purvs			4				8 000	3 500
Ziemeļgauja (Pukšu purvs)	350						45 000	
Zušu-Staiņu sēravoti			20				34 000	6 800
KOPĀ							7 139 490	155 850

* Biotopu kodu atšifrējumi – 2. pielikumā.

9.5. Meži

Prioritāri atjaunojamie un apsaimniekojamie biotopu veidi (mērķbiotopi), to platības un šo biotopu saglabāšanai nozīmīgākās Natura 2000 teritorijas Latvijā, kā arī aptuvenas darbu izmaksas parādītas 9. tabulā.

9. tabula. Prioritāro mežu biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)								Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā vai reizē)
	91D0* un potenciāls 91D0*	9160*	9080* 91E0* 91F0*	9060*	9010* 91T0	9000 (potenciāli 9010* 9060 91T0)	9000 (potenciāli 9020* 9160 91F0*)	Medņu riesta vietas		
Ances purvi un meži						20		30	57 800	
Ābeļi							30		10 800	
Ādaži						20			47 200	
Dunika							10		10 000	
Eglone							20		20 000	
Gaujas Nacionālais parks (Gulbjus alas purvs)	160				5	30			242 250	
Grebļukalns				3					7800	1800
Griņu dabas rezervāts	6								6000	
Kalna purvs	30								30 000	
Kaļķu gārša		2							2000	
Kaušņu purvs	44								44 000	
Ķemeru Nacionālais parks						40			14 000	
Kuja							20		7200	
Lielais un Pemmes purvs	50								95 000	
Lielie Kangari				2	15				10 200	

9. tabula. Prioritāro mežu biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)								Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā vai reizē)
	91D0* un potenciāls 91D0*	9160*	9080* 91E0* 91F0*	9060*	9010* 91T0	9000 (potenciāli 9010* 9060 91T0)	9000 (potenciāli 9020* 9160 91F0*)	Medņu riesta vietas		
Lielais Pelečāres purvs	250								50 000	
Lubāna mitrājs	100	5				80	50		105 000	
Maņģenes meži					25				8750	
Mazzalvītes purvs	100								7000	
Nicgales meži							20		20 000	
Numernes valnis				28					16 800	
Ogres Zilie kalni				5					3000	
Orlovas (Ērgļu) purvs	200								140 000	
Ozoldārzs		10							8000	
Posolnīca				3					1800	1800
Rāznas Nacionālais parks				5					10 000	
Supes purvs	50								50 000	
Tīreļu purvs	50								50 000	
Ukru gārša							10		10 000	
Veclaicene						20			7000	
Bērzoles riests**	49							2	55 040	720
Bērzu purvs**	22							24	34 600	24 000
Bulvāra riests**	66							2	84 900	700
Igaunijas riests**	40								96 000	

9.tabula. Prioritāro mežu biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas izmaksas.

Natura 2000 teritorija	ES nozīmes aizsargājамie biotopu veidi (mērķbiotopi), platība (ha)							Pirmreizējas atjaunošanas izmaksas (EUR)	Regulāras uzturēšanas izmaksas (EUR/gadā vai reizē)	
	91D0* un potenciāls 91D0*	9160*	9080* 91E0* 91F0*	9060*	9010* 91T0	9000 (potenciāli 9010* 9060 91T0)	9000 (potenciāli 9020* 9160 91F0*)			Medņu riesta vietas
Liepnas niedrāji**	137							114	82 200	68 400
Gaujienas purvainie meži**	67								26 800	
Kaļņa riests**								20	20 000	3000
Vidagas meži**	7							120	45 300	21600
								KOPĀ	1 536 440	100 420

* Biotopu kodu atšifrējumi – 2. pielikumā.
** medņu riesta atjaunošana, apsaimniekošana.

Galvenās mežu biotopu atjaunošanas un apsaimniekošanas metodes:

- hidroloģiskā režīma atjaunošana, aizsprostojot vai pilnībā aizberot grāvjus; augsto purvu malās pārmitro mežu hidroloģiskā režīma atjaunošana jāveic kompleksi ar purviem (ja biotopu platības atrodas blakus un/vai ir hidroloģiski saistītas) – 91D0*, 9080*, 91E0*;
- struktūras uzlabošana (kontrolētā dedzināšana, mirušās koksnes apjoma palielināšana, atvērumu veidošana) – 9010*, 91T0 un potenciālajiem 9010* biotopiem;

- egļu paaugas un otrā stāva izciršana, ciršanas atlieku izvākšana no audzes vai sadedzināšana uz vietas ugunsuros – 9160, 9060*; potenciālie 9020*, 9060, 91F0 un 9160;
- kontrolēta zemsedzes dedzināšana – 9010*, 9060, 91T0, potenciālais 9010*;
- medņu riestu atjaunošana un apsaimniekošana parasti ietver pasākumu kopumu, kas ietver gan egļu ciršanu un izvākšanu, gan hidroloģiskā režīma atjaunošanu – 9. tabulā medņu riestos atsevišķi nodalīta hidroloģiskā režīma atjaunošana purvainajos mežos.

10. Priekšlikumi Natura 2000 tīkla pilnveidošanai un efektīvākai apsaimniekošanai

10.1. Natura 2000 tīkla pilnveidošanas nepieciešamība

Kopš Natura 2000 teritoriju izveidošanas ir paplašinājušās zināšanas par biotopu un sugu izplatību un to ekoloģiskajām prasībām. Ir konstatēts, ka atsevišķu Natura 2000 teritoriju konfigurācija un aizsardzības režīms nenodrošina optimālus apstākļus ES nozīmes sugu un biotopu pastāvēšanai ilgtermiņā. Tāpēc nepieciešams izvērtēt esošo Natura 2000 teritoriju tīklu un tā devumu sugu un biotopu aizsardzībā (VARAM 2014). Vides politikas pamatnostādnēs (2014–2020) viens no nepieciešamajiem dabas aizsardzības pasākumiem ir Natura 2000 tīkla pilnveidošana, balstoties uz sugu un biotopu izplatības kartēšanu, kā arī ņemot vērā jaunākos zinātniskos pētījumus un monitoringa datus.

2017. gadā uzsākta ES nozīmes aizsargājamo biotopu kartēšana visā valsts teritorijā, ko plānots pabeigt 2020. gadā¹⁵. Iegūtais biotopu kartējums būs izmantojams zinātniska pamatojuma sagatavošanā, pilnveidojot Natura 2000 tīklu un tā efektivitāti sugu un biotopu aizsardzības nodrošināšanā. Natura 2000 tīkla pilnveidošana ietver gan jaunu teritoriju veidošanu, gan esošo teritoriju robežu precizēšanu. Jāveic arī Natura 2000 teritoriju aizsardzības mērķu pārskatīšana atbilstoši aktuālajai situācijai, robežu pārskatīšana, normatīvo aktu pārskatīšana un saskaņošana ar EK. Pamatotu esošā teritoriju tīkla izvērtēšanu un pilnveidošanu varēs veikt pēc biotopu kartēšanas pabeigšanas.

Natura 2000 tīkla izvērtēšanas un pilnveidošanas procesā būtu jāņem vērā secinājumus, kas izdarīti šīs programmas izstrādes laikā.

- Jāaktualizē sugu un biotopu informācija Natura 2000 teritoriju standartveidlapās (pieejamas natura2000.eea.europa.eu). Šī informācija ir nozīmīga, lai veiktu Natura 2000 tīkla izvērtēšanu un pilnveidošanu, tostarp, iespējams, teritoriju aizsardzības mērķu precizēšanu, un izmantojama kā informācijas pamatbāze (pašreizējā datu kvalitāte aktuālu datu trūkuma dēļ ir šim mērķim izmantojama tikai daļēji).
- Atsevišķu Natura 2000 teritoriju paplašināšana, lai nodrošinātu atbilstošu aizsardzības režīmu Latvijā prioritāriem biotopu veidiem un sugām. Pirms Natura 2000 teritoriju paplašināšanas vienmēr veicama vispusīga izpēte (biotopi, dažādas sugu grupas, ietekmējošie faktori utt.) un izvērtēta paredzamo ieguvumu un nepieciešamā aizsardzības režīma un apsaimniekošanas vajadzība un īstenošanas iespējas.

- Konkrēti, uz izpēti balstīti priekšlikumi Natura 2000 teritoriju paplašināšanai izstrādāti sekojošām teritorijām: Ances purvi un meži (Kalniņš 2014; Vilks 2014a; Metrum 2016), Dridža ezers (Suško 2013), Augšdaugava, Bauska, Burtnieku ezera plavas, Eglone, Gaujas Nacionālais parks, Lubāna mitrājs, Mežmuižas avoti, Mugurves plavas, Sitas un Pededzes palīene, Pilskalnes Siguldiņa, Ukru gārša, Vilce, Ziemeļgauja (Kalniņš 2014). Īpaši aizsargājamo dabas teritoriju paplašināšana ir ieteikta arī DA plānos. Visos gadījumos, ja DA plāns ir vecāks par pieciem gadiem, rekomendējama ieteikumu atkārtota izvērtēšana, jo kopš ierosinājuma dabā var būt notikušas būtiskas pārmaiņas. Nepieciešamība paplašināt Natura 2000 teritorijas norādīta arī šīs programmas II daļā (ieteikumi no DA plāniem un NAT-PROGRAMME ekspertu priekšlikumi).
- Atsevišķos gadījumos ir lietderīga teritoriju apvienošana, ja tās atrodas blakus (pieguļ cita citai), piemēram, vairākas Natura 2000 teritorijas Abavas lejtecē (Abavas senleja, Pluču tīrelis, Druviņu tīrelis, Maņģenes meži, Krojas meži, Nagļu un Ansiņu purvs).
- Jaunu Natura 2000 teritoriju veidošana biotopu agregāciju un īpaši nozīmīgu aizsargājamu sugu koncentrācijas vietās. Tas palīdzētu mazināt pieaugošo fragmentācijas ietekmi uz biotopu un sugu daudzveidību saglabāšanu. Šādas jaunas Natura 2000 teritorijas prioritāri nepieciešamas vairāku zālāju biotopu (6120, 6230*, 6270*, 6410, 6450, 6530*) un kadiķu audžu (5130), kā arī efektīvākai mežu biotopu aizsardzībai. Konkrēti priekšlikumi jaunu Natura 2000 teritoriju izveidei var tikt izstrādāti pēc ES nozīmes biotopu kartēšanas visā Latvijā un biotopu koncentrācijas vietu rūpīgas izvērtēšanas (pēc 2020. gada). Dabisko zālāju biotopiem šīs programmas ietvaros ir izstrādāta indikatīva ES nozīmes zālāju biotopu agregāciju karte, kas var būt par pamatu sākotnējai jaunu Natura 2000 teritoriju vietu izvērtēšanai (elektroniskais 3. pielikums).
- Jaunu Natura 2000 teritoriju veidošana izcilas kvalitātes biotopu un/vai ļoti retu ES nozīmes aizsargājamu sugu aizsardzībai. Šādas teritorijas piemērs ir Sivera ezers – izcilas kvalitātes biotops ar daudzām aizsargājamu sugu (tostarp smalkās najādas *Najas tenuissima*¹⁶ atradnēm, kurām pašlaik nav nekāda aizsardzības statusa).
- Atsevišķu Natura 2000 teritoriju likvidēšana un jaunu, līdzvērtīgu (vai vērtīgāku, nozīmīgāku) Natura 2000 teritoriju veidošana to vietā. Šis gadījums būtu piemērojams teritorijām, kur biotopi un/vai sugu atradnes ir izzuduši vai ir tik sliktā

¹⁵ Pārvaldes īstenots projekts "Priekšnosacījumu izveide labākai bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai un ekosistēmu aizsardzībai Latvijā", KF Nr. 5.4.2.1/16/1/00 (2016–2020).

¹⁶ Iekļauta Padomes Direktīvas 92/43/EEK. (1992. gada 21. maijs) par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību II pielikumā, visā pasaulē ļoti reti sastopama suga. Sivers tiek vērtēts kā bagātīgākā šīs sugas atradne pasaulē.

stāvokli, ka to atjaunošana vairs nav iespējama vai nav lietderīga attiecībā pret sagaidāmo rezultātu, un Latvijā ir zināmas vietas, kur to pašu biotopu atradnes vai sugu dzīvotnes ir labākā stāvoklī un līdzvērtīgā vai lielākā platībā. Šis gadījums var tikt piemērots *tikai izņēmuma kārtā* tad, ja ir veikta vispusīga izpēte gan likvidējamajā teritorijā, gan potenciālajā līdzvērtīgajā jaunveidojamā teritorijā. Šādas teritorijas piemērs ir Kadiķu nora, kur ir izzudušas kadiķu audzes, biotopi neatbilsti minimālajiem ES nozīmes biotopu kritērijiem, kā arī bezmugurkaulnieku daudzveidība vērtējama kā nenozīmīga (Vilks 2014b).

- **Atsevišķu Natura 2000 teritoriju robežas jāprecizē tā, lai tās aptvertu visu ekoloģiski un hidroloģiski saistīto teritoriju,** piemēram, visu purvu, neatstājot ārpus robežām daļu purva, kas tādējādi potenciāli var tikt pakļauts nelabvēlīgām ietekmēm, atstājot iespaidu uz visu ekosistēmu kopumā (6. attēls). Vairāku Natura 2000 teritoriju robežu pašreizējā konfigurācija būtiski apgrūtina biotopu atjaunošanu. Lielākoties tas attiecināms uz teritorijām, kas dibinātas purvu aizsardzībai. Šādos gadījumos atbilstoša aizsardzības režīma un atjaunošanas nodrošināšanai Natura 2000 teritorijai vajadzētu ietvert arī buferjoslu ap purvu. Natura 2000 programmas izstrādes laikā kā šādas teritorijas identificētas Dūņezera purvs, Maitiķu avoti, Purgaiļu purvs, Spulģu purvs, Tīrās sūnas purvs, Vadaiņu purvs, Vērenes purvi, Zodānu purvs.

- **Īpaši aizsargājamās teritorijas kategorijas vai funkcionālā zonējuma maiņa vai izveide Natura 2000 teritorijās, kur tas nepieciešams atbilstoša aizsardzības režīma nodrošināšanai.** Funkcionālā zonējuma maiņa vai zonējuma izveide veicama teritorijās līdz ar individuālo aizsardzības un apsaimniekošanas noteikumu apstiprināšanu, un tai nepieciešams zinātnisks pamatojums.

6. attēls. Natura 2000 teritoriju piemēri: Vadaiņu purvs un Tīrās sūnas purvs, kuru robežas jāprecizē, iekļaujot aizsargājamās teritorijās visu purva platību.

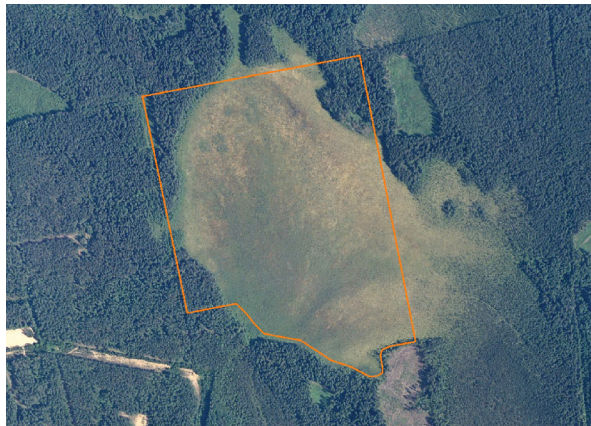
10.2. Valstij piederošu zemju īpatsvara palielināšana Natura 2000 teritorijās

Lai uzlabotu iespējas nodrošināt nepieciešamo aizsardzības režīmu, kā arī atjaunot un apsaimniekot biotopus, viena no dabas aizsardzības prioritātēm valstī ir zemju pirkšana Natura 2000 teritorijās, t. i., iespējami lielas bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai nozīmīgas zemes platības nonākšana valsts īpašumā, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas valdījumā. Tas ļautu veidot kompleksas lielas vienlaidus teritorijas, kuru zemes izmantošanas mērķis būtu dabas aizsardzība, palīdzētu izvairīties no daudziem sarežģījumiem, tostarp nepārvaramiem, lai īstenotu nepieciešamos apsaimniekošanas pasākumus. Tas arī būtiski mazinātu konfliktus starp dabas aizsardzību un citām interesēm un atvieglotu komunikāciju ar sabiedrību.

10.3. Nepieciešamās pārmaiņas finansējuma pieejamībā biotopu apsaimniekošanai (uzturēšanai)

Finansējuma trūkums ir būtiska problēma atsevišķu nelauksaimniecības zemju biotopu apsaimniekošanai (uzturēšanai). No regulāras apsaimniekošanas atkarīgiem biotopiem (piemēram, virsājiem, pelēkajām kāpām, avotu purviem) nepietiek tikai ar vienreizēju atjaunošanu. Parasti vajag regulāru finansējumu arī pēc tam, lai nodrošinātu biotopu saglabāšanos labā stāvoklī (piemēram, ikgadēja vai reizi dažos gados īstenota pļaušana, ekstensīva noganīšana). Ja šādus biotopus neatjaunos tuvākajā nākotnē, tie var tikt zaudēti, un to atjaunošana var kļūt neiespējama vai ļoti dārga. Tāpat trūkst finansējuma, kas nodrošinātu regulāru citu atjaunoto biotopu uzturēšanu labā stāvoklī, piemēram, hidrotehniskās būves, kurām turpmākajos gados pēc atjaunošanas projekta var būt nepieciešamas korektīvas rīcības vai remonts.

Jārod regulārs finansējums un jāizveido tā

saņemšanas mehānisms to biotopu apsaimniekošanai, kam nepieciešama regulāra uzturēšana pēc atjaunošanas, bet kuru uzturēšanai nav paredzēti ikgadēji maksājumi LAP ietvaros.

Zālāju biotopu uzturēšanai valsts un pašvaldību zemēs var izmantot **publisko-privāto partnerību**, iznomājot zemes platības apsaimniekotājam, kurš ir tiesīgs saņemt LAP maksājumus. Atsevišķos gadījumos publisko-privāto partnerību var izmantot arī populāru tūrisma objektu uzturēšanā, ja tie vienlaikus ir arī nozīmīgi biotopi un dabas objekti un privātais sektors tos var izmantot peļņas gūšanai. Tomēr lielākoties trūkst veidu, kā ieinteresēt privāto sektoru biotopu apsaimniekošanā, jo nav paredzama ieguldījumu atpelnīšana.

Tāpat arī **trūkst finansējuma piesaistes iespējas invazīvo sugu apkarošanai**, kas būtiski var ietekmēt un arvien biežāk ietekmē aizsargājamo biotopu kvalitāti Latvijā. Lai invazīvo sugu apkarošana būtu efektīva, tā veicama ilgstoši un regulāri. Šāda finansējuma neesamības vai nepietiekamības apstākļos investēšana biotopu atjaunošanā daudzos gadījumos ir nelietderīga, ja nevar nodrošināt to turpmāko regulāro apsaimniekošanu.

Nelielās platībās biotopu un sugu dzīvotņu atjaunošana un apsaimniekošana notiek talku veidā kā nevalstisko organizāciju iniciatīvas. Talkas var izmantot sabiedrības iesaistei dabas vērtību saglabāšanā, kā arī mazās platībās biotopu un sugu dzīvotņu kvalitātes uzlabošanai. Tas ir ļoti nozīmīgs veids, kā veidot izpratni par dabas vērtībām un to saglabāšanu, tomēr tas nav risinājums dabas daudzveidības saglabāšanai valsts mērogā.

Vērtējot biotopu un sugu dzīvotņu saglabāšanai nepieciešamā finansējuma pieejamību, būtu nepieciešama lielāka dažādu sektoru (mežizstrādes, derīgo izrakteņu ieguves, lauksaimniecības u. c.) lielāka un regulāra līdzdalība apsaimniekošanas vajadzību noseģšanā. Šīs nozares tiešā veidā izmanto dabas resursus, tostarp degradējot dabiskās ekosistēmas, tāpēc būtu loģiski, ja daļa peļņas tiek ieguldīta šo ekosistēmu atjaunošanā.

10.4. Inovatīvu risinājumu nepieciešamība

Inovatīvi risinājumi dabas vērtību apsaimniekošanā uzskatāmi par prioritāru virzienu dabas aizsardzības projektos. Lai nodrošinātu regulāru apsaimniekošanu, tostarp sarežģīti apsaimniekojamās teritorijās, jāmeklē un finansiāli jāatbalsta inovatīvas pieejas biotopu un aizsargājamo sugu dzīvotņu apsaimniekošanā. Lai nodrošinātu dabisko zālāju un citu no regulāras apsaimniekošanas atkarīgo biotopu pastāvēšanu, nepieciešami alternatīvi pielietojumi biomasai (zālei, krūmiem, niedrēm, augsnes virskārtai u. c.). Tas nozīmē, ka šādiem risinājumiem jāpanāk ekosistēmas pakalpojumu reāla iesaiste ekonomiskajā apritē,

tādējādi motivējot zemes īpašniekus aktīvāk iesaistīties aizsargājamo biotopu apsaimniekošanā ar mērķi saglabāt dabas vērtības.

10.5. Motivējošu mehānismu nepieciešamība

Biotopu un sugu apsaimniekošana un uzturēšana labā kvalitātē ir ļoti būtiska pieaugošā fragmentācijas efekta mazināšanai, un to nav iespējams nodrošināt tikai valstij piederošajās zemēs. Lai panāktu ievērojami lielāku privāto zemju īpašnieku iesaisti aizsargājamo biotopu un nozīmīgu sugu dzīvotņu apsaimniekošanā nekā tā ir pašlaik, nepieciešams veidot motivējošus mehānismus un radīt ekosistēmu pakalpojumu un produktu tirgu, kā arī veicināt tautsaimniecības ekoeфективitātes celšanos (Latvija 2030). Prioritāri motivējošie mehānismi izveidojami Natura 2000 teritorijās, taču tie nepieciešami visā valsts teritorijā, arī ārpus aizsargājamām dabas teritorijām.

11. Nepieciešamie lietišķie pētījumi un monitorings sugu un biotopu aizsardzības plānošanai

Bez zināšanās balstītas plānošanas nav iespējama pamatota un efektīva biotopu atjaunošana un apsaimniekošana. Latvijā joprojām trūkst lietišķu pētījumu un ilgtermiņa monitoringa par ekosistēmu pārmaiņām, kas būtu izmantojami ekosistēmu atjaunošanā un apsaimniekošanā, kā arī mērķtiecīgā plānošanā un apsaimniekošanas koriģēšanā. Zināšanās balstīta plānošana palīdz sasniegt labākus rezultātus nekā fragmentāra, lokāla pieeja, neredzot kopsakarības. Tāpat arī regulāri ievākti, kvalitatīvi monitoringa dati un to kvalitatīva interpretācija ir būtiski prioritāšu pārskatīšanā nākotnē. Latvijā nav reprezentatīva un regulāra ilgtermiņa apsaimniekošanas efektivitātes monitoringa un, ja atsevišķās jomās tāds pastāv, tas balstīts tikai uz neredzot pētnieku entuziasmu.

11.1. Dabas aizsardzībai kopumā nozīmīgas pētījumu un monitoringa tēmas

Pētījumi

1. ES nozīmes biotopu izplatības inventarizācija (kartēšana) – datu aktualizācija pēc nepieciešamības, pastāvīgi izvērtējot aktualizēšanas vajadzību. Dažiem biotopu veidiem kvalitatīvs kartējums ir aktuāls daudzus gadus, ja nenotiek krasas pārmaiņas (piemēram, mežiem, purviem), bet citiem tas jāpārskata relatīvi bieži (zālājiem un citiem daļēji dabiskajiem biotopu veidiem).
2. Īpaši aizsargājamo sugu inventarizācija un populāciju stāvokļa novērtēšana (tostarp līgzdžojošo putnu līgzdžošanas sekmes, līgzdžošanas vietu pastāvīgums, barības pieejamība, tos ietekmējošie faktori),

- noskaidrojot sugu prasības pret biotopu, izveidojot šo sugu ekoloģisko nišu matemātiskos modeļus un, balstoties uz modeļiem, veicot piemēroto biotopu identificēšanu un sastopamības prognozēšanu. Prioritārās sugas: jānoskaidro pēc īpaši aizsargājamo sugu izplatības un sastopamības pārmaiņu izpētes, par prioritārām uzskatot sugas, kuru izplatība un/ vai sastopamība ir būtiski samazinājusies pēdējo 30 gadu laikā.
3. Īpaši aizsargājamo sugu saraksta un Latvijas Sarkanās grāmatas pārskatīšana un aktualizēšana, izmantojot jaunākos pieejamos datus.
4. Nozīmīgu ES nozīmes aizsargājamo biotopu agregāciju vietu noteikšana, biotopu savienotības novērtējums valsts mērogā, tostarp novērtējot apdraudošos faktorus ainavas mērogā (būtiski Natura 2000 tīkla pilnveidošanai).
5. Biotopu atjaunošanas metožu izmēģināšana Latvijas apstākļos un šo metožu pielietošanas vadlīniju izstrāde. Piemēram, zālajos prioritāri jāaprobē metodes sugu sastāva mērķtiecīgai veidošanai, augsnes auglības samazināšanai, hidroloģiskā režīma regulēšanai – īpaši seklo grāvju sistēmu atjaunošana vai veidošana. Nepieciešama līdz šim Latvijā neizmantotu vai inovatīvu metožu izmēģināšana visās biotopu grupās, tostarp arī invazīvo sugu iznīcināšanā.

Monitorings

1. Apsaimniekošanas sekmju novērtēšana, vērtējot ilglaicīgas pārmaiņas abiotiskajos apstākļos (piemēram, ūdens līmenis) un veģetācijā, kā arī veicot atsevišķu indikatorsugu regulāras uzskaites (augi, putni, bezmugurkaulnieki u. c.).
2. Reto sugu izplatības izpēte un monitorings.

11.2. Dabas aizsardzībai nozīmīgas pētījumu un monitoringa tēmas pa biotopu grupām

11.2.1. Jūras piekraste un virsāji

Pētījumi

1. Klimata pārmaiņu ietekme uz kāpu un virsāju veģetācijas sukcesiju un ekoloģiski jutīgo sugu populāciju dinamiku.
2. Mitru starpkāpu ieplaku (galvenokārt pionierstadijā) un tām raksturīgo indikatorsugu ekoloģijas izpēte un zinātniski pamatotu apsaimniekošanas metožu izstrāde.
3. Mežainu piejūras kāpu bioloģiskās daudzveidības izvērtējums Latvijā un aizsardzības perspektīvas Eiropas kontekstā.
4. Baltijas jūras reģiona endēmo litorālo augu sugu ekoloģijas un bioloģijas izpēte, to dzīvotņu un areāla modelēšana Latvijā un kopumā sugas areālā.

5. Slapjo virsāju un ar tiem saistīto reto sugu populāciju reakcija uz dažādām apsaimniekošanas metodēm Latvijā.
6. Kultūrvēsturisko dabas ainavu efektīvu apsaimniekošanas modeļu izstrāde pelēko kāpu un sausu virsāju ilgtspējīgai funkcionēšanai.
7. Antropogēnās slodzes radītās ietekmes indikatori uz pludmaļu un primāro kāpu biotopu struktūru, ekoloģiskajiem procesiem un sugām (izvērtējums un prognozes).

Monitorings

Jūras piekrastes biotopu komplekss monitorings, novērtējot veģetācijas sukcesiju saistībā ar krasta procesu dinamiku.

11.2.2. Upes un ezeri

Pētījumi

1. Kritēriju izstrāde, lai noteiktu prioritātes upju biotopu saglabāšanai un bebru darbības līdzsvarošanai.
2. Latvijas apstākļos pieļaujamo upē iekritušo koku daudzuma noteikšana, lai, nodrošinot ūdeņu dzīvotņu daudzveidību, netiktu kavēta ūdens caurvade.
3. Kritēriju izstrāde dabisku un pastiprinātu sedimentācijas procesu izvērtēšanai.
4. Virsūdens augāja aizauguma ietekmju izvērtējums un mazināšanas kritēriju izstrāde ezeru biotopiem.
5. Kritēriju izstrāde, lai noteiktu mērķi virsūdens augāja apsaimniekošanai (platību samazināšana, fragmentēšana, ūdensputnu piesaiste u. c.) ezeru biotopos.

11.2.3. Zālāji

Pētījumi

1. Dabisko zālāju kvalitāti raksturojošo indikatorsugu (augu, bezmugurkaulnieku, putnu) indikatīvā vērtība; sugu indeksu izstrāde labāk izpētītajām bezmugurkaulnieku sugu grupām katram biotopu veidam raksturīgajai sugu sabiedrībai, piemēram, dienas tauriņiem; indikatoru un indeksu izmantošana rezultātorientētu agrovides atbalsta pasākumu administrēšanai; tipisko sugu (tostarp lietussargsugu) noteikšana katram biotopu veidam un to aizsardzības stāvokļa novērtējums Latvijā.
2. Nosusināšanas ietekme zālāju ekosistēmās, ekohidroloģisko apstākļu modeļu izstrāde mitro un slapjo zālāju biotopiem (tostarp gruntsūdens sezonālo svārstību optimālās, pieļaujamās un kritiskās vērtības).
3. Zinātniski pamatotas ekspertīzes sistēmas (tai skaitā algoritmus) dabisko zālāju aizsardzības pakāpes novērtēšanai pēc zālāju inventarizācijas anketas datiem lokālā mērogā un zālāju aizsardzības stāvokļa novērtēšanai valsts mērogā.

4. Pļavu bridējputnu (īpaši pļavas tilbītes *Tringa totanus*, diķu tilbītes *Tringa stagnatilis*, melnās puskuitalas *Limosa limosa*, gūgatņa *Philomachus pugnax*) un ķikuta *Gallinago media* inventarizācija Latvijā, sugu tolerances diapazons pret saimnieciskās darbības intensitāti (pļaušanas augstums, ganišanas slodze u. c.); jāizstrādā šo sugu aizsardzības plāni.

Monitorings

Jāveic zālāju biotopu un putnu monitorings, izmantojot izstrādāto Bioloģiski vērtīgo zālāju monitoringa metodiku (DAP 2013), iekļaujot kopējā monitoringa sistēmā gan Natura 2000 monitoringu, gan bioloģiski vērtīgo zālāju monitoringu.

11.2.4. Purvi, avoti un avoksnāji

Pētījumi

1. Klimatisko faktoru loma purvu ekosistēmu pārmaiņās, klimata pārmaiņu ietekme uz Latvijas purviem, adaptācijas iespējas aizsargājamo purvu biotopu saglabāšanā.
2. Nosusināšanas ietekme uz purvu ekosistēmām (dažāda tipa grāvji, dažādi grāvju parametri, attālums, kādā tie ietekmē purvu) – modelteritoriju izpēte (augstie purvi, kaļķaini zāļu purvi).
3. Koku apauguma nozīme purvu izžūšanā (ūdens bilances aprēķini modelteritorijās), koku izciršanas nepieciešamības izvērtējums un lietderība augstajos purvos no hidroloģiskās atjaunošanas skatpunkta.
4. Cilvēka darbības izraisītas pazemes ūdeņu plūsmu pārmaiņas un to loma avotu, avoknāju un avotu purvu ekosistēmu pastāvēšanā un kvalitātē (hidroģeoloģiskā modelēšana, vispusīga dažādu avotu ekosistēmu komponentu izpēte).
5. Inovatīvas metodes grāvju ietekmes mazināšanā robežzonā ar kūdras ieguves vietām.

11.2.5. Atsegumi un alas

Atsegumu un alu biotopiem tipisko sugu izpēte un rakstursugu saraksta precizēšana, veicot pētījumus par sugu sastāvu, ekoloģiju, izplatību, kā arī, izmantojot monitoringa un biotopu kartēšanas datus, noteikt sugu indikatīvo vērtību biotopu kvalitātes noteikšanā.

11.2.6. Meži

Pētījumi

1. Meža bioloģiskajai daudzveidībai nozīmīgu struktūras elementu daudzveidība un apjoms ainavā.
2. Klimata pārmaiņu ietekme uz koku sugu sastāvu un izplatību mežos, tostarp pašlaik saimnieciski mazāk nozīmīgāko platlapju koku sugu izplatību.

3. Platlapju mežu izplatība un daudzveidība. Platlapju mežu fragmentācija un tās ietekme uz aizsargājamām sugām.
4. Klimata pārmaiņu potenciālā ietekme uz aizsargājamo meža biotopu kokaudzes struktūru (ilgtermiņa pētījumi).
5. Mežu izmantošanas ietekmes uz bioloģisko daudzveidību Latvijā (ilgtermiņa pētījumi).
6. Meža sugu izplatīšanās spēju pētījumi Latvijas fragmentētajā ainavā (tostarp ilgtermiņa pētījumi).
7. Meža ekosistēmu pakalpojumu novērtējums.

Monitorings

1. Nosusināšanas ietekmēto aizsargājamo meža biotopu degradācijas sekas, pārmaiņas abiotiskajā vidē, nosusināšanas ietekme uz sugām (ilgtermiņa pētījumi).
2. Purvaino mežu hidroloģiskā režīma atjaunošanas sekmes ilgtermiņā.
3. Vienotas meža monitoringa sistēmas izveide (tostarp mežu bioloģiskā daudzveidība, biotopu un sugu stāvoklis u. c.). Pašlaik meža biotopu monitoringu veic gan AS “Latvijas Valsts meži”, gan Pārvalde, gan Latvijas valsts mežzinātnes institūts “Silava”. Monitorings jāveic gan īpaši aizsargājamās dabas teritorijās, gan ārpus tām, ietverot gan bioloģiskās daudzveidības, gan saimnieciskās darbības izvērtējumu. Rezultāti būtu izmantojami Biotopu direktīvas 17. panta noteiktā ziņojuma sagatavošanai, Natura 2000 standartveidlapu aktualizēšanai, kā arī lai gūtu zinātnisku pamatojumu biotopu aizsardzībai un apsaimniekošanai.

12. Sadarbība un komunikācija

Daudzus no dabas aizsardzības uzdevumiem iespējams īstenot tikai, sadarbojoties visām iesaistītajām pusēm – valsts, pašvaldību un privātajam sektoram un nevalstiskajām organizācijām. Turpretī konflikti dabas aizsardzībā, īpaši ja tie ir ieilguši un veidojušies dažādu pārratumu un nepilnīgas informācijas dēļ, var atņemt iespēju īstenot dabas daudzveidības saglabāšanai būtiskus pasākumus. Efektīvai Natura 2000 teritoriju apsaimniekošanai ļoti svarīgi ir nodrošināt pastāvīgu sadarbību un saziņu. Tikai sadarbībā var panākt ilgtspējīgu uz zināšanām un izpratni balstītu ekosistēmu saglabāšanu un ekosistēmu pakalpojumu nodrošināšanu.

Zālāju apsaimniekošanā nepieciešama pastāvīga sadarbība un informācijas apmaiņa starp Pārvaldi, Latvijas Lauku konsultāciju centru, Lauku atbalsta dienestu un apsaimniekojamo zālāju īpašniekiem un apsaimniekotājiem. Ir svarīgi regulāri informēt zemes īpašniekus par zālāju biotopu apsaimniekošanas finansiālā atbalsta iespējām (Agrovides maksājumi, projektu finansējums) gan Natura 2000 teritorijās, gan ārpus tām. Tā tiktu veicinātas privātas iniciatīvas, bez

kurām lielu daļu dabas vērtību zālajos nav iespējams saglabāt. Tāpat nepieciešama regulāra informācija par agrovīdēs pasākumu nosacījumiem un to izmaiņām.

Tikpat nozīmīga ir sadarbība un kopīga plānošana starp Pārvaldi un AS “Latvijas Valsts meži” **mežu un purvu biotopu atjaunošanā**, kā arī privāto mežu īpašnieku regulāra informēšana par īpaši aizsargājamām dabas teritorijām un mikroliegumiem un to aizsardzību un apsaimniekošanu.

Jūras piekrastes biotopu, upju un ezeru, kā arī atsegumu un alu apsaimniekošanā īpaši nozīmīga ir Pārvaldes sadarbība ar pašvaldībām, kā arī dažādiem teritoriju apsaimniekotājiem, tostarp AS “Latvijas Valsts meži”.

Lai nodrošinātu efektīvu informācijas apmaiņu, kā arī sekmīgi īstenotu informācijas izplatīšanu, savlaicīgi reaģētu un atbildētu uz aktuāliem jautājumiem, kā arī sniegtu visu informatīvo atbalstu zemes īpašniekiem un citiem apsaimniekotājiem, nepieciešama **Pārvaldes komunikācijas stratēģijas** izstrāde un ieviešana.

13. Natura 2000 programmas aktualizācija

Natura 2000 programma nav statisks dokuments. Tā ir aktualizējama atbilstoši tam, kā uzlabojas zināšanas par katrā Natura 2000 teritorijā sastopamajiem biotopiem un sugām, to kvalitāti, kādi pasākumi īstenoti to stāvokļa uzlabošanai (tātad daļa no tiem vairs nebūs aktuāli) un kā mainās priekšstati par rīcību nepieciešamību un to izpildes iespējām. Parādoties jaunai, aktualizētai informācijai – ES nozīmes biotopu kartējumam, monitoringa rezultātiem, pētījumiem vai atziņām par biotopu apsaimniekošanu, jāpielāgo plānotā apsaimniekošana. Natura 2000 programma un īpaši tajā norādītās prioritātes jāaktualizē pēc ES nozīmes aizsargājamo biotopu kartēšanas pabeigšanas 2020. gadā. Natura 2000 programma ir Pārvaldes darbības stratēģijas pielikums, tāpēc tā jāaktualizē katru reizi, aktualizējot vai izstrādājot jaunu darbības stratēģiju, ko veic iestāde piesaistot citus speciālistus.

II. DAĻA